

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

จากการศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท จำนวน 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประเด็นคือ 1.ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี 2.ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี 3.ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวชนบทชนบท 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี มีอะไรบ้างและมีแนวทางแก้ไขอย่างไร โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ถอดบทเรียน การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหลัก โดยกลุ่มประชากรที่ศึกษา ชุมชนละ 50 คน รวม 5 ชุมชน จำนวน 250 คน และนักวิจัยในชุมชนละ 3 คน 5 ชุมชน จำนวน 15 คน และนักวิจัยในระดับองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่งละ 1 คน รวม 5 คน ร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่างๆในชุมชน โดยแบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 5 โซนๆละ 1 อำเภอๆละ 1 ตำบลๆละ 1 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน โดยแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้.-

1. ชุมชนที่อยู่เขตใกล้เมือง 2 โซนคือโซนที่ 1 ชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 22 กิโลเมตร และโซนที่ 2 ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ ห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 17 กิโลเมตร
2. ชุมชนที่อยู่ไกลเมือง ได้แก่ ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากตัวเมืองอุบลราชธานี จำนวน 83 กิโลเมตร โซนที่ 4 บ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากตัวเมือง 102 กิโลเมตร โซนที่ 5 ได้แก่ชุมชนเวียงเกษม ตำบลเมืองเดชอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ระยะทาง 60 กิโลเมตร

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มประชากรในการวิจัย ชุมชนละ 50 คน 5 ชุมชน รวมทั้งสิ้น 250 คน เป็นกลุ่มประชากรทั่วไปในชุมชนและแกนนำในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา บุคลากรด้านการศึกษาในชุมชน และด้านสาธารณสุข และด้านการพัฒนาชุมชน ในการวิจัยใช้ระยะเวลาการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ 1 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2553-กันยายน 2554 โดยกระบวนการค้นหาคำตอบโดยวิธีวิจัย ใช้กิจกรรมที่มีส่วนร่วมในการค้นหา ให้ได้มาซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่ง ใช้กิจกรรมต่างๆโดยมีขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม คือ.-

ขั้นตอนที่ 1. การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน

- การเรียนรู้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมปรึกษาเรียนรู้สภาพครอบครัว เครือญาติ สภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบการควบคุมทางสังคมในชุมชนหล่อหลอมเป็นครอบครัวในชุมชนเพื่อเป็นเป้าหมายของความเป็นจิตวิญญาณแห่งครอบครัวและชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ 2. เปิดศักยภาพครอบครัวในชุมชน

- การเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกในครอบครัวในการจัดการความรู้ที่หลากหลายในชุมชนผ่านกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม ทูตทางสังคมต่างๆ ยุทธศาสตร์ชุมชน แผนงานโครงการชุมชน และลักษณะเด่นของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3. การประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนในครอบครัว

-การเรียนรู้ในกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชน จากการค้นหาความจริงของครอบครัวว่าปัจจุบันทุกข์ของครอบครัวคืออะไร สาเหตุแห่งทุกข์ ความคาดหวังแนวทางแก้ไข เป็นต้น บทเรียนของครอบครัวพบว่า ปัญหาหลักและแนวโน้มความรุนแรงของปัญหาส่วนใหญ่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับ รายได้ไม่พอกับรายจ่ายเลี้ยงดูครอบครัว เด็กและเยาวชนสอนยากติดเทคโนโลยีสมัยใหม่ หนี้สินในครอบครัวมีเพิ่มขึ้น สิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ยาเสพติด สภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกละเลย

ขั้นตอนที่ 4. สรุบบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- ครอบครัวในชุมชนร่วมกันสรุบบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาทางสังคมต่างๆที่มีผลกระทบต่อครอบครัวในชุมชนมีปัญหาแนวโน้มความรุนแรงอะไรบ้าง ที่สุดในชุมชนๆละ 5 ครอบครัวรวม ดำเนินกิจกรรม 5 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนมีหลักและวิธีการอย่างไร พบว่า ผู้นำเป็นแบบอย่างทางความคิดและการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี สมาชิกในครอบครัวทำบทบาทหน้าที่ของตนเองให้เกิดสำนึกการมีส่วนร่วมได้ดี เช่น การแบ่งเบาภาระของครอบครัว การทำหน้าที่ของสมาชิกที่ดีเช่น ลูกตั้งใจเรียน ไม่เที่ยวเตร่ ไม่ดึกดื่น ช่วยพ่อแม่ทำงานเป็นการแบ่งเบาภาระ สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นต้น นับได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวตนเองเป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 5 สันทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม

ดำเนินกิจกรรมการสันทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม Best practice ชุมชนๆละ 5 ครอบครัว โดยชุมชนคัดเลือก ตัวอย่างครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการสันทนากลุ่มย่อย และชุมชนเสนอโครงการเพื่อเป็นแบบฝึกหัด

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินโครงการและติดตามผลการดำเนินงาน

ชุมชนมีการเรียนรู้สภาพแวดล้อมในครอบครัวของตนเอง ค้นหาปัญหา สรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากครอบครัวที่มีวิถีปฏิบัติที่ดีที่สุดในชุมชน หากกลไกและแนวทางป้องกันปัญหา ดำเนินโครงการแก้ไขป้องกัน และติดตามผลการดำเนินงาน โดยผ่านการกลไกด้านแผนงาน โครงการที่เกิดจากชุมชนซึ่งเป็นแบบฝึกหัดให้แก่ชุมชนทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองและมีทักษะในการกระตุ้นคิดสร้างจิตสำนึกให้แก่ครอบครัวสมาชิกในชุมชนให้เกิดการพัฒนาและสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งในอนาคต

ตอนที่ 1 ผล การศึกษาวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนแห่ง มีขั้นตอนแนวทางดังนี้-

ขั้นตอนที่ 1. การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชนตั้งอยู่

1.1 การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนหัวดอน เกิดจากแนวทาง การร่วมคิดร่วมปรึกษาและการจัดการความรู้ในชุมชนให้เกิดขึ้น ที่ผ่านมา เกิดการเรียนรู้โดยการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตให้สำนึกความเป็นสถาบันครอบครัวให้เกิดการเรียนรู้แก่สมาชิกในครอบครัวตนเอง ชุมชนสังคม โดยผู้นำชุมชน ครูจากโรงเรียนในชุมชน และวัดที่ครอบครัวในชุมชนไปประกอบพิธีการทางศาสนาต่างๆ ร่วมกันเรียนรู้ถึงสภาพภูมิศาสตร์ทั่วไปในชุมชนที่แวดล้อมกับครอบครัว ผังการตั้งบ้านเรือนและการขยายชุมชน การประวัติกวามเป็นมาของครอบครัวและชุมชนของตนเองและทราบถึงสาเหตุหรือญาติ เรียนรู้วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและจารีตของครอบครัวและชุมชน กฎควบคุมและการลงโทษทางสังคมในชุมชน การดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษที่ต่อสู้และการดำรงอยู่ของครอบครัว การสืบทอดเผ่าพันธุ์และอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว เพื่อกระตุ้นและหล่อหลอมความเป็นจิตวิญญาณของครอบครัวและชุมชนให้เกิดขึ้นเป็นพื้นฐาน โดยกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ผ่านการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งปัจจุบัน วิถีชีวิตของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม แต่การสืบทอดความเป็นครอบครัว การดำรงอยู่ การพัฒนาต่อไปในชุมชนมีความชัดเจนยิ่งขึ้นอันเป็นผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มร้านค้ากองทุน กลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มอาชีพทอผ้าและกลุ่มหัตถกรรมต่างๆ ในชุมชน ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจกันในการประกอบกิจกรรมที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวในชุมชน การเรียนรู้เพื่อจัดการองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่แต่ละชุมชนได้สะท้อนภูมิศาสตร์ชุมชน ประวัติกวามเป็นมาของชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ต่างๆ ลักษณะที่เด่นของแต่ละชุมชนสะท้อนให้เห็นความแตกต่างในบริบทของชุมชน ดังนี้-

1.ชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพทั่วไปและความเป็นมาของชุมชน

สภาพทั่วไปชุมชน มีเนื้อที่ทั้งสิ้น ไร่ 1,046 ไร่ เป็นพื้นที่อาศัย 40 ไร่ ทำการเกษตร 1,531 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง พื้นที่ทำไร่ 425 ไร่ จำนวนประชากร 85 ครอบครัว ประชากร 482 คน เป็นชาย 212 คน หญิง 270 คน อาชีพทำนา 83 ครอบครัว มีป่าชุมชน 1 แห่งแหล่งน้ำสาธารณะ 2 แห่ง มีผู้ใช้น้ำประปา 85 ครอบครัว ไฟฟ้า 83 ครอบครัว โทรศัพท์ส่วนตัว (เบอร์บ้าน 10 เครื่อง หอกระจายข่าว 2 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่งศาลาประชาคม 1 แห่ง บ้านหัวดอน ทิศเหนือจด บ้านหัวดอนหมู่ที่ 1 ทิศใต้จดบ้านหัวดอน หมู่ 3 ทิศตะวันออกจด ลำเซบาย ทิศตะวันตกจด บ้านเขม หมู่ 3

สาเหตุที่เรียกว่าหมู่บ้านว่า บ้านหัวดอน เพราะสภาพพื้นที่เป็นที่สูง (ที่ดอน) ที่มีสภาพเป็นสันดอน (ป่าไม้) ติดกับชายทุ่ง ซึ่งคนในสมัยนั้นเรียกว่า หัวดอน หรือ หัวดง

ภาพประกอบที่ 4.1 ทางเข้าหมู่บ้านหัวดอน หมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน

2.ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณ 250 ปี ล่วงมาแล้ว โดยคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า ก่อนที่จะเป็นบ้านหัวดอน แห่งนี้ ได้มีการโยกย้ายบ้านมาแล้ว 3 – 4 ครั้ง ครั้งแรกได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่กลางดงใหญ่ ด่วนเหตุนี้หมู่บ้านตั้งอยู่กลางป่า ไม่เหมาะที่จะตั้งรกราก จึงย้ายหมู่บ้านขึ้นมาอยู่ที่ทิศเหนือสุดของป่าติดกันกับชายทุ่งซึ่งคนในปัจจุบันเรียกว่า ดงบ้านเก่า

ด้วยเหตุที่สภาพพื้นที่ ที่ตั้งหมู่บ้านแห่งนี้ หน้าฝนจะน้ำท่วม ทำให้การนำไปมาหาสู่กันไม่สะดวกและการดูแลเด็กเล็กตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไม่สะดวกจึงได้ย้ายหมู่บ้านมาอยู่ที่ทิศตะวันตก ซึ่งที่แห่งนี้อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า หางดอน ที่บ้านหางดอนแห่งนี้หน้าฝนน้ำจะท่วม ขึ้นและ ไม่เหมาะสมที่จะตั้งถิ่นฐานให้มั่นคงได้ จึงได้ย้ายมาตั้งหมู่บ้าน ณ ที่ หัวดอน ในปี พ.ศ. 2317 คือบริเวณหมู่บ้านหัวดอน ในปัจจุบัน โดยมีผู้นำหมู่บ้านทั้งสิ้นจนถึงปัจจุบัน 7 คนคือ 1. นายไท ตระการไทย 2. นายคำ เทียนแก้ว 3. พ่อกำนันมี สร้อยสิงห์ 4. นายสิงห์ เทียนแก้ว 5. นายวุฒ บุญประสิทธิ์ 6. นายประมวล คำปลิว 7. นายศักดิ์ชัย หมายดี จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 4.2 การประชุมเปิดตัวศักยภาพชุมชน หมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน

3.ลักษณะเด่นของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน เกิดจากชุมชนที่มีจุดเด่นของชุมชนที่เกิดจากการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่ผู้นำครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวที่ผ่านมา การรวมกลุ่มการเรียนรู้จนเกิดทักษะ ในการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มร้านค้ากองทุน หมู่บ้าน กลุ่มอาชีพการเกษตรต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นและพัฒนาการมาจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันยังดำรงอยู่ ได้ส่งเสริมบทเรียนของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มต่างๆเหล่านี้เพื่อนำไปปรับใช้ในครอบครัวของพวกเขาที่เห็นเป็นรูปธรรม ให้ครอบครัวมีเศรษฐกิจที่ดี เช่น การสร้างวินัยการออมให้แก่ครอบครัว การสร้างสัจจะร่วมกัน เป็นการสร้างระเบียบวินัยในการใช้จ่ายทางการเงินแก่สมาชิกในครอบครัว กลุ่มอาชีพต่างๆได้สร้างรายได้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนเป็นอย่างมาก การฝึกให้บุตรหลานสมาชิกในครอบครัวเกิดการออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่างๆทุกครอบครัวล้วนแต่เป็นสมาชิกในกลุ่มที่หลากหลาย กลุ่ม กลุ่มต่างๆได้ถ่ายทอดแนวคิด บทเรียน ข่าวสารและการเรียนรู้การทำงาน อาชีพ การศึกษา การมีระเบียบวินัย การออมทรัพย์ การสืบทอดอาชีพให้บุตรหลาน เป็นต้น กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนบ้านหัวดอนจึงเกิดขึ้นและพัฒนาการมาจากแนวทางการจัดการความรู้ที่มีอยู่จากทุนทางสังคมที่มีอยู่และเกิดขึ้นภายหลังและพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนเรื่อยมา

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวศักยภาพชุมชน บ้านหัวดอน หมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน

4.ความมั่นคงด้านครอบครัว

ในชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ที่ 2 มีครัวเรือนทั้งสิ้น 85 ครัวเรือนมีจำนวนประชากร จำนวน 482 คน เป็นชาย 212 คน หญิง 270 คน ลักษณะความอบอุ่นภายในครอบครัว ประชากรในวัยแรงงานในครอบครัวมักออกหางานทำยังต่างถิ่น ปล่อยให้พ่อแม่ ผู้สูงอายุเลี้ยงดูบุตรหลานแทน ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมชนบทไปแล้ว โดยวัดจากเกณฑ์ จปฐ. จำนวนสมาชิกในระบบครอบครัวในชุมชนปัจจุบัน จะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แต่วิถีการดำเนินชีวิตยังมีความผูกพันที่ดีต่อเครือญาติ เช่นการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน เทศกาลต่างๆแต่ส่วนใหญ่ภาระทางเศรษฐกิจทำให้ประชากรต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อหารายได้ความสัมพันธ์กับเครือญาติจึงห่างเหินมากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนยังมีมาก สืบเนื่องจากการร่วมกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมต่างๆช่วยกันทั้งครอบครัวและสมาชิกในชุมชน และข้อมูลสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 3 คน

5.ด้านสุขภาพในชุมชน

การดูแลสุขภาพของครอบครัวในตำบลหัวดอน หมู่ 2 เนื่องจากมีสถานอนามัยอยู่ในชุมชน ประชากรในชุมชนจึงมีโอกาสเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอย่างใกล้ชิด ในชุมชนยังมี อสม.ช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพของครอบครัวและเฝ้าระวังป้องกันโรคติดต่อต่างๆแก่ประชากรในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรมการเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพคิดเป็น ร้อยละ 100

6.ด้านการศึกษา

ครอบครัวในชุมชนบ้านหัวดอนประชากรในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาก่อนจบมัธยมศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ ทุกคนในชุมชน มีโรงเรียนประถมศึกษา ในชุมชนบ้านหัวดอน 1 แห่งประชากรในชุมชนมีผู้รู้หนังสือร้อยละ 99 ส่วนอีก 1 ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ นอกจากนั้นประชากรในชุมชนยังมีสถานศึกษานอกเหนือจากภาคบังคับ อยู่ใกล้บ้านหัวดอน เช่น วิทยาลัยเกษตรกรรมจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งอยู่ห่างประมาณ 12 กิโลเมตร และประชากรในชุมชนส่วนใหญ่เรียนต่อในระดับสูงขึ้นในเขตอำเภอเมือง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันและมีถนน 4 เลนที่ไปมาสะดวก

7.ด้านเศรษฐกิจและรายได้

ด้านเศรษฐกิจและรายได้ในชุมชนหัวดอน มีรายได้จากการทำนาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็มีรายได้จากการรับจ้างและการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเป็นรายได้หาเลี้ยงครอบครัว

8. ด้านแหล่งอาหาร มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติในชุมชนที่เป็นแหล่งอาหารตามฤดูกาลคือหนองน้ำสาธารณะ และลำเซบาย เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน เช่น หนองหัวลิง กุดปลาขาว ลำน้ำเซบาย เป็นแหล่งหาปลา พืชผักท้องถิ่น และทำเกลือสังคัมในชุมชน ซึ่งมีการออกกฎระเบียบการใช้หนองน้ำสาธารณะร่วมกันแหล่งอาหารของชุมชนนอกจากธรรมชาติแล้วยังมีการปลูกพืช ผักสวนครัวในแต่ละครอบครัวปลูกไว้กินเอง

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวศักยภาพชุมชน บ้านหัวดอน หมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน

9.วิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวปัจจุบัน

ชุมชนบ้านหัวดอนเป็นชุมชนชนบทอีสาน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา วางแผนจากฤดูทำนาก็ไปประกอบอาชีพต่างถิ่นเพื่อสร้างรายได้จนเจือครอบครัว วิถีการดำเนินชีวิตยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของอีสานตามฮีต 12 คอง 14 เช่น เดือนที่ 1 หรือเดือนอ้าย เป็นการทำบุญแจกข้าวให้ญาติผู้ล่วงลับ เดือนยี่ (2) เป็นการทำบุญทอดผ้าป่าและขึ้นปีใหม่ เดือนที่ 3 ทำบุญข้าวก่ำ เพื่อนำไปไหว้พระหลังจากฤดูทำนาเสร็จ และเก็บข้าวขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว เดือนที่ 4 ทำบุญพระเวส หรือเทศมหาชาติเพื่อละเว้นการกระทำความป เดือนที่ 5 การทำบุญสงน้ำพระ วันสงกรานต์ เดือน 6 – 7 เป็นการทำบุญบุญบั้งไฟเพื่อบูชาอารักษ์หลักเมืองเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอฝนให้ตกตามฤดูกาล เดือน 8 ทำบุญเข้าพรรษา เพื่อไม่ให้ภิกษุไปค้างแรมที่อื่น เดือน 9 เป็นการทำบุญเข้าดอก หรือเข้าประดับดิน เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับ เดือนที่ 10 ทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ที่เป็นที่รักใคร่และนับถือ เดือนที่ 11 เป็นการทำบุญออกพรรษา เป็นการทำบุญเนื่องจากพระภิกษุมารวมตัวกันเพื่อทำพิธีวิสาขาวารนา เดือน 12 เป็นการทำบุญกฐิน เพื่อถวายผ้าให้แก่พระภิกษุสงฆ์หลังจากจำพรรษาครองสิบสี่ 14 1.การให้ทานผลผลิตให้เอาไปถวายพระที่วัดก่อนค่อยกิน 2.ล้อมรั้วบ้าน หมายถึงการทำให้หมู่บ้านชุมชนมีความสามัคคี 3.ทำความสะอาดก่อนนอนควรล้างเท้าก่อน 4.ให้เป็นคนมีความพอดี ไม่โลภมาก 5.สมมาผิวเมื่อถึงวันศีล เหมือนดังพระผู้เฒ่าไปขอมาพระผู้ใหญ่ 6. สมมาก้อนเส้าผิงไฟให้ขอโทษ 7.รักษาความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือนก่อนเข้านอน 8 รู้จักตื่นแต่เช้าเตรียมข้าวปลาอาหารไว้ใส่บาตร 9. เวลาพระสงฆ์เดินผ่าน

ให้หลักเว้นอย่าเหยียบเงาพระสงฆ์ 10.อย่าเอาของเศษเดนไปทาน ให้เลือกแต่ของดีให้เลือกเอาของดีก่อนเช่นข้าว ปลา อาหาร 10.วันศีล วันพระ ให้เก็บดอกไม้ ธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและฟังธรรมจำศีล 12.อย่าร่วมเพศในวัน ศีลวันพระ เพราะจะทำให้บุตรหลานสอนยาก 13 เดือน 5 ให้สมาพาพ่อแม่ญาติผู้เฒ่า เพื่อนบ้านมาธำสัทธิห์หนี 14.ให้รู้จักบูชาเทวดาในครัวเรือน ให้รู้เรื่อง เหลืองเหลือง (อาจารย์บัวศรี บัวสูง. 2535 : 109 - 111)

ครอบครัวในชุมชนบ้านหัวดอนในปัจจุบัน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกันกับครอบครัวในชนบททั่วไปที่ได้พัฒนาการมาจากกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาตั้งแต่ 20 ปีก่อน ชุมชนพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปทั้งในทางที่ดีและในทางลบ ในด้านดีสถาบันครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกันกับชุมชน เช่นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ตามประเพณีฮีต 12 คองสิบสี่ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นทางขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ กฎระเบียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน สมาชิกในครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้และหล่อหลอมจิตวิญญาณในชุมชนร่วมกัน ในทางลบวิถีการดำเนินชีวิตที่เร่งรีบทำให้ครอบครัวเริ่มอาศัยเวลาในเร่งปฏิบัติการกิจประจำวันต่างๆ จากงานภาคการเกษตรมาสู่งานด้านอุตสาหกรรมและการบริการมากขึ้น ครอบครัวในชนบทเกิดการปรับตัวในการประกอบอาชีพ เห็นได้จากแต่ละครอบครัวในชุมชนสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานต้องออกหางานทำในเขตเมืองใหญ่ ปลดปล่อยให้ผู้สูงอายุและเด็กอยู่อาศัยกันโดยลำพัง ความใกล้ชิดกันห่างหาย แต่พวกเขายังส่งเสียเลี้ยงดูทางครอบครัวกว่าจะได้พบกันก็ช่วงเทศกาลต่างๆ เช่นปีใหม่ หรือสงกรานต์ เป็นต้น แต่สิ่งที่พบในชุมชนพบว่าชุมชนชนบทต่างๆมีวิถีชีวิตที่เหมือนกันจนกระทั่งกลายเป็นวิถีชีวิตของชุมชน แต่สิ่งที่สะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว ได้สะท้อนให้เห็นเด่นชัดในการมีส่วนร่วมร่วมแรงร่วมใจกัน ในชุมชนจากการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่นงานบวช งานแต่งงาน งานบุญกุศล ตามประเพณี ต่างๆ ประชากรในชุมชนยังมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แม้ว่านอกจากเวลาที่ไม่มีการมีกิจกรรมต่างๆพวกเขาต่างก็ประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้พวกเขามีฐานทางครอบครัวที่ดีขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในครอบครัวชุมชนชนบทจึงเกิดจากการเรียนรู้ในวิถีชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เรียนรู้จากการชวนขายหาอาชีพและรายได้เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ครอบครัว ภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวจึงเกิดจากบทบาทหน้าที่ของผู้นำครอบครัว สมาชิกในครอบครัว ความสำนึกที่ดีต่อกัน การสร้างสัมพันธภาพ และความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน ครอบครัวในชุมชนชนบทอีสานใกล้เมือง ชุมชนหัวดอนได้สะท้อนกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวของพวกเขาจากการร่วมมือกันและกัน วัยสูงอายุช่วยดูแลเด็กวัยแรงงานที่ออกหางานทำยังต่างถิ่นสร้างรายได้เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 เปิดศักยภาพครอบครัวในชุมชนวิจัย

จัดประชุมเปิดตัวศักยภาพชุมชนวิจัย ประสพการณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวและชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจาก ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ยุทธศาสตร์ชุมชน- แผนงานชุมชน - กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน - การสืบทอดอาชีพ ศิลปวัฒนธรรมชุมชน และการเรียนรู้ในการจัดการปัญหาต่างๆที่หลากหลายในชุมชน เช่น.-

2.1 การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัว จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมมีแนวการเรียนรู้ผู้นำ และสมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันผ่านจากกิจกรรมจากกลุ่มทางสังคมต่างๆในชุมชน เป็นเบื้องต้น เช่น.-

- **ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน** ครอบครัวในชุมชนได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ สถาบันครอบครัวในชุมชนโดยการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆในกลุ่มต่างๆซึ่งเป็นทุนทางสังคมในชุมชน เช่น ทุนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์สตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อเกษตรกร ทุนด้านภูมิปัญญาชุมชน เช่น จักสาน ทอเสื่อ ทอผ้า พานบายศรี ทำไม้กวาด การรักษาทางไสยศาสตร์ ยาสมุนไพร ทุนทางสังคมของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ทำเลเลี้ยงสัตว์โนนหินชาติเนื้อที่ 318 ไร่ ป่าชุมชนคงธาตุเนื้อที่ 330 ไร่ ทำเลเลี้ยงสัตว์หนองหัวลิง 79 ไร่ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกุดปลาขาว เป็นแหล่งน้ำสาธารณะ จำนวน 800 ไร่

- **ยุทธศาสตร์ชุมชน** วิสัยทัศน์ชุมชน น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี หมดหนี้ มีเงินใช้

พันธกิจ เน้นการปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดความสะดวกและปลอดภัย 2.พัฒนาการบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน 3.ส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพเสริมมีรายได้ 4.ส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เยาวชน 5.ส่งเสริมศาสนาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น 6.มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น 7.มีการส่งเสริมการเกษตรแบบพอเพียง ประเด็นยุทธศาสตร์ 1.ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2.ด้านเศรษฐกิจการมีรายได้และการมีงานทำ 3.ด้านสังคม การเมืองการปกครอง 4.ด้านการศึกษาศาสนาวัฒนธรรม 5.ด้านสาธารณสุข 6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- **แผนงานชุมชน** เช่นโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐาน ก่อสร้างถนนลาดยางแอสฟัลต์ ด้านเศรษฐกิจ ทำบัญชีรายจ่ายครัวเรือน ปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ จัดตั้งกลุ่มอาชีพ การออมทรัพย์ ด้านสังคม เช่น โครงการกีฬาต้านยาเสพติด ชุดเฝ้าระวังยาเสพติด อาสาประชาธิปไตย

- **กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน** ปัจจุบันมีกลุ่มต่างๆมากมายในชุมชนหัวดอน กลุ่มต่างๆได้ให้บทเรียนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อเกษตรกร กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

- การสืบทอดและการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวได้สืบทอดและเรียนรู้การมีรายได้เสริมด้านหัตถกรรมจากกลุ่มการจัดงาน กลุ่มการทอผ้าพื้นบ้าน ยาสมุนไพร การทำไม้กวาด การทำพานบายศรี เป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นต้น

2.2. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการจัดทำในการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน แผนงาน/โครงการชุมชนอันเป็นพิมพ์เขียวในการวางแนวทางในทางการพัฒนาครอบครัวและชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า การปรับปรุงแก้ไขแผนงาน โครงการพัฒนาด้านต่างๆในชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในครอบครัวของชุมชนในการวิเคราะห์สภาพปัญหาจุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและปัญหาอุปสรรคและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนให้เกิดเป็นรูปธรรม นับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างบทเรียนที่ล้ำค่าของประชากรอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวและชุมชนในอนาคต เช่น หลังจากการถอดบทเรียนชุมชน และมีการสรุปบทเรียนครอบครัว สมาชิกในครอบครัวในชุมชนได้มีส่วนแสดงความคิดเห็น ในการจัดทำแผนงาน โครงการในการแก้ไขปัญหาต่างๆของครอบครัวให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของครอบครัวในชุมชนโดยสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน โครงการ การดำเนินโครงการ การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ตัวชี้วัดที่ทำให้เกิดความสำเร็จของโครงการ

1. ชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ 2 ตำบลหัวดอนอำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

ได้สะท้อนบทเรียนแห่งการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน จากประสบการณ์ของชุมชนจากการร่วมกันในการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ในการจัดทำแผนงาน โครงการของชุมชนที่เรียกว่าแผนชุมชน และการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน ซึ่งเป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้เบื้องต้นที่จะทำให้เขาทราบว่าครอบครัวของพวกเขาที่มีศักยภาพที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆมีอย่างไรมีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส ปัญหาอุปสรรค อย่างไร เป็นต้น ยุทธศาสตร์แผนงาน โครงการที่เกิดจากการระดมความคิดของชุมชนดังกล่าว จะทำให้ครอบครัวสมาชิกในชุมชนเกิดความเป็นอยู่ที่เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี เช่น วิสัยทัศน์ชุมชนของหัวดอน คือ.-น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี หมดหนี้ มีเงินใช้ โดยมีพันธกิจคือ.-1.ปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดความสะดวกและปลอดภัย 2.พัฒนาการบริหารการจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน 3.ส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพเสริมมีรายได้ตลอดปี 4.ส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เยาวชน 5.ส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น 6.มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 7.ส่งเสริมการเกษตรแบบพอเพียง โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ของชุมชนคือ.- 1.ด้านโครงสร้างขั้นพื้นฐาน 2.ด้านเศรษฐกิจ การมีอาชีพมีรายได้และมีงานทำ 3.ด้านสังคม การเมืองการปกครอง 5 ด้านการสาธารณสุข 6.ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยมีแผนงานและโครงการของชุมชน เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เพื่อชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดี ได้แก่ การก่อสร้างถนนคอนกรีต ขยายเขตการไฟฟ้าชุมชน ขยายถนน ขยายเครือข่ายโทรศัพท์ ก่อสร้างร่องระบายน้ำ เป็นต้น ด้านเศรษฐกิจ มีโครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน การประชาสัมพันธ์การออมทรัพย์ การปลูกพืชสวนครัว การเลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร โรงสีชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ ด้าน

สังคม เช่น เชิดชูบุคคลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน จัดตั้งอาสาสมัครประชาธิปไตย การระดมทุนเพื่อพัฒนา สาธารณสุข ด้านการศึกษา ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น เช่น รณรงค์ลดละเลิกอบายมุข ฝึกอาชีพเยาวชนนอกโรงเรียน จัดงานประเพณี ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ รณรงค์รักการอ่าน ประเพณีบุญบั้งไฟ แห่ เทียนพรรษา ด้านสาธารณสุข เช่น ฝึการระวังการระบาดของเชื้อไข้เลือดออก การตรวจสุขภาพประจำปี การบริโภค อาหารที่ถูกสุขลักษณะ ฝึการระวังโรคเอดส์ ส่งเสริมการออกกำลังกายผู้สูงอายุ ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดหาที่ทิ้ง ขยะ การสร้างโรงกำจัดขยะ สร้างสวนสุขภาพ อนุรักษ์คอนปู้ตา การป้องกันไฟฟ้า เป็นต้น ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการต่างๆเหล่านี้ล้วนมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว โดยผ่านการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของคนในชุมชนเป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 3. การประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนในครอบครัว

สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมค้นหาความจริงของครอบครัวสภาพและสาเหตุปัญหาแนวโน้มน ความรุนแรงที่กระทบต่อครอบครัวในชุมชน แนวทางแก้ไขปัญหของครอบครัว

บทเรียนชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ที่ ๒ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้ระดม ความคิดเห็นโดยการแบ่งกลุ่มออกเป็น ๓ กลุ่มและได้สรุปภาพรวมขององค์ความรู้ที่เกิดจากการระดมความคิด และการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการความรู้เกี่ยวกับปัญหาทางสังคมที่มีแนวโน้มความรุนแรงมีผลกระทบต่อ สถาบันครอบครัวและชุมชนบ้านหัวดอน ดังนี้.-

ภาพประกอบที่ 4.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

1. ปัญหาและแนวโน้มความรุนแรงของปัญหาที่มีผลกระทบต่อครอบครัวชุมชนบ้านหัวดอน ที่จะต้อง ร่วมมือร่วมใจกันค้นหาความจริงของสาเหตุปัญหาและแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นเพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบทของบ้านหัวดอนคือ.-

- ปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของครอบครัวคือมีรายได้น้อย ขณะที่รายจ่ายมีเพิ่มมากขึ้น ครอบครัว ส่วนใหญ่การเลี้ยงลูกในปัจจุบันลูกไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ โดยมีโลกส่วนตัวของเขามากขึ้น เช่น ติดการใช้โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เกมออนไลน์ เป็นต้น บางครอบครัวผู้นำคือ พ่อ และ แม่มีการทะเลาะกัน

ในครอบครัว ครอบครัวส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินน้อย ที่ทำกินไม่เพียงพอต่อการผลิตครอบครัวในชุมชนมี
 ปัญหาหนี้สินเพิ่มพูน - มีเอกสารสิทธิ์ยังไม่สมบูรณ์ - ครอบครัวมีปัญหาหนี้สินไม่มีรายได้เพียงพอต่อการ
 ชำระหนี้ หนี้สินจึงเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ - ครอบครัวแตกแยกหย่าร้าง ครอบครัวทะเลาะวิวาท - การศึกษาของ
 บุตรหลานส่วนใหญ่ขาดโอกาส ไม่สนใจต่อการศึกษาเล่าเรียน

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

2. สาเหตุของปัญหา

ผลจากการถอดบทเรียนในชุมชนพบว่า สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวเกิดจาก

- ผู้นำครอบครัว เช่นพ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาให้ลูกต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงดูครอบครัว
 ท่ามกลางกระแสการบริโภคนิยม ปัจจุบัน ค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อยๆ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย
 ครอบครัวมีอาชีพไม่มั่นคง เช่นการรับจ้างรายวัน รับจ้างทั่วไป มีการพนันเกิดขึ้นในครอบครัว- สมาชิกใน
 ครอบครัวบางคนไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง ปัจจุบัน เครื่องอุปโภคบริโภค เช่น อาหารมีราคาสูงขึ้น ข้าว
 ยากหามาแพง- ที่ทำกินไม่มีน้ำทำการเกษตร ภาครัฐไม่เร่งออกเอกสารสิทธิ์ให้แก่ประชาชนให้ประชาชน
 รายได้ต่ำไม่พอใช้จ่ายเครื่องอุปโภคบริโภคที่มีราคาสูงขึ้น- ครอบครัวมีความแตกต่างทางความคิด เช่น
 ความคิดไม่ตรงกันทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

3. ความคาดหวังของครอบครัว ประเด็นของความคาดหวังที่พวกเขาอยากจะให้ครอบครัวเป็นไปตามความคาดหวังคือ.-

ไม่อยากให้ครอบครัวมีการทะเลาะเบาะแว้ง- อยากให้ครอบครัวมีความรักความอบอุ่น- อยากให้ครอบครัวมีความรักความสำเร็จ อยากให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่ดีต่อสังคม- อยากให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ มีความอบอุ่นรักใคร่ปรองดอง สามัคคี ระหว่าง พ่อ - แม่ - ลูก - หลาน - ปู่ - ย่า - ตา - ยาย- อยากให้ครอบครัวมีความสุข ปราศจากความทุกข์ยากทั้งปวง- สมาชิกในครอบครัวมีความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

4. วิธีการของครอบครัวนำไปสู่ความคาดหวังคือ

การร่วมมือกันของสมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความสามัคคีต่อกัน- สมาชิกในครอบครัวเอาใจใส่ต่อครอบครัวมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักให้อภัย เลิกบุหรีของพ่อ (ผู้นำครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ต้องละเลิกอบายมุขต่างๆ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกในครอบครัว ให้หันหน้าเข้าหากันปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกันในครอบครัว ส่งเสริมการแสดงออกของสมาชิกในครอบครัว ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันของบุตรแต่ละคนในครอบครัว) - เลิกสุราของแม่ ลดละสิ่งอบายมุข- อยากให้ครอบครัวมีรายได้ที่ดีขึ้นครอบครัวอบอุ่นไม่มีการแตกแยก - มีการปรึกษาปัญหาหรือพูดคุยกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในครอบครัว - ให้ภาครัฐจากส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหามุมชนให้หมู่บ้านและครอบครัว

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

5. แนวทางแก้ไข

-ผู้นำครอบครัวและสมาชิก ต้องมีการปรึกษาหารือกันภายในครอบครัว สร้างความรักความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่นศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ยอมรับความแตกต่าง เข้าใจคุณค่ากันและกัน

- ผู้นำครอบครัวอบรมสั่งสอนเป็นแบบอย่างโดยให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการออม ใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย

- ผู้นำครอบครัวเช่นพ่อแม่อบรมชี้แนะ แนวทางที่ดีให้กับลูกและบุตรหลานสมาชิกที่อยู่ร่วมกันในครอบครัว

-สมาชิกในครอบครัวทุกคนช่วยกัน สามัคคีกันหันหน้าคุยกันด้วยเหตุผลในยามเกิดข้อขัดแย้ง

- ผู้นำและครอบครัวเช่นพ่อแม่ ยอมรับในการตัดสินใจของกันและกัน

- ผู้นำและสมาชิกช่วยกันประหยัดโดยการใช้จ่ายให้น้อยกว่ารายรับ

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

ขั้นตอนที่ 4 สรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การเรียนรู้ในการนำบทสรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนนำมาจัดทำโครงการและดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆในครอบครัวและชุมชนบ้านหัวดอน

ชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ ๒ ตำบลหัวดอน อำเภอลำทะเมนชัย ได้สรุปปัญหาต่างๆส่วนมากเป็นปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในครอบครัวส่วนใหญ่เป็นปัญหาเด็กและเยาวชน มีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว มีโลกส่วนตัวมากขึ้น เสพติดเทคโนโลยีและอบายมุขต่างๆ ขาดความร่วมมือในการสร้างพลังแห่งการเรียนรู้การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว จึงได้หาวิธีการและกลไกในการป้องกันปัญหาทางสังคมต่างที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนให้เข้มแข็ง จึงได้เสนอโครงการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนให้สืบทอดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน เป็นการสร้างสมาธิและการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่เด็กและเยาวชน โดยการร่วมมือสืบทอดประเพณีการร้องสรภัญญะอันเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวให้เกิดการแสดงออกด้านต่างๆ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนและครอบครัวร่วมกันลดช่องว่างระหว่างวัย โดยวิธีการให้ครอบครัวนำบุตรหลานที่เป็น เยาวชนสตรีมาร่วมกิจกรรมที่วัดร่วมกันเรียนรู้การขับร้องสรภัญญะจากภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 20 งบประมาณ ๕,๐๐๐.-บาท การสรุปบทเรียนบทสรุปและการเสนอโครงการดังกล่าว ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชน นำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจกันในครอบครัวสืบทอดอาชีพ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การแบ่งเบาภาระในครอบครัว ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่ง

ภาพประกอบที่ 4.4 การสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ภาพประกอบการสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 สันทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม ในการที่จะป้องกัน แก้ไขปัญหาต่างๆ ในครอบครัวของสมาชิกในชุมชน โดยการยกตัวอย่างครอบครัวครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม (Best practice) ชุมชนละ 5 ครอบครัวซึ่งในแต่ละชุมชนมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยชุมชนเป็นคนคัดเลือก ตามเกณฑ์ที่ชุมชนได้สร้างขึ้นมา เช่น.-ครอบครัวอยู่พร้อมหน้าไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจในรอบปีที่ผ่านมาไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจในรอบปีที่ผ่านมาเป็นครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนสมาชิกในครอบครัวมีการใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ตลอดเวลา สมาชิกในบ้านทำกิจกรรมด้านศาสนา ร่วมกัน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เป็นต้น

ประเด็นการสนทนากลุ่มย่อยเกิดจากการที่ชุมชนได้วิเคราะห์และคัดเลือกครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นแข็งแกร่งและมีรูปธรรม สันทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม Best practice ชุมชนละ 5 ครอบครัว โดยชุมชนบ้านหัวดอนคัดเลือก ตัวอย่างครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการสนทนากลุ่มย่อย และชุมชนเสนอ โครงการเพื่อเป็นแบบฝึกหัดสนทนากลุ่มย่อย ชุมชนละ 1 โครงการคือโครงการสืบทอดการขับร้องสภัญญะเพื่อทอดการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี ฮิดตีสองครองสิบสี่ เป็นกลยุทธ์ที่จะดึงเด็กและเยาวชนชายหญิงเข้าไปเรียนรู้บรรยากาศในการปฏิบัติธรรมในวัดของชุมชน การสนทนากลุ่มย่อยทำให้เกิดผลดังนี้.-

5.1. การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยสมาชิกในครอบครัวเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว โดยการและประเมินศักยภาพของครอบครัวที่มีวิธีที่ปฏิบัติที่ดีที่สุดอย่างเป็นรูปธรรม จนกระทั่งได้ถูกนำมาเป็นบทเรียนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อจะค้นหาคำตอบให้แก่โจทย์วิจัย การศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวของพวกเขาถูกค้นพบโดยนักวิจัยชุมชนและกลุ่มประชากรวิจัยที่จะเลือกครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกัน

ทางสังคมแก่อย่างเป็นรูปธรรมเกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรคือสิ่งที่ทำให้ครอบครัวของพวกเขาเกิดความเข้มแข็งขึ้น
 อย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนช่วยกันคัดเลือกครอบครัวที่สะท้อนความเป็นครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการสร้าง
 ภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม โดยนำเสนอครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่
 เข้มแข็ง จากการที่สมาชิกในครอบครัวร่วมกันขับเคลื่อนให้ครอบครัวของพวกเขามีความสุข เป็นครอบครัว
 ตัวอย่างที่ใช้วิธีที่ดีที่สุดแก่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม (Best practice) ชุมชนละ 5 ครอบครัวคือ.-

ครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดที่เป็นรูปธรรม (Best practice)

ชุมชนหัวดอน หมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน

1. นางทองจันทร์ อินทร์พรหม บ้านเลขที่ 11 หมู่ 2 ตำบลหัวดอน
2. นางลักขณา ตระการไทย บ้านเลขที่ 11/1 หมู่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน
3. นางสุภาพร หมู่แก้ว เลขที่ 68 หมู่ที่ 2 หมู่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน
4. นายสมบุญ สร้อยสิงห์ เลขที่ 43 หมู่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน
5. นางบุญหลาย โหมขุนทด เลขที่ 4/1 หมู่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน

5.2 ได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มเปิดประชุมแบบมีส่วนร่วม สนทนากลุ่มย่อยเฉพาะครอบครัวที่มี
ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เป็นรูปธรรม ในประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่
ครอบครัวพวกเขาดำเนินการอย่างไร ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ปัญหาและ
อุปสรรคมีอะไรบ้างและมีแนวทางแก้ไขอย่างไร ซึ่งประเด็นหลักดังกล่าวได้วางกรอบแนวทางในการดำเนินงาน
วิจัยมาในแต่ละช่วงเดือนโดยการถอดบทเรียนมาแล้ว ในการสนทนากลุ่มย่อยครั้งนี้เพื่อเพิ่มเติมในส่วนของ
สมาชิกในครอบครัวคือผู้อาวุโสและเด็กและเยาวชนในครอบครัว โดยนำครอบครัวตัวอย่างในชุมชนมาสนทนาใน
เชิงลึก บทสรุปประเด็นการสนทนากลุ่มพบว่า ครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบัน
ครอบครัวที่เป็นรูปธรรม สามารถสรุปสาระสำคัญดังนี้.-

5.2.1 การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัวในชุมชนเกิดจาก
การเรียนรู้สภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและครอบครัวได้รับผลกระทบ จำเป็นที่จะต้องป้องกัน แก้ไขปัญหา พร้อม
ที่จะช่วยเหลือครอบครัว ตนเอง ชุมชนไม่ให้ตกเป็นผู้รับปัญหาต่างๆ การที่สมาชิกในครอบครัวของพวกเขา
ได้แก่บุตรหลานในครอบครัว ที่ผู้ปกครองเล็งดูมีความสำคัญที่ดีต่อการช่วยเหลือ การแบ่งเบาภารกิจของ
ครอบครัว เช่น การช่วยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครอบครัวประกอบอาชีพที่เป็นรายได้หาเลี้ยงครอบครัว เช่น ช่วยทำ
นาปลูกข้าว ช่วยเก็บผลผลิตจากมันสำปะหลัง ช่วยทำบุญตักบาตร แบ่งเบาภาระครอบครัวในการประกอบอาหาร
เลี้ยงครอบครัว ช่วยทำความสะอาดบ้านไม่แบ่งแยกเพศ ซึ่งความคิดเห็นต่างๆเหล่านี้เกิดจากเยาวชนในครอบครัว
ที่ชุมชนคัดเลือกมาเป็นครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบที่ 4.5 การสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

5.2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว

- เยาวชนและครอบครัวได้สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขามีความสำนึกที่ดีต่อผู้ปกครองเช่น ความสงสารบิดามารดาที่ทำงานหนักเพื่อลูกแม้ขณะนี้ยังยากจนอยู่
- ความสำนึกในกตัญญูรู้คุณของบิดา มารดา ผู้ปกครองที่เลี้ยงดู อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข จึงได้เรียนรู้การช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจ และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

5.2.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ความลุ่มหลงและการขาดสติขาดการวิเคราะห์เรียนรู้ในการนำเอาสิ่งที่ดีจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่นำมาใช้กันเกลื่อนในชุมชน เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันบางครั้งที่มาจากเทคโนโลยีที่นำมาใช้ไม่เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดช่องว่างของสมาชิกในครอบครัว เกิดความไม่เข้าใจกัน เช่น การคุยโทรศัพท์นาน การดูโทรทัศน์ เป็นต้น

กระบวนการสนทนากลุ่มได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวและสมาชิกถ่ายทอดวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม การสนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่ชุมชนคัดเลือกเป็นครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมนั้นพบว่ามีความสอดคล้องกับการถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จัดกิจกรรมในเดือนที่ผ่านมา ส่วนในเรื่องของการดำเนินการขออนุมัติโครงการที่สร้างการเรียนรู้และการสืบทอดความเป็นรากเหง้าของครอบครัวและชุมชน ได้ผ่านกลไกการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี การสืบทอดฟื้นฟูประเพณีการขับร้องสรภัญญะให้แก่เยาวชนปลูกฝังให้พวกเขารักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นให้เกิดขึ้น เป็นจิตวิญญาณชุมชนให้เกิดมี เพื่อครอบครัว ชุมชนจะได้มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีในระดับฐานรากต่อไป

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

5.1.4 แนวทางแก้ไข

- ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไม่บังคับให้ลูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

ขั้นตอนที่ 6. ดำเนินงานและติดตามประเมินผลโครงการ

เป็นการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินโครงการและประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชนว่าครอบครัวในปัจจุบันมีความภูมิคุ้มกันทางสังคมมากน้อยเพียงใด อะไรเป็นตัวชี้วัดการค้นหาหลักเกณฑ์ตัวชี้วัดความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวว่าความสำเร็จในการจัดทำแผนงานโครงการ ความสำเร็จโดยมีเกณฑ์ชี้วัดที่สะท้อนความเป็นสถาบันครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมีอย่างไรบ้าง เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาต่างๆในครอบครัว สาเหตุ ความคาดหวังที่จะให้ครอบครัวของตนเองมีความสุขร่วมกันได้อย่างไร สมาชิกในครอบครัวเกิดการระดมความคิดเห็นในการหาเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันมีภูมิคุ้มกัน

ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานตามโครงการครอบครัวและสมาชิกมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี

1. ชุมชนบ้านหัวดอนหมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอนอำเภอเขื่องในจังหวัดอุบลราชธานี

ครอบครัวในชุมชนบ้านหัวดอนในปัจจุบัน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกันกับครอบครัวในชนบททั่วไป ที่ได้พัฒนาการมาจากกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาตั้งแต่ 20 ปีก่อน ชุมชนพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปทั้งในทางที่ดีและในทางลบ ในด้านดีสถาบันครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกันกับชุมชน เช่นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ตามประเพณีฮีต 12 คองสิบสี่ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นทางขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ กฎระเบียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน สมาชิกในครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้และหล่อหลอมจิตวิญญาณในชุมชนร่วมกัน จากผลการถอดบทเรียนพบว่าปัญหาเกี่ยวกับรายได้ของครอบครัวคือมีรายได้น้อย ขณะที่รายจ่ายมีเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวส่วนใหญ่การเลี้ยงลูกในปัจจุบันลูกไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ก้าวร้าว สอนยากโดยมีโลกส่วนตัวของเขามากขึ้น เช่นติดการใช้โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เกมออนไลน์ เป็นต้น บางครอบครัวผู้นำคือ พ่อ และ แม่มีการทะเลาะกันในครอบครัว ครอบครัวส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินน้อย ที่ทำกินไม่เพียงพอต่อการผลิตครอบครัวในชุมชนมี ปัญหาหนี้สินเพิ่มพูน - ที่ดินทำกินของครอบครัวยังมี เอกสารสิทธิ์ที่ยังไม่สมบูรณ์ - ครอบครัวมีปัญหาหนี้สินไม่มีรายได้เพียงพอต่อการชำระหนี้ หนี้สินจึงเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ -บาง ครอบครัวมีความแตกแยกแตกแยกหย่าร้าง บางครอบครัวเกิดการทะเลาะวิวาทเป็นประจำ - การศึกษาของบุตรหลานส่วนใหญ่ขาดโอกาสเนื่องจากความ ไม่สนใจต่อการศึกษาเล่าเรียน ฐานะทางบ้านยากจนไม่มีปัจจัยส่งเสียให้ได้รับการศึกษา จากผลการศึกษาดังกล่าวชุมชนจึงได้หารือกันสร้างกิจกรรมแก่เด็กและเยาวชนเพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการส่งเสริมเด็กเข้าทำกิจกรรมในวัดโดยการจัดทำโครงการสืบทอดการสวดสวดมนต์ขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นกลยุทธิ์เบื้องต้นในการสร้างความร่วมมือจากเด็กและเยาวชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวด้านอื่นๆต่อไป

ภาพประกอบที่ 4.6 ผลการดำเนินงานตามโครงการของชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ 2

โดยหลักการและเหตุผล อันเนื่องมาจากปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั้งทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในชนบท ทำให้เยาวชนในชุมชนหันไปให้ความสนใจเทคโนโลยี ค่านิยมใหม่ ไม่สนใจในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเอง ทางชุมชนบ้านหัวดอนจึงส่งเสริมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นการฟื้นฟูภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้คงไว้ได้อย่างยั่งยืน เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกและการสืบทอดให้แก่ครอบครัวได้เรียนรู้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวและชุมชน **วัตถุประสงค์** 1. เพื่อให้ครอบครัวเยาวชนในหมู่บ้านเข้าวัดปฏิบัติธรรมในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมการขับร้องสร้อยกลอนแก่เด็กและเยาวชนสตรีในชุมชน 2. เพื่อให้เยาวชนได้แสดงออกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างการมีส่วนร่วมในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมในการมีส่วนร่วมกับการครอบครัวบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะด้านศิลปวัฒนธรรมการร้องสร้อยกลอน 3. ส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เยาวชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม 4. เยาวชนสืบทอดการร้องสร้อยกลอน

ภาพประกอบผลการดำเนินงานตามโครงการของชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ 2

1. ผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการของชุมชนที่ผ่านมา

-การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 50 คน และทุกคนมีความสนใจเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมเพราะจะได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในการนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน โดยการเรียนรู้กันและกันเรียนรู้สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้ดำรง

2. สิ่งที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามโจทย์วิจัย ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้.-

- ทำให้เกิดการรวมกลุ่มปรึกษาหารือกันและกัน รู้จักปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเยาวชน ปัญหาครอบครัว หนี้สินต่างๆของประชากร ปัญหาการเกษตร และเรื่องปากท้องความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชน รู้จัก

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมโครงการ

ไม่มีหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาจริงจึงกับการแก้ไขปัญหา ขาดงบประมาณในการดำเนินการ เยาวชนยังขาดความสนใจในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

4. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา

ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ในปัญหาต่างๆของชุมชน และปัญหาเยาวชน ขอความช่วยเหลือช่วยกัน แก้ไขปัญหาต่างๆแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นคนดีของสังคมและพยายามสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวสมาชิกในชุมชนให้เกิดขึ้น โดยการติดตามผลการดำเนินงาน

5. บทเรียนการทำโครงการครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครอบครัวและชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชนได้อย่างไร

บทเรียนของการดำเนินโครงการครั้งนี้ นำไปใช้ในการพัฒนากระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวให้รู้เท่าทัน เกิดภูมิคุ้มกันและสืบทอดประเพณี และแก้ไขปัญหาภัยกับเยาวชนและครอบครัว ได้ในระดับหนึ่งอย่างไรก็ตามต้องอาศัยหลายฝ่ายด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเป็นผู้ปกครองเยาวชน ผู้นำชุมชนจึงจะสำเร็จเห็นผลเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบผลการดำเนินงานตามโครงการของชุมชน(เยาวชนฝึกเรื่องสรัญญะ)บ้านหัวดอน หมู่ 2

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5

แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี จากผลของการระดมความคิดผ่านประสบการณ์พบว่า.- ชุมชนบ้านหัวดอน หมู่ 2 ตำบลหัวดอนอำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี มีปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านหัวดอนดังนี้.-

ปัจจัยภายในครอบครัว

1. จิตสำนึกของผู้นำและสมาชิกในครอบครัวได้แก่พ่อ – แม่ – ลูก มีจิตสำนึกในการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวอยู่ທີ່ใจเป็นที่ตั้ง

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวเกิดจากขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบของครอบครัว จารีตประเพณี ในครอบครัวที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันผู้นำมีการส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นนิสัย

3. การแสดงออกของสมาชิกในครอบครัว ผ่านทางศิลปะการแสดงต่าง ๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

4. จิตสำนึกที่ดีของเด็กและเยาวชนในครอบครัวที่เห็นพ่อแม่ทำงานหนักต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการแบ่งเบาภารกิจงานของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

5. เงื่อนไขเกี่ยวกับการสร้างรายได้และผลประโยชน์ของครอบครัวจึงต้องช่วยกันประกอบอาชีพในครอบครัว สร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง

6. ผลประโยชน์ร่วมกันของครอบครัวมีส่วนทำให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว

7. ความสามัคคีกันในครอบครัวทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว

8. การให้กำลังใจแก่สมาชิกในครอบครัว ขกย่องให้ปรากฏของสมาชิกในครอบครัวทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี

ปัจจัยภายนอก

1. สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในครอบครัวเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมต่าง ๆ

2. การสนับสนุนทางสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวเพื่อกระตุ้นการส่งเสริมโดยการสนับสนุนวิชาการ งบประมาณต่าง ๆ ในครอบครัวและชุมชน

3. ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่นปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านต่างๆ เป็นจุดเริ่มต้นของการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

3. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของบ้านหัวดอน

1. สภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกในครอบครัว มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบจนขาดเวลาในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดการเอาใจใส่กันและกันต่างคนต่างทำบทบาทหน้าที่ของตนเอง ละเลยเอาใจใส่เรื่องเล็กน้อยในครอบครัว

2. ภาวะหนี้สินของประชากรในปัจจุบันมีสูงมากทุกคนต่างมุ่งสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวมากกว่าที่จะเสียสละการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

3. ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวยังมีน้อย เช่นการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่นถนนทางเดิน หน้าบ้านขาดการดูแลเอาใจใส่ที่จะทำความสะอาดให้สวยงาม เป็นต้น

4. ผู้นำครอบครัวขาดการกระตุ้นเอาใจใส่ต่อ ในการปลูกฝังความขยันขันแข็งในการช่วยเหลือตนเองในด้านด้านการประกอบอาชีพต่างๆให้แก่ครอบครัว เช่นเด็กและเยาวชนทำอาหารไม่เป็น ทอผ้าใช้เองไม่เป็น ทำการเกษตรเช่นทำนา ทำสวน ที่เป็นเป็นอาชีพของครอบครัวไม่เป็น ยังมีการแบ่งแยกงานอาชีพระหว่างต่อทุนทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นจุดแห่งการหลอมรวมจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว เช่นภูมิปัญญาด้านต่างๆ วัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของตนเอง เช่นการสวดสวดมนต์ การฟังเทศน์ฟังธรรม

5. สมาชิกในครอบครัวขาดความสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกของสมาชิกในครอบครัวให้ประพฤติตนตามศาสนาของตนเองและจริยธรรมตามฮีตสิบสองครองสิบสี่ เช่นเด็กและเยาวชนไม่เข้าวัด ฟังธรรม มีแต่คนแก่เข้าวัดไม่กี่คนในชุมชน

6. เงื่อนไขด้านเวลาในปัจจุบันเป็นอุปสรรคในการสร้างการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆของครอบครัวกล่าวคือสมาชิกทุกคนต้องเร่งรีบไปปฏิบัติตามบทบาทภารกิจหน้าที่ของตน การนัดประชุมต่างๆจึงมีข้อจำกัดที่จะทำให้ประชากรในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม

7. ประชากรในชุมชนเคยชินกับการรับของแจกของฟรี ถ้าไม่มีเงื่อนไขข้อแลกเปลี่ยนก็ไม่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชนทำให้ขาดการเรียนรู้ในการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในชุมชนด้วยความเต็มใจ

8. แนวคิดดั้งเดิมของการแยกเพศชาย หญิงทำให้เกิดการเรียนรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆน้อย เช่นการทำอาหาร การทำความสะอาดบ้าน ต้องเป็นเด็กผู้หญิงทำให้ขาดการเท่าเทียมกัน เป็นต้น

9. ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันหรือกันในครอบครัว เช่นการรับประทานอาหารทุกวันนี้ต่างคนก็ต่างกินไม่ค่อยสนใจความเป็นอยู่กันและกันของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

10. ความท้อถอยและหมดกำลังใจ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

4. แนวทางการแก้ไขของชุมชนบ้านหัวดอน

1. ทุกครอบครัวต้องช่วยกันกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น การทำอาหาร การทำความสะอาดบ้านที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาต่างๆในชุมชน เช่นการทอผ้า เรียนรู้อาชีพหลักของพ่อแม่ที่เลี้ยงตนเองมาจนเติบโตใหญ่ ครอบครัวส่งเสริมศักยภาพของสมาชิกที่มีความแตกต่างกันที่หลากหลาย รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างๆ เคารพในสิทธิและเสรีภาพของสมาชิก เข้าใจสมาชิกในครอบครัว ให้โอกาสทุกคนตามศักยภาพ เป็นต้น

2. ผู้นำและสมาชิกในครอบครัวทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกต้องไม่เป็นการบังคับสมาชิกในครอบครัวและชุมชนแต่ให้เขาเกิดการเรียนรู้จากผู้อื่นในรอบๆตัวว่าเขาทำอะไรกัน เช่นการร่วมประชุมประจำเดือนของชุมชน การร่วมทำกิจกรรมต่างๆในครอบครัวเพื่อนสมาชิกในชุมชนและกิจกรรมชุมชน เป็นต้น

3. ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไม่บังคับให้ถูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว

4. ทุกภาคส่วนที่ลงปฏิบัติงานในชุมชนมีกิจกรรมมีส่วนร่วมในการกระตุ้นความคิด สร้างจิตสำนึกที่ดีในครอบครัวและชุมชนโดยส่งเสริมความรู้ให้แก่ครอบครัว สร้างความเข้าใจ การดูแลเอาใจใส่กันและกันในครอบครัว

5. สมาชิกในครอบครัวทุกคนครอบครัวต้องมีเวลาปรึกษาหารือกัน ให้กำลังใจกันและกันในยามทุกข์หรือสุข

ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
ขั้นตอนที่ 1. การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน

กระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านคูเมืองที่ผ่านมามีขั้นตอนและแนวทางดังนี้.-

การศึกษาสภาพทั่วไปและความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจคือเดิมชื่อว่า บ้านคูเมือง ปัจจุบันเป็นกลุ่มคนตระกูลไท ลาว เป็นลูกหลานของบรรพบุรุษที่อพยพมาจากกรุงเวียงจันทน์ ในช่วงระหว่างกรุงธนบุรี หรือ 200 ปีที่ผ่านมา ภายใต้การนำของท้าวคำผง เป็นเจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดอุบลราชธานี การบรรพบุรุษเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณแผ่นดินแห่งนี้ เพราะเห็นว่ามีอุดมสมบูรณ์และเปรียบเสมือนเป็นการกู้บ้านกู้เมือง หลังจากบรรพบุรุษได้ตั้งบ้านเมืองหรือบ้านเรือนเป็นปึกแผ่น แล้วจึงจัดตั้งชื่อบ้านว่าบ้านคูเมือง

โดยสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนตั้งอยู่บริเวณที่เนินล้อมรอบด้วยทุ่งนา โดยอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 17 กม. ห่างจากตัวเมืองวารินชำราบ ประมาณ 12 กม. เป็นชุมชนชนบทกึ่งเมืองวิถีการดำเนินชีวิตแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทการซื้อขายมากกว่าการแลกเปลี่ยนกันเป็นชุมชนเมืองเก่าเป็นชุมชนสังคมชาวนา การดำเนินชีวิตยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอัตลักษณ์สอง ครองสิบสี่ อย่างเคร่งครัด โดยในรอบสิบสองเดือนจะมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ครบทุกเดือน

สภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของชุมชนมีเนื้อที่ทั้งหมด 3,023 ไร่ ทิศเหนือจด ตำบลธาตุและตำบลแสนสุข ทิศใต้จดตำบลสระสมิงและตำบลโคกก่อ ทิศตะวันออกจดตำบลเมืองศรีไค ทิศตะวันตกจดตำบลโนนโพน มีจำนวน 162 ครัวเรือน รวมประชากร 833 คน เป็นชาย 417 คน หญิง 416 คน เป็นพื้นที่อาศัย 77 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 2,946 ไร่ มีโรงเรียน 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านคูเมือง(อ่อนอนุเคราะห์) มีวัด 1 แห่งคือวัดบูรพา และสถานีนอนมัยบ้านคูเมือง

ภาพประกอบที่ 4.7 การประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ

1. ลักษณะเด่นของชุมชน

ลักษณะที่เด่นของชุมชน เป็นต้นแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวผ่านการพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ปัจจุบันมีสมาชิก 485 ครอบครัว มีเงินทุน 300,000.-บาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ขณะนี้มีสมาชิกจำนวน 485 คน เงินหุ้น 320,000 บาท กลุ่มกองทุนชุมชน จำนวน 111 คน นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มจักสานซึ่งเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่างๆ เช่นจักสานตระกร้า เครื่องมือจับปลาเช่น ไซดักปลา ตุ่ม หม่องใส่ปลาแห สวิง เป็นต้น นวดแผนไทย ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์วันละบาท หมอยาสมุนไพร

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบทของคูเมืองผ่านการวางยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ชุมชนคือ.-มุ่งไปข้างหน้า เพื่อพัฒนาชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน ร้านค้าระดับตำบล ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงกำจัดขยะ พัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน

2. ความมั่นคงด้านครอบครัว

สภาพของครอบครัวในชุมชนปัจจุบัน ความเข้มแข็งของครัวเรือนในชุมชนบ้านคูเมืองเกิดจากผู้นำครอบครัวสมาชิกและเครือญาติมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการรักษาความสัมพันธ์ภาพทางครอบครัวชุมชนคูเมืองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัว เห็นได้จากความสามัคคีกันในครอบครัว ระบบเครือญาติมีความสำคัญกับวิถีชีวิตอย่างไร พบว่าชุมชนคูเมืองประพฤติปฏิบัติตามฮีต 12 คองสิบสี่ความสัมพันธ์กับเครือญาติเห็นเด่นชัดตอนบุญประเพณีตามเทศกาลต่างๆที่ครอบครัวเครือญาติต่างมาพบปะชุมนุมกันประกอบกิจกรรมอันเป็นการกุศลในชุมชนจำนวนสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ยจำนวนสมาชิกในครอบครัวของชุมชนบ้านคูเมืองโดยเฉลี่ย 3-5 คน

3. ด้านสุขภาพในชุมชน

เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งสถานีอนามัย ชุมชนจึงมีเจ้าหน้าที่บริการด้านสาธารณสุขอย่างใกล้ชิด ประชากรในชุมชนได้รับการให้บริการด้านสุขภาพะต่างๆอย่างใกล้ชิด เช่น การควบคุมให้เด็กแรกเกิดได้รับวัคซีนภูมิคุ้มกันโรค การเฝ้าระวังโรคระบาด ในชุมชนและ อสม.ทำงานใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชนเป็นอย่างดี โดยประชากรในชุมชนเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุขคิดเป็นร้อยละ 100

4. ด้านการศึกษา

- สภาพการศึกษาของประชากร ครอบครัวประชากรในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาก่อนจบมัธยม โดยมีโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชน 1 แห่ง จำนวนประชากรจึงมีโอกาสทางการศึกษาตามอัธยาศัย และประชากรมีโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงขึ้นจากภาคบังคับ

- การไม่รู้หนังสือของประชากร ในปัจจุบันชุมชนคูเมือง ปลอดภัยจากการไม่รู้หนังสือของประชากรส่วนใหญ่มีความรู้อ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 99

5.ด้านเศรษฐกิจและรายได้และอาชีพ

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา จำนวน 155 ครัวเรือน รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้าง 40 ครัวเรือน และอาชีพค้าขาย จำนวน 40 ครัวเรือน ด้านแหล่งอาหารในชุมชนมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติพื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 1,400 ไร่ พื้นที่ทำนาปีละ 1 ครั้ง และพื้นที่ทำสวน 85 ไร่ ป่าชุมชนมี 1 แห่ง

6.ด้านแหล่งอาหาร

ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง นอกจากมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานแล้ว ป่ารักษาต้นไม้ของชุมชนมีหนองน้ำสาธารณะ 1 แห่งชื่อ หนองแซง เนื้อที่ 20 ไร่ หนองม่วง 4 ไร่ และหนองเม็ก 10 ไร่ หนองน้ำดังกล่าวเป็นแหล่งรวมอาหารของท้องถิ่นตามธรรมชาติ เช่น พืช ผัก ท้องถิ่น กุ้ง หอย ปู ปลา โดยมีกฎระเบียบห้ามลงจับปลา ส่วนหนองม่วงอนุญาตให้มีการจับปลาได้ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีป่าชุมชนซึ่งเป็นป่าช้าเก่า โดยปัจจุบันมีพระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติธรรมจำพรรษาอยู่ที่นี่ หนองน้ำและป่าดังกล่าวนับได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดอาหารทางธรรมชาติ เช่น พืช ผักท้องถิ่นและสัตว์น้ำ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเลี้ยงดูประชากรในชุมชนเป็นอย่างดี

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ

7.วิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวปัจจุบัน

ชุมชนคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ โดยสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนตั้งอยู่บริเวณที่เนินล้อมรอบด้วยทุ่งนา โดยอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 17 กม. ห่างจากตัวเมืองวารินชำราบ ประมาณ 13 กม. เป็นชุมชนชนบทกึ่งเมืองวิถีการดำเนินชีวิตแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทการซื้อขายมากกว่าการแลกเปลี่ยนกันเป็นชุมชนเมืองเก่าเป็นชุมชนสังคมชาวนา การดำเนินชีวิตยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอัตลักษณ์สอง ครอบงำอย่างเคร่งครัด โดยในรอบสิบสองเดือนจะมีการจัดงานสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอีสานต่างๆ เป็นประจำในแต่ละเดือนเพื่อ เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวในชุมชน มีความสงบสุข เกิดความรักความสามัคคีเอื้ออาทรต่อกันและทำให้เกิดการเรียนรู้กันและกันเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ชุมชนให้เกิดขึ้น นอกจากนั้นจะมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีที่สืบทอดกันมา ในภาวะปกติธรรมดาในชุมชนก็มีวิถีชีวิตทั่วไปคือ

ส่วนใหญ่จะมีผู้สูงอายุดูแลบุตรหลานแทนพ่อแม่ของหลานซึ่งออกไปหารายได้ในเขตเมืองและต่างถิ่นแต่เมื่อมีกิจกรรมต่างๆตามประเพณีพวกเขาก็จะรวมตัวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลการทำงานซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 2. การประชุมเปิดศักยภาพชุมชนวิจัย

2. 1. การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกของครอบครัวในการที่จะจัดการกับองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชน

เนื่องจากผลของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาจากหลายปีก่อน จนกระทั่ง ณ วันนี้สถาบันครอบครัวในชุมชนได้ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวในชุมชนก่อให้เกิดวาทกรรมทางการพัฒนาต่างๆ เช่นการล่มสลายของครอบครัวและชุมชน ความแตกแยกในครอบครัว โดยขาดการวิเคราะห์ที่แท้จริงถึงสาเหตุและที่มาของปัญหาโดยการมองดูภาพรวมและการเหมาเอาว่าครอบครัวชุมชนชนบทล่มสลาย การเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของครอบครัวในชุมชนชนบทมองเห็นได้ชัดเจนของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้น จากกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ พิธีกรรมต่างๆในชุมชน ยังมีพลังที่จะพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนได้อย่างไร เช่น.-

ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภอรินจาราบ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมือนกันกับชุมชนชนบทใกล้เมือง ครอบครัวในชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว ผ่านพัฒนาการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและครอบครัวต่างๆ พัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งวิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปสู่ชุมชนชนบทถึงเมือง การเรียนรู้และการจัดการปัญหาต่างๆได้พัฒนาจากการพัฒนาครอบครัวและชุมชน ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายจากสภาพแวดล้อมในชุมชน ทูทางสังคมที่มีอยู่ เช่น ชนบทธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมต่างๆในชุมชน ครอบครัวและสมาชิกได้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกิจกรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวของพวกเขา เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การออกหาประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวนอกชุมชน เช่น การออกไปรับจ้างในตัวเมือง และในเมืองใหญ่อื่น ๆ ต้องปล่อยให้พ่อแม่ที่สูงอายุ เลี้ยงดูบุตรหลานของตนเองตามวิถีชีวิตของชาวชุมชนคูเมือง ที่ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ชุมชนมีลักษณะที่เด่นชัดในเรื่องของการเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตที่พอเพียงเป็นพื้นฐานให้มั่นคงก่อนเพื่อค่อยๆจัดการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นตามศักยภาพของครอบครัวที่พึงมี บทเรียนของการเรียนรู้ในการจัดการความเป็นอยู่ของครอบครัวชุมชนคูเมือง จึงมิได้แตกต่างจากครอบครัวชุมชนชนบททั่วไปแต่อย่างใด การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวของพวกเขาจึงเกิดจากการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตตามบทบาทหน้าที่ของครอบครัว หัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว ร่วมกันในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวให้เกิดภูมิคุ้มกันที่มั่นคง

2.2. การเรียนรู้จากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาในชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ

ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวและชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้านต่างๆที่มีอยู่หลากหลายในชุมชนจากกิจกรรมด้านต่างๆดังนี้.-

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน - ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ปัจจุบันชุมชนคูเมืองมีทุนทางสังคมที่หลากหลายด้านเช่น กลุ่มอาชีพจักสานภูมิปัญญาด้านการนวดแผนไทย ภูมิปัญญาด้านการทำพานบายศรีสู่ขวัญ ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อ ภูมิปัญญาด้านหมอดู (หมอพรหมณ์) ภูมิปัญญาด้านหมอยาสมุนไพร

ยุทธศาสตร์ชุมชน โดยชุมชนได้มีวิสัยทัศน์ คือ.- มุ่งไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน ร้านค้าระดับตำบล ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงการเก็บขยะ พัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน

แผนงาน/โครงการของชุมชน ได้จัดทำแผนชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เช่น ด้านเศรษฐกิจ โครงการจัดตั้งธนาคารชุมชน โรงสีชุมชน ทำปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพด้วยมูลสัตว์ โครงการจัดกองทุนชุมชน ส่งเสริมการเลี้ยงโค โครงการส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน สังคม เช่น เชิดชูภูมิปัญญาชาวบ้าน กีฬาต้านยาเสพติด เฝ้าระวังยาเสพติด อาสาสมัครประชาธิปไตย ด้านวัฒนธรรมเช่น รณรงค์ลดละเลิกอบายมุข ฝึกอบรมอาชีพให้กับชุมชน จัดงานประเพณีฮีต 12 คอง 14 เป็นต้น

กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้น ในชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มสหกรณ์ร้านค้าชุมชน กลุ่มกองทุนธนาคารขยะ กลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มอาชีพนวดแผนไทย กลุ่มอาชีพทำน้ายาล้างจาน ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์วันละบาท กลุ่มเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ

การสืบทอดและการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน มีภูมิปัญญาด้านต่างๆที่เป็นแกนหลักในการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการเป็นแบบอย่างในการศึกษาเรียนรู้และสืบทอดแก่บุตรหลาน เช่น ภูมิปัญญาด้านการจักสาน ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนไทย ภูมิปัญญาด้านการทำพานบายศรีสู่ขวัญ ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อ ภูมิปัญญาด้านหมอดู (หมอพรหมณ์) ภูมิปัญญาด้านหมอยาสมุนไพร

ประเด็นต่างๆดังกล่าว ล้วนเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวได้โดยการการศึกษาเรียนรู้จากครอบครัว ปฏิบัติ ข่าวสารทางวิชาการ อันเป็นการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

- **ยุทธศาสตร์ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี** คือ มุ่งไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน ร้านค้าระดับตำบล ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงการเก็บขยะ พัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน โดยมี**พันธกิจ**คือ 1.จัดตั้งร้านค้าชุมชนของหมู่บ้านยกระดับเป็นของตำบล 2.จัดตั้งธนาคารชุมชน โดยการร่วมมือกันถือหุ้นเป็นส่วนใหญ่ 3.จัดให้มีการจำกัดขยะของชุมชน โดยชุมชน โดยการจัดตั้งธนาคารขยะ 4.จัดตั้งกองทุน 1 ล้านบาทให้เข้มแข็งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ 5.จัดให้มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นไปอย่าง

เข้มแข็ง 6. จัดให้มีกลุ่ม ชมรม ผู้สูงอายุอย่างเข้มแข็ง 7. จัดให้มีการอบรมส่งเสริมกลุ่มต่างๆ ให้มีความเข้มแข็ง ของกลุ่มต่างๆ โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ 1.การสนับสนุนภาครัฐหรือสนองนโยบายของรัฐทุกประการ 2.ชุมชนเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร 3.ชุมชนต้องสร้างเครือข่ายระดับหมู่บ้านและตำบล 4.ชุมชนต้องศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหในด้านต่างๆ 5. ชุมชนต้องมีความสามัคคีและมีความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน 6.ชุมชนมีการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 7. ชุมชนต้องตรวจสอบผู้นำว่ามีการบริหารงานอย่างโปร่งใสหรือไม่ 8.ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน 9 ชุมชนต้องเลือกผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมเป็นคนดีมีความสามารถ

- **แผนงานชุมชน** ชุมชนได้จัดทำแผนชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เช่น ด้านเศรษฐกิจ โครงการจัดตั้งธนาคารชุมชน โรงสีชุมชน ทำปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพด้วยมูลสัตว์ โครงการจัดกองทุนชุมชน ส่งเสริมการเลี้ยงโค โครงการส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน สังคม เช่น เชิดชูภูมิปัญญาชาวบ้าน กีฬาต้านยาเสพติด ฝึกระวังยาเสพติด อาสาสมัครประชาธิปไตย ด้านวัฒนธรรมเช่น อนุรักษ์ศิลปะเลื้อยบายมุข ฝึกอบรมอาชีพให้กับชุมชน จัดงานประเพณีฮิด 12 ครอง 14 เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3.การประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนในครอบครัว

3.1.การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการค้นหาความจริงจากสภาพปัญหาทางสังคมต่างๆที่เกิดขึ้นและกระทบต่อครอบครัวของสมาชิกในชุมชน

ปรากฏการณ์ของปัญหาทางสังคมต่างๆ ซึ่งอาจเป็นปัญหาสภาพความรุนแรงของปัญหา แนวโน้มของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน บทเรียนที่ได้รับและสาเหตุของปัญหา ความคาดหวังที่พวกเขามีกับครอบครัวในชุมชน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร ซึ่งเป็นการศึกษาและวิจัยอันเกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชากรในชุมชนที่จะจะทำกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนของชุมชนออกมา เพื่อเป็นแบบฝึกหัดที่จะทำให้เกิดทักษะในการเรียนรู้ที่จะคอยป้องกัน ฝึกระวังและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัวของพวกเขา ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี ผลของการประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนสะท้อนให้เห็นว่า.-

ภาพประกอบที่ 4.8 การประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนคูเมือง เกิดจากการได้รับการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในการร่วมมือร่วมใจในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

- เกิดจากจิตสำนึกของผู้นำในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวทุกคนร่วมกันเฝ้าระวังภัยถึงผลกระทบจากเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดจากนอกชุมชนและในชุมชนที่จะมากระทบกับครอบครัวตนเองสุขของครอบครัวและชุมชน ผู้นำและสมาชิกทุกคนไม่ว่าในวัยยังมีความสำคัญที่ดีต่อครอบครัว ชุมชนของตนเอง จิตสำนึกของผู้นำในชุมชน ความเป็นตัวอย่างที่ดีในการเข้าถึงครอบครัวสมาชิกในชุมชน

- การประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเบ้าหลอมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ในปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อครอบครัวในชุมชน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการลักลอบการค้ามนุษย์ในชุมชน การระมัดระวังบุตรหลานไม่ให้เกิดการติดยาเสพติด

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

1. ปัญหาต่างๆที่มีแนวโน้มและมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นจนมีผลกระทบต่อครอบครัวของชุมชนบ้านคูเมือง เช่น

ปัญหาครอบครัวแตกแยกในครอบครัวสมาชิกในครอบครัวคิดเห็นที่แตกต่างกันไปคนละทิศทาง ครอบครัวมีปัญหาถูกติดยาเสพติด ครอบครัวมีปัญหาเด็กติดเกม ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน (ไม่พออยู่พอกิน) ขาดแหล่งแหล่งน้ำเพราะปลูก (ฝนไม่ตกตามฤดู) ขาดเมล็ดพันธุ์ตามความต้องการ (ข้าวปะปน) ขาดการดูแลทางการเกษตร ปุ๋ยแพงน้ำมันแพง ยุ่งชุมชนมากมีทุกครัวเรือน ขยะทิ้งไม่ถูกที่ รถจักรยานยนต์เสี่ยงดังมากในชุมชน น้ำประปากินไม่ได้ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมตลาดชุมชน ปัญหาของครอบครัว เด็กในครอบครัวติดเกม

ปัญหาในครอบครัว สาเหตุ ไม่ได้ดูแลลูกเท่าที่ควร ผู้นำครอบครัวไม่ดูแล ให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว มีช่องว่างระหว่างวัย

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

2.สาเหตุของปัญหา สาเหตุและปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นกับครอบครัวสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เกิดจาก

1. ปัญหาครอบครัวแตกแยก 2. ดิฉันหัวดีแต่เรียนไม่ได้ 3. ปัญหาลูกดิฉันเสพยาเสพติด 4. พ่อ - แม่ ไม่มีเวลาให้ลูก
5. การคบเพื่อนไม่ดีและการมั่วสุมยาเสพติด 6. ปัญหาเด็กติดเกม 7. พ่อ - แม่ ตามใจลูกมากเกินไป 8. สอนลูกไม่ถูกทาง

สาเหตุปัญหาต่างๆเหล่านี้จะแก้ไขได้ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดการเรียนรู้เท่าทัน การปฏิบัติตนต่างๆของผู้ครองเรือน เช่น คู่สามี ภรรยา การดูแลสมาชิกในครอบครัวของผู้ปกครอง ปัญหาเด็กและเยาวชนจะต้องเรียนรู้และหาทางแก้ไขกันไป โดยครอบครัวเริ่มต้นที่จะเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดปัญหาและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจะจัดการมันได้ก็ด้วยการมีส่วนร่วมเรียนรู้เท่าทันเกิดการป้องกันมากกว่าการรักษา

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

3.ครอบครัวในฝัน

ความคาดหวังให้ครอบครัวมีความสุข มีความรัก สามัคคี พ่อแม่ไม่ดื่มเหล้า ไม่ติดยาเสพติด ปราศจากโรคภัย ครอบครัวเป็นอยู่ที่ดี มีอายุยืนยาว 1. อยากให้ครอบครัวมีความสุขอบอุ่น, มีความเข้าใจกัน, มีสุขภาพแข็งแรง 4. มีรายได้สูงกว่ารายจ่าย 5. มีครอบครัวที่ปลอดอบายมุข 6. ไม่มีหนี้ไม่มีสิน 7. อยู่กินอย่างพอเพียง. ปัญหาความคาดหวัง อยากให้ครอบครัวมีความสุขข้อ 4. ครอบครัวในฝัน อยากให้มีเงินใช้และอยากให้ลูกมีการศึกษาสูงขึ้น

ครอบครัวในฝัน 1. อยากให้ครอบครัวมีทุกสิ่งทุกอย่าง 2. อยากให้ครอบครัวอบอุ่นไม่มีหนี้สิน 3. อยากให้คนในครอบครัวมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง 4. มีน้ำ - ไฟฟ้า ที่ใช้สะดวก 5. มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

4.แนวทางการแก้ไข จากบทเรียนของชุมชนได้สะท้อนแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในครอบครัวพวกเขาเห็นว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น กรณี :-

1. ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ สมาชิกในครอบครัวต้องหันหน้าเข้าหากันปรึกษาหารือกันถึงสาเหตุของปัญหาที่กระทบต่อครอบครัวทำให้ครอบครัวต้องเป็นเช่นนี้เกิดจากอะไร พ่อต้องหาสาเหตุและเรียนรู้และให้เวลาลูกมากขึ้น

2. ลูกติดยาเสพติดพ่อแม่ผู้ปกครองต้องมีบทบาทมากในการสอดส่องดูแลความประพฤติของลูกหลานไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของยาเสพติด ครอบครัวร่วมกันดูแลสอดส่องพฤติกรรม เฝ้าระวังและเตือนภัยมิให้เกิดขึ้นในครอบครัว โดยการพบปะพูดคุยกับบุตรหลาน โดยทุกคนในครอบครัวต้องมีส่วนร่วมกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของกันและกันอย่างรู้เท่าทัน หน้าที่จึงเป็นของทุกคน

3. ปัญหาเด็กติดเกม

- ผู้นำครอบครัวและผู้นำในชุมชนทุกคนและเจ้าของสถานประกอบการต้องรับผิดชอบร่วมกัน จัด หากิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการห่างไกลจากปัญหาอบายมุขทุกประเภทโดยการส่งเสริมการเล่นกีฬาในชุมชน

- แนวทางแก้ไขผู้นำครอบครัวเช่น พ่อแม่ให้เวลากับครอบครัว อยากให้พ่อ - แม่ มีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น

- ด้านสภาพแวดล้อมในชุมชนทุกคนต้อง มีส่วนร่วมรักษาวินัยในการจัดเก็บขยะในชุมชนตั้งกฎกติการอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งชุมชนคูเมืองได้ผ่านกิจกรรมต่างในการเรียนรู้ที่จะจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพที่ดี

- การสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของครอบครัวและชุมชน เช่นการฝึกฝนสมาชิกในครอบครัวให้มีระเบียบวินัยในการทิ้งขยะ การมีส่วนร่วมในการประพุดเป็นแบบอย่างที่ดี เช่นการไม่สูบบุหรี่ การไม่ดื่มสุราและไม่ติดยาเสพติด

- ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไม่บังคับให้ลูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

บทเรียนของคูเมืองในการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวต้องมาจากการมีส่วนร่วมของทุกคนในครอบครัวและชุมชน การส่งเสริม การเรียนรู้ การทดลอง การฝึกประสบการณ์ให้เกิดขึ้นโดยประชากรในชุมชน เพื่อชุมชน ของชุมชน จึงควรที่จะเกิดขึ้นโดยชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4. สรุบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สรุบทเรียนและหามาตรการและกลไกในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวโดยการเรียนรู้ร่วมกันจากการจัดทำแผนงานโครงการและดำเนินงานตามโครงการ

ภาพประกอบที่ 4.9 การสรุบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวเกิดจากผู้นำครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัวในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้จากการสรุบทเรียนที่ผ่านมาและหามาตรการแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่พบบ่อยในชุมชน โดยการร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือและจัดทำแผนงานโครงการต่างๆและดำเนินงานตามโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการมีส่วนร่วมที่สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ ครอบครัวมีความมั่นคง สมาชิกในครอบครัวมีรายได้เลี้ยงครอบครัว หรือเป็นโครงการที่เกิดการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานที่ทำให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ การได้รับการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งแก่ครอบครัวของพวกเขาตามที่ปรารถนาให้เกิดขึ้น กรณีดังกล่าวชุมชนทั้ง 5 แห่ง ได้เรียนรู้และบอกกล่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการสรุบทเรียนที่ผ่านมาอย่างเป็นรูปธรรม คือ.-

ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ ๒ ตำบลคูเมือง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โครงการอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวงบประมาณ ๕,๐๐๐.-บาท

ภาพประกอบการสรุบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ภาพประกอบการสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 สนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม

ชุมชนคูเมืองได้คัดเลือกครอบครัวที่สนทนากลุ่มที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม (Best practice) จำนวน 5 ครอบครัวใช้หลักเกณฑ์คือสมาชิกในครอบครัวยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง สมาชิกในครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีบ้านที่อยู่อาศัย มีความมั่นคง แข็งแรง และสะอาดเป็นครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนโดยชุมชนคัดเลือก ตัวอย่างครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการสนทนากลุ่มย่อย และชุมชนเสนอโครงการเพื่อเป็นแบบฝึกหัดแก่ครอบครัวและชุมชน

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม ในการที่จะป้องกัน แก้ไขปัญหาต่างๆในครอบครัวของสมาชิกในชุมชน โดยการยกตัวอย่างครอบครัวครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม(Best practice) ชุมชนละ 5 ครอบครัวซึ่งในแต่ละชุมชนโดยชุมชนมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งโดยแต่ละชุมชนใช้หลักเกณฑ์ดังนี้.-สมาชิกในครอบครัวยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงสมาชิกในครอบครัวไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจบ้านที่อยู่อาศัย มีความมั่นคง แข็งแรง และสะอาดเป็นครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

ชุมชนบ้านคูเมืองหมู่ที่ ๔ ชุมชนบ้านคูเมืองหมู่ที่ 4 ได้คัดเลือกครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด(Best practice)เป็นตัวอย่างของชุมชนโดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดขึ้น จำนวน 5 ครอบครัว และสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเป็นแบบอย่างเพื่อถอดบทเรียนดังกล่าว มีครอบครัวดังนี้.-

- 1.นายคำ แก้ววงษา บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ
- 2.นายจำเนียร สังโฆบล บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ
- 3.นายบุญลือ วงบุคดี บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ
- 4.นางบาง ทวีพัฒน์ บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ
- 5.นายสงวน คำภาทู บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ

2.1 จากการดำเนินกิจกรรมสนทนากลุ่มครอบครัว

ผลของการสนทนากลุ่ม ที่ชุมชนคัดเลือกเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ สะท้อนให้เห็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ๕ ครอบครัว ได้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวให้เข้มแข็งนอกจากจะต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของครอบครัว ชุมชนของตนเอง ประเพณีพิธีกรรมกฎระเบียบ จารีตของครอบครัว เครือญาติแล้วยังมีการเรียนรู้จากผู้นำในครอบครัวและสมาชิกอื่นๆในครอบครัวทุกคนร่วมกันไม่ว่าเพศ วัย จะแตกต่างกันอย่างไร เช่น.- พ่อแม่ ยังมีสมาชิกในครอบครัวต้องมีส่วนร่วมในการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกัน น้องพลอยบอกว่า ต้องมีเวลาให้ครอบครัว มีความรักเป็นพื้นฐานมีการแบ่งเบาภาระของครอบครัว น้องเคน มีความยินดีชอบช่วยเหลืองานทางครอบครัวน้องเบน ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านทุกอย่างที่ช่วยได้ เช่นกวาดบ้าน ถูบ้าน ดูแลบ้านทำความสะอาด น้องดาวและน้องเป้ง บอกว่า ช่วยเหลือพ่อแม่ทุกอย่างที่พ่อแม่เรียกใช้ และช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว การประพฤติตนเป็นคนดีก็เป็นการแบ่งเบาภาระของครอบครัว เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 4.10 การสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว

ความสำนึกที่ดีของเด็กและเยาวชนได้สะท้อนให้เห็นปัจจัยที่ทำให้พวกเขาเข้ามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดแก่ครอบครัวของพวกเขา คือ สำนึกที่เห็นพ่อแม่ทำงานหนักเพื่อครอบครัวจึงอยากแบ่งเบาภาระเท่าที่สามารถทำได้ เช่น น้องเป้ง ช่วยครอบครัวไปทำบุญที่วัด ช่วยเก็บกวาดขยะ ทำความสะอาดบ้าน แบ่งเบาภาระหน้าที่ของครอบครัว น้องพลอยบอกว่า ช่วยเป็นหูเป็นตาในการสอดส่องดูแลว่าอะไรดีไม่ดีแจ้งให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้ทราบเพื่อเป็นข้อมูลในการเตือนภัยที่จะเกิดขึ้น น้องเคนให้ความเห็นว่า ได้ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้าน ดูแลต้นไม้ และสัตว์เลี้ยงที่บ้านน้องเบน น้องมอด ช่วยทางบ้านทำความสะอาด ดูแลต้นไม้ ทำความสะอาด น้องเบน น้องดาว ก็ช่วยเหลือครอบครัวทุกอย่าง เช่นซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้าน ไปวัด เพื่อแบ่งเบาภาระทางบ้าน

ผลประโยชน์ของครอบครัวคือครอบครัวมีความรักความอบอุ่น ความสามัคคี การช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัว แบ่งเบาภารกิจครอบครัว และการเห็นพ่อแม่ทำงานหนักสร้างครอบครัวเพื่อให้พวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดี จึงทำให้อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

การเรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิตเบื้องต้นเหล่านี้ทำให้สมาชิกในครอบครัว เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการไปสู่การมีทักษะในชีวิต และพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันในตัวตนของสมาชิกอันเป็นการถูกกระตุ้นจากผู้นำคือพ่อแม่ และท้ายสุดก็จะเกิดภูมิคุ้มกันเกิดขึ้นแก่ครอบครัวทุกคนไม่จำกัดเพศวัย ครอบครัวที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดีและมีรูปธรรมเหล่านี้ จะเป็นตัวแบบที่ดีให้แก่ชุมชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 ปัญหาอุปสรรค

การแบ่งงานตามเพศยังเป็นอุปสรรคในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัว ในชุมชนบ้านคูเมือง บางที่ยังมีอคติในใจว่างานบางอย่างเป็นเรื่องของผู้หญิง หรือของผู้ชาย จึงไม่ยอมให้ลูกทำ เช่นงานกวาดบ้าน ลูกบ้านผู้นำบางครอบครัวยังคิดว่าเป็นงานของผู้หญิง ไม่ใช่งานของผู้ชายเป็นต้น

2.4 แนวทางแก้ไข

ประเด็นการแบ่งแยกเพศกับงานบ้าน ครอบครัวทั้ง 5 ได้แชร์ความรู้จากเพื่อนบ้านลดอคติในการแบ่งแยกเพศให้ลูกหลานได้ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระทางบ้านให้ดีที่สุด ประเด็นได้รับการสร้างความเข้าใจใหม่ให้แก่ผู้นำครอบครัวและสมาชิกในการสนทนากลุ่มย่อย ถึงการปรับเปลี่ยนแนวทางการแบ่งแยกเพศกับงานในชุมชนชนบทของบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมืองสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มคือกรอบแนวคิดใหม่ของการไม่แบ่งแยกเพศวัยในการทำงานบ้านอีกต่อไป นั่นคือมันจะต้องเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัวต่อไปในอนาคตข้างหน้า

ตัวแบบที่ดีที่จะหล่อหลอมให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว พ่อแม่ได้ทำงานหนักเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ครอบครัวและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการสร้างครอบครัวให้เกิดความอบอุ่น เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

ขั้นตอนที่ 6 การดำเนินโครงการและการติดตามผล

เป็นการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินโครงการและประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชนว่าครอบครัวในปัจจุบันมีความภูมิคุ้มกันทางสังคมมากน้อยเพียงใด อะไรเป็นตัวชี้วัดการค้นหาหลักเกณฑ์ตัวชี้วัดความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวว่าความสำเร็จในการจัดทำแผนงานโครงการ ความสำเร็จโดยมีเกณฑ์ชี้วัดที่สะท้อนความเป็นสถาบันครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมีอย่างไรบ้าง เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาต่างๆในครอบครัว สาเหตุ ความคาดหวังที่จะให้ครอบครัวของตนเองมีความสุขร่วมกันได้อย่างไร สมาชิกในครอบครัวเกิดการระดมความคิดเห็นในการหาเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันมีภูมิคุ้มกัน

1.กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนคูเมือง ผ่านกลไกการเรียนรู้เกี่ยวกับครอบครัวชุมชน เครือญาติ สภาพแวดล้อมต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆแล้วยังมีกลไกสร้างความร่วมมือในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวสมาชิกในชุมชน

ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินโครงการเพื่อสร้างบทเรียนแห่งการเรียนรู้ที่จะป้องกันตนเองให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมโดยผ่านกลไกการเรียนรู้ในกิจกรรมของโครงการร่วมกันกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกแก่ครอบครัวเด็กและเยาวชนร่วมกัน

หลักการและเหตุผลในการเสนอโครงการ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชากรปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตไปตามสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบันไม่ทัน ทำให้มีผลกระทบต่อครอบครัวเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก จากการได้ประชุมถอดบทเรียนในการ

ศึกษาวิจัยชุมชนในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวพบว่า ความรุนแรงของครอบครัวมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน เช่น พฤติกรรมเรียนแบบจากสื่อต่างๆ การติดเกม หรือจากเว็บไซต์ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนสะสมความรุนแรง เข้าไปที่ละน้อยจนเกิดความเคยชิน คิดว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ จึงนำพฤติกรรมต่างๆ ไปใช้ในครอบครัว ส่งผลให้เกิดความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ในครอบครัว ชุมชนจึงได้ดำเนินการจัดทำโครงการอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึก ให้ตระหนักในปัญหาความรุนแรงต่างๆ เพื่อลดปัญหาความรุนแรงในปัจจุบัน สร้างความรัก ความอบอุ่นแก่ครอบครัว ให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การศึกษาอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน
2. เพื่อเพื่อให้ผู้นำครอบครัว เด็กและเยาวชน ร่วมเรียนรู้กันและกันในกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคม และครอบครัวให้เกิดความรัก ความอบอุ่นและสามัคคีแก่ครอบครัว
3. ลดปัญหาความรุนแรง ที่เกิดขึ้นในครอบครัว

ผลการดำเนินงาน

1. ผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการของชุมชนที่ผ่านมา

1. 1. การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 50 คน และทุกคนมีความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน พร้อมมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน
1. 2. กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดของชุมชนทุกวันที่ 10 ของเดือน และงานประเพณีต่างๆ 12 เดือน

1. 3. มีกิจกรรมอบรมเด็กและเยาวชนในการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวตนเอง เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2554 มีเด็กและเยาวชนเข้าร่วม จำนวน 30 คน

4. อบรมเรื่องการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดแก่เด็กและเยาวชน

2. สิ่งที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามโจทย์วิจัย ในประเด็นต่างๆ ดังนี้.-

2. 1. ทำให้เกิดทีมงานวิจัยได้มีบทบาทในการจัดงานวิจัยในระดับชุมชน ซึ่งประกอบด้วย นายสำฤทธิ์ แก่นสาร นายมิตร ปิติ นายผิน สุขเจริญ นายทวี บัวเขียว
2. 2. ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้การอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขและการอยู่ร่วมกันในชุมชน
2. 3. ประชากรในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น เช่น การรักษาความสะอาด และกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมโครงการ

3. 1. มีผู้เข้าร่วมยังไม่ถึงร้อยละ 50 เนื่องจากงบประมาณ แต่ก็มีส่วนร่วมด้วยความสนใจจริงๆ ไม่เป็นการบังคับเพื่อให้ร่วมกิจกรรม

3.2.งบประมาณในการดำเนินงานมีไม่เพียงพอต่อการขยายกิจกรรมไปสู่ครอบครัวเป้าหมายครบถ้วนมากกว่าร้อยละ 50

3.3.ทีมวิจัยยังได้รับข้อมูลไม่ชัดเจนในประเด็นต่างๆ

4. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา

4. 1.ประชุมประชาคมเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกของชุมชนให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมและครอบครัวอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง

4. 2. จัดหากิจกรรมเพื่อดำเนินงานในหมู่บ้านให้คณะกรรมการหมู่บ้านตามคุ้มต่างๆรับผิดชอบประสานการมีส่วนร่วม

4. 3.ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายและป้ายณรงค์

5. บทเรียนการทำโครงการครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครอบครัวและชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชนได้อย่างไร

5. 1.ทำให้ชุมชนได้รู้ซึ่งถึงความรักความห่วงใยของคนในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก เด็กและเยาวชน ให้เรียนรู้พัฒนาการเด็กและวัยรุ่นในระยยะต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจ ได้อย่างถูกต้อง

5.2 .ทำให้ครอบครัวได้รู้ถึงปัญหาต่างๆของครอบครัวที่แท้จริง เช่นครอบครัวไม่อบอุ่น เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดทักษะและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวเป็นอย่างดี

5. 3.ทำให้การแก้ไขปัญหาต่างๆได้มากขึ้น ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นต่างๆสามารถแก้ไขได้ลดลง โดยครอบครัวเป็นเบื้องต้น

ภาพประกอบที่ 4.11 การดำเนินกิจกรรมตามโครงการอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม
ชุมชนคูเมือง

ภาพประกอบการดำเนินกิจกรรมตามโครงการอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ชุมชนคูเมือง

ภาพประกอบการดำเนินกิจกรรมตามโครงการอบรมเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ชุมชนคูเมือง

บทเรียนของการดำเนินกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวในชุมชน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน สะท้อนปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เรียนรู้ปัญหากันและกัน ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ในการจัดการกับปัญหาต่างๆในครอบครัว เด็กและเยาวชนในครอบครัวทุกเพศวัยได้มีโอกาสเรียนรู้ในสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นและมันสามารถกระทบกับครอบครัวของพวกเขาตลอดพวกเขาได้เรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการรับมือกับปัญหาต่างๆอย่างเข้มแข็ง บทเรียนดังกล่าวจะหล่อหลอมเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

2.ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง

2.1. ปัจจัยภายในครอบครัว คือ-

- ผู้นำครอบครัวได้แก่พ่อ – แม่ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว มีความรักความสามัคคีต่อสมาชิกในครอบครัวอบรมสั่งสอนให้ครอบครัวโดยการประพฤติตนเป็นตัวอย่างในการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัวและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำครอบครัวเป็นคนดีมีคุณธรรมครอบครัวเรียนรู้และสืบทอดยึดถือประเพณี ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเป็นนิสัย จากรุ่นสู่รุ่นและเป็นแกนหลักในการเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัว
- สมาชิกในครอบครัวบุตรหลานในครอบครัวประพฤติตนเป็นคนดีมีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวโดยการประพฤติแต่สิ่งที่ดี มีจิตใจที่เสียสละเป็นคนเอื้ออารีในหมู่สมาชิกของครอบครัว
- ผู้นำในครอบครัวประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยการประพฤติเป็นตัวอย่าง เช่น รักครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ประหยัด อดทน ขยัน อดออมเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก มีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อชุมชน
- สิ่งแวดล้อมในครอบครัว ที่ครอบครัวต้องเผชิญ เช่น ภูมิศาสตร์ที่ตั้งของครอบครัว เครือญาติของครอบครัว แหล่งอาหารเลี้ยงครอบครัว เพื่อนบ้านของครอบครัว ขนบธรรมเนียมและจารีตที่เป็นอยู่แวดล้อมชุมชน สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่พวกเขาได้เรียนรู้และจัดการกับปัญหาต่างๆอย่างเข้มแข็ง
- ผลประโยชน์ที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข ความสามัคคี สามัคคี กระตุ้นให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการมีส่วนร่วม เช่น อยากให้ลูกหลานเป็นคนดี ประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่สังคม

2.2ปัจจัยภายนอก

- ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำต่าง ๆ รวมทั้งปราชญ์ในชุมชนเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้นำครอบครัว กระตุ้นแนวคิด สร้างสรรค์ให้แก่สมาชิกในชุมชนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
- สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมีผลกระทบต่อครอบครัวให้เกิดการมีส่วนร่วมเข้ามาทำให้สมาชิกในครอบครัวจัดการกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคม เช่น ป่าไม้ หนองน้ำ แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชน แม่น้ำ ลำคลอง และการจัดการกับปัญหาขยะในชุมชน
- เทคโนโลยีที่ทันสมัยก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวเสพติดโซเชียลมีเดียในการใช้ ทำให้ที่กลุ่มใจของบิดามารดา เกิดการมีส่วนร่วมในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว
- กลไกที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัว ได้แก่ สภาครอบครัวในชุมชน ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

- ผลประโยชน์จากแผนงาน โครงการนี้เกิดจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวของตัวเองมักจะไปกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาจัดการเกิดประโยชน์ต่อครอบครัวของตนเองและชุมชน

3. ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวชุมชนชนบทบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ

- แผนงานโครงการ ที่มีมาจากภายนอกชุมชนให้ชุมชนปฏิบัติตน มักทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือในการขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ

- เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เกิดการบริโภค นิยมและอยากได้โดยการขาดความรู้ทำทัน ส่งผลกระทบที่ดีต่อครอบครัวเป็นเหตุทำให้เกิดแรงจูงใจทำให้ขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางครอบครัว

- เงื่อนไขด้านเวลาในการประกอบอาชีพบางครอบครัวต้องรีบในการประกอบอาชีพ สมาชิกในครอบครัวต่างรับภาระและบทบาทหน้าที่อย่างเร่งรีบทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่พร้อมหน้า เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในครอบครัว

- ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันภายในครอบครัว เช่นการรับประทานอาหารทุกวันนี้อาหารคนก็ต่างกิน ไม่ค่อยสนใจความเป็นอยู่กันและกันของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

- ความท้อถอยและหมดกำลังใจ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

4. แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนคูเมือง

แนวทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแตกแยก ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของครอบครัวตนเอง โดยครอบครัวต้องหันหน้าเข้ากันพูดคุย และพ่อแม่ให้เวลากับลูก เปิดใจกว้างให้ทุกคนมีความคิดเห็น

กรณีเด็กและเยาวชนในครอบครัวติดยาเสพติดผู้นำครอบครัวและสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วม ในการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของกันและกันรายงานให้หัวหน้าครอบครัวได้รับทราบเพื่อจะแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้เท่าทันเหตุการณ์ สอดส่องดูแลความประพฤติของลูกหลานไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของยาเสพติด ครอบครัวร่วมกันดูแลสอดส่องพฤติกรรม เฝ้าระวังและเตือนภัยมิให้เกิดขึ้นในครอบครัว โดยการพบปะพูดคุยกับบุตรหลาน

3. ปัญหาเด็กติดเกม

-ผู้นำครอบครัวและผู้นำในชุมชนและสมาชิกในครอบครัวทุกคนร่วมกันจัด หากิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการห่างไกลจากปัญหาอบายมุขทุกประเภทโดยการส่งเสริมการเล่นเล่นกีฬาในชุมชน

- แนวทางแก้ไขปัญหาลูกติดเกมผู้นำครอบครัวเช่น พ่อแม่ให้เวลากับครอบครัว อยากให้พ่อ - แม่ มีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น

ด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของครอบครัวและชุมชน เช่นการฝึกฝนสมาชิกในครอบครัวให้มีระเบียบวินัยในการทิ้งขยะ การมีส่วนร่วมในการประพาดเป็นแบบอย่างที่ดี เช่นการไม่สูบบุหรี่ การไม่ดื่มสุราและไม่ติดยาเสพติด- ทุกคนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการขยะในชุมชน- ควรตั้งกฎกติกาอยู่ร่วมกันในชุมชน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นกับสถาบันครอบครัวในชุมชนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเกิดขึ้นโดยมีขั้นตอนผ่านกิจกรรมต่างๆในชุมชนมาหลากหลายกิจกรรมโดยเริ่มตั้งแต่การสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชนที่มีจุดเด่นอะไรบ้าง จนกระทั่งชุมชนบ้านคูเมืองเป็นชุมชนวิจัยที่มีความเข้มแข็ง จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวเป็นไปอย่างมีระบบ มีขั้นตอนโดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว โดยชุมชนปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนดังกล่าวซึ่งเป็นการเริ่มต้นการเรียนรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม

3.ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนที่ 1. การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน

กระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านคูเมืองที่ผ่านมามีขั้นตอนและแนวทางดังนี้.-

1. สภาพทั่วไปและความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนโนนมะเขือมีลักษณะภูมิศาสตร์ชุมชนตั้งอยู่บริเวณที่ดอน ล้อมรอบด้วยพื้นที่ราบเป็นทุ่งนาและป่าละเมาะ อยู่ห่างจากตัวเมืองเป็นระยะทาง 83 กม. ทิศเหนือจด บ้านดอนม่วง ทิศใต้จดบ้านพอก ทิศตะวันออกจด กุดยาลวน ทิศตะวันตก จดบ้านเชียง ระยะทางห่างจากตัวอำเภอ 8 กิโลเมตร พื้นที่ทั้งหมดรวม 1,520 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย 120 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 1,400 ไร่ พื้นที่ทำนาปีละ 1 ครั้ง และพื้นที่ทำสวน 85 ไร่ ป่าชุมชนมี 1 แห่งชื่อคอนป่าดัว จำนวน 20 ไร่ มีผู้ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน 85 ครัวเรือน ไฟฟ้า 99 ครัวเรือน หรือร้อยละ 100 โทรศัพท์สาธารณะ 1 เครื่อง ส่วนตัว(เบอร์บ้าน) 14 เครื่อง โทรศัพท์มือถือ 165 เครื่องมีหอกระจายข่าว ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศาลาชุมชนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านละ 1 แห่ง

ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโนนมะเขือ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2460 ซึ่งขณะนั้นมีชาวบ้านจากบ้านกาบินมาอนเฝ้าที่นาในฤดูทำนา และเห็นว่าบริเวณแห่งนี้เหมาะสำหรับการตั้งหมู่บ้านอาศัย จึงได้พากันอพยพมาปลูกบ้านเรือนอาศัยบริเวณที่ นา ซึ่งคนกลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐานประกอบด้วย นายสุตจักร นายเต็ง นายภูนา นายเคน และนายอ้วน ในขณะนั้นได้ตั้งชื่อว่าบ้านโนนใต้ เพราะเป็นที่โนนอยู่ทางทิศใต้ของบ้านกาบิน ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดิมและขึ้นกับตำบลกาบิน อำเภอดงหลวง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน เป็นบ้านโนนมะเขือเมื่อปี 2490 และเมื่อตั้งกิ่งอำเภอกุดข้าวปุ้น ในขณะนั้น บ้านโนนมะเขือก็ได้แยกออกจากอำเภอดงหลวง มาขึ้นกับอำเภอกุดข้าวปุ้น จนกระทั่งปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 8 คน โดยปัจจุบันนายคุณ สีบุญ เป็นกำนันตำบลกาบิน

ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลักในชุมชนมีสมาชิกอาศัยอยู่ จำนวน 99 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 485 คน เป็นชาย 238 คน หญิง 247 คน

ภาพประกอบที่ 4.12 การประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

1.ลักษณะเด่นของชุมชน

ลักษณะเด่นของชุมชนบ้านโนนมะเขือปัจจุบัน เป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ครอบคลุมในชุมชน กระบวนการสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้ของผู้พระสงฆ์และฆราวาสในชุมชนที่เห็นปัญหาของครอบครัวแต่ก่อนมีการทะเลาะเบาะแว้ง กันในครอบครัวสมาชิกดื่มเหล้ามาอาละวาด เล่นการพนัน ประชากรในชุมชนขาดคุณภาพทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพกายจึงมีการสำรวจข้อมูลเรื่องการเล่นการพนันการดื่มสุรา และร่วมกันนำปัญหาสู่ที่ประชุมชาวบ้านพัฒนาการมาจนกระทั่งปัจจุบันได้ประกาศ การเป็นชุมชนปลอดเหล้าอย่างถาวร อันเป็นการต่อต้านอบายมุขอย่างสิ้นเชิง ชุมชนโนนมะเขือสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนได้จัดการปัญหาวิกฤติด้วยชุมชนของตนเองโดยผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชนตลอดจนทุกภาคส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออบรมครอบครัวในชุมชนให้เลิกอบายมุข ปัจจุบันเป็นชุมชนที่ปลอดจากเหล้าและยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่นด้านบุคคล เช่นด้านศาสนามีพระสงฆ์นักพัฒนาที่เข้มแข็ง (พระครู สุภกิจมงคล) และภูมิปัญญาด้านอื่นๆ เช่น ด้านจักสาน หมอนวดแผนโบราณ ยาสมุนไพร ด้านองค์กร เช่น กองทุนหมู่บ้าน ฉางข้าว กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเลี้ยงโคกระบือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีหนองน้ำสาธารณะ หนองโพด แลหนองจาน เด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน มีหมอแคน หมอสูตร หมอนวดแผนไทย ทอผ้าไหมมัดหมี่ หมอนจิต ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ การจักสาน กฐะเบียบการใช้หนองน้ำสาธารณะที่เป็นแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่นำสัตว์เลี้ยงลงอาบน้ำ แลไม่หาปลา ก่อนกำหนด กฐะเบียบการไม่ดื่มสุราสุรายาเสพติด ป้องกันอันตรายจากกรณีพิพาท

2.ความมั่นคงด้านครอบครัว

ชุมชนโนนมะเขือ ประชากรในชุมชนในชุมชนมีครัวเรือน 99 ครัวเรือน ประชากร 485 คน เป็นชาย 238 คน หญิง 247 คน ครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายมีน้อยลง โดยเฉลี่ยในครอบครัวมีสมาชิกจำนวน 3-5 คน ความสัมพันธ์ที่ดีต่อครอบครัวและเครือญาติสะท้อนผ่านทางขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆทำให้เกิดการไปมาหาสู่ การเยี่ยมเยียนกันและกันเช่นงานบวช แต่งงาน งานเทศกาลวันปีใหม่ สงกรานต์ จะมีการพบปะสังสรรค์กันระหว่างครอบครัวเครือญาติในครอบครัวบทเรียนนี้สะท้อนให้เห็นการแบ่งภาระของครอบครัวโดยสมาชิกครอบครัว ช่วยกันประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และครอบครัวในชุมชนไม่ทอดทิ้งกันอย่างการถูกกล่าวหาทางวาทกรรมการพัฒนาที่ว่าสังคมชนบทล่มสลาย เป็นต้น

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบหิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

3.ด้านสุขภาพในชุมชน

ชุมชนบ้านโนนมะเขือ ปัจจุบันได้เป็นชุมชนที่ประกาศศักยภาพเป็นชุมชนปลอดอบายมุขอย่างถาวร ประชากรในชุมชนประชากรในชุมชนเล็กดื่มสุราอบายมุขทั้งปวง เช่นงานศพปลอดเหล้า และปลอดอบายมุขในงานต่างๆ และชุมชนมีสถานีอนามัยตำบลดูแลด้านสุขภาพประชากรในชุมชนโดยใกล้ชิด ทำให้ประชากรในชุมชนมีสุขภาพที่ดี และประชากรส่วนใหญ่เข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข ร้อยละ 100 ผลของการเป็นต้นแบบชุมชนปลอดเหล้าทำให้ประชากรมีลักษณะทางร่างกายที่ดี มีคุณภาพทางความคิดและการกระทำสังเกตจากกิจกรรมต่างๆเช่น การพูดในชุมชน การเขียนหนังสือ การแสดงทัศนะในชุมชน ความคิดเห็น สุขภาพร่างกาย ผิวพรรณ และวิถีการบริโภคที่มีรอบคอบด้านความปลอดภัยจากสารพิษ เป็นต้น

4.ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษาของประชากรในชุมชน เนื่องจากในชุมชนบ้านโนนมะเขือไม่มีโรงเรียนระดับประถม ต้องเดินทางไปเรียนร่วมกันที่โรงเรียนบ้านกาบหิน ตำบลกาบหินอยู่ห่างประมาณ 2 กิโลเมตร แต่ประชากรชุมชนโนนมะเขือก็ได้โอกาสในการศึกษาระดับประถมศึกษาเท่าเทียมกัน โนนมะเขือส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในชั้น

พื้นฐาน ประชากรยัง ได้รับการศึกษาจากสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอภูซำปูน คอยดูแลการศึกษา
นอกโรงเรียน จนกระทั่งปัจจุบันมีประชากรในชุมชนสามารถอ่านออกเขียนได้ทั้งหมดร้อยละ 99

5.ด้านเศรษฐกิจและรายได้และอาชีพ

อาชีพหลักของประชากร คือ ทำนา 99 ครัวเรือน เลี้ยงสัตว์ 45 ครัวเรือน ค้าขาย 1 ครัวเรือน รับจ้าง
25 ครัวเรือน เป็นรายได้ในภาคการเกษตร 25,000.-บาทต่อปี รายได้นอกภาคการเกษตร 12,000.-บาทต่อปี โดยเก
ลี่ยรายได้ประชากรในชุมชน (ตามเกณฑ์ จปฐ ปี 2550) ปี 25,533 บาท/คน/ปี และยังมีครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า
เกณฑ์ จปฐ. (รายได้ไม่ถึง 23,000.-บาท /คน/ปี) ปี 2550 จำนวน 4 ครัวเรือน)

6.ด้านแหล่งอาหาร

ชุมชนโนนมะเขื่อนนอกจากมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานแล้ว ยังมีหนองน้ำ
สาธารณะประโยชน์ที่เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ 2 แห่ง คือหนองจาน มีจำนวน 20 ไร่ หนองโพด จำนวน
10 ไร่ เป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านของชุมชนบ้านโนนมะเขื่อน เช่น.-ผัก ปลา กบ เขียด พืชผักท้องถิ่น ชนิดต่างๆที่
เป็นแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีกฎแห่งการใช้หนองน้ำสาธารณะร่วมกันไม่นำสัตว์เลี้ยงลง
อาบน้ำ และไม่หาปลา ก่อนกำหนด นอกจากนั้นยังมีป่าชุมชนป่าดั่ว สาธารณะซึ่งเป็นป่าช้าเก่า เป็นแหล่งรักษาป่า
รักษาต้นไม้ของชุมชน

7.วิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวปัจจุบัน

วิถีการดำเนินชีวิตชุมชนบ้านโนนมะเขื่อนยึดถือขนบธรรมเนียมเป็นอิทธิพลสองสืบสานตามหลัก
ประเพณีของสังคมอีสาน เช่น บุญบั้งไฟ ช่วงเดือนพฤษภาคม แห่เทียนพรรษา ช่วงเดือนกรกฎาคม สงกรานต์
ช่วงเดือน เมษายน ออกพรรษาช่วงเดือนตุลาคม ลอยกระทงช่วงเดือนพฤศจิกายน เป็นต้น โดยพื้นฐานทางจิตใจ
แล้ววิถีการดำเนินชีวิตมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความรักและสามัคคีต่อกันและกันในชุมชนเป็นเบื้องต้น สะท้อน
ให้เห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีอิทธิพลสองและร่วมงานต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน

ปัจจุบันชุมชนโนนมะเขื่อนก็เป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
วัฒนธรรมต่างจากชุมชนอื่น ๆ วิธีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมดั้งเดิมคือการเกษตร สู่อำนาจดำเนินชีวิตสังคมยุคก่อน
เป็นสังคมบริโภคนิยมจะได้รับผลกระทบจากสภาพปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ต่อครอบครัว เช่น เมืองกับชุมชนอื่น ๆ

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

ขั้นตอนที่ 2. การประชุมเปิดศักยภาพชุมชนวิจัย

2.1. การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกของครอบครัวในการที่จะจัดการกับองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชน

เนื่องจากจากผลของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาจากหลายปีก่อน จนกระทั่ง ณ วันนี้สถาบันครอบครัวในชุมชนได้ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวในชุมชนก่อให้เกิดวาทกรรมทางการพัฒนาต่างๆ เช่นการล่มสลายของครอบครัวและชุมชน ความแตกแยกในครอบครัว โดยขาดการวิเคราะห์ที่แท้จริงถึงสาเหตุและที่มาของปัญหาโดยการมองดูภาพรวมและการเหมาเอาว่าครอบครัวชุมชนชนบทล่มสลาย การเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของครอบครัวในชุมชนชนบทมองเห็นได้ชัดเจนของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้น จากกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ยังมีพลังที่จะพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนได้อย่างไร เช่น.-

ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี
ชุมชนโนนมะเขือหมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น เป็นชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลเมืองระยะทาง 80 กิโลเมตร เป็นชุมชนชาวนาที่เด่นชัดเพราะล้อมรอบไปด้วยทุ่งนา และป่าละเมาะ และสะท้อนให้เห็นความเด่นชัดของชุมชนชนบทดั้งเดิม แต่ปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตแม้จะอยู่ห่างไกลเมือง แต่ เป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท กล่าวคือการดำเนินชีวิตที่พวกเขาต้องเรียนรู้จัดการกับสภาพปัญหาต่างๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน พวกเขาต้องเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ในชุมชนให้ครอบครัวเกิดความเข้มแข็งครอบครัวมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่ง ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประเพณี พิธีกรรมของชุมชน ตาม ฮิตสิบสอง ครองสิบสี่ โดยมีพระสงฆ์ผู้นำทางศาสนาเป็นแกนหลัก และผู้นำชุมชนที่มีความกระตือรือร้น กระบวนการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งและพัฒนาการชุมชนมานานผ่านผู้นำทางศาสนา ผู้นำและองค์กรในชุมชน จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

ให้แก่ครอบครัวในชุมชนจนกระทั่งชุมชนโนนมะเขือ นับได้ว่าเป็นชุมชนที่ครอบครัวสมาชิกในชุมชนมีความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เด่นชัดจากกิจกรรมที่สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ผ่านมาโดยการรณรงค์และดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆที่เกี่ยวกับการลดละเลิกอบายมุขทั้งหลาย จนกลายเป็นชุมชนปลอดเหล้าปลอดอบายมุขอย่างถาวร 100 "คุณ สิบุญ" กำนันตำบลกาบิน เล่าว่า เดิมบ้านโนนมะเขือไม่ต่างจากหมู่บ้านชนบทในภาคอีสาน มีประเพณีและวัฒนธรรมที่แฝงด้วยความสนุกสนาน มีงานมหรสพและงานบุญที่คึกคักตลอดทั้งปี ต่อมาพระครูสุภกิจมงคล เจ้าอาวาสวัดบ้านโนนมะเขือ เห็นว่าการคึกคักในงานบุญเป็นทางเสื่อม บั่นทอนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งเพิ่มรายจ่าย ทำลายสุขภาพ จึงขอปิดกั้นบาตญาณโดยว่า "หากมีอาตมาที่ใดก็ขออย่าให้มีการดื่มเหล้าที่นั่น" ตั้งแต่นั้นมาการดื่มสุราในวัดเริ่มเบาบางลง งานบุญ งานบวช งานศพ งานแต่ง หากเจ้าภาพนิมนต์เจ้าอาวาสไปประกอบพิธีทางศาสนา ชาวบ้านจะไม่นำสุราเข้ามาดื่มฉลองกัน ประกอบกับพระครูสุภกิจมงคลบำเพ็ญอุปัชฌาย์ผู้ต้องการเลิกสุราด้วย โดยเทศนาสอนจนทำให้เกิดบุคคลตัวอย่าง คือ "วัลลภ ธรรมาธิพล" วัย 53 ปี จากผู้ที่ดื่มหนักก็สามารถเลิกได้ ทำให้ชาวบ้านยึดเป็นแบบอย่าง "พระครูสุภกิจมงคล" กล่าวว่า วัดมองเห็นภาระของชาวบ้านในการจัดงานฌาปนกิจศพที่สร้างหนี้สินให้เจ้าภาพ จึงทำให้เป็นวัดปลอดเหล้า โดยขอปิดกั้นบาตญาณที่จะนำศพมาเผาที่วัดไม่ให้นำสุราเข้ามาดื่ม รวมทั้งวัดได้เก็บข้อมูลครัวเรือนเกี่ยวกับการดื่มสุราและสูบบุหรี่ พบว่ามีคนดื่มทุกวันกว่า 10 คน ดื่มบางโอกาสร้อยละ 40 มีค่าใช้จ่ายจากค่าสุราและบุหรี่ทั้งหมู่บ้านกว่า 7 แสนบาทต่อปี จึงนำข้อมูลไปแจ้งในที่ประชุมชาวบ้าน จากนั้นชาวบ้านทุกครัวเรือนจึงพร้อมใจกันตั้งกฎระเบียบของหมู่บ้านขึ้นมาให้เป็นหมู่บ้านปลอดเหล้า จนวันนี้ชาวบ้านสามารถเลิกเหล้าได้ "คุณ" ช่วยเสริมว่าบ้านโนนมะเขือมี 84 หลังคาเรือน ปัจจุบันประกาศตัวเป็นหมู่บ้านปลอดสุราแล้ว 2 ปี เนื่องจากชาวบ้านทุกครัวเรือนร่วมกับวัดตั้งกฎระเบียบว่าห้ามนำสุราเข้ามาภายในหมู่บ้านและวัด และยังห้ามผู้อื่นนำสุราเข้ามาดื่มในหมู่บ้านเด็ดขาด ฝ่าฝืนจะถูกปรับ 500 บาท ดื่มในวัดปรับ 1,000 บาท แม้แต่งงานบวชลูกชายกำนันก็ไม่มีสุราเช่นกัน ทั้งที่มีชาวบ้านและเพื่อนบ้านจากหมู่บ้านอื่นมาช่วยเตรียมงานมากมาย ก็มีเพียงน้ำอัดลมและน้ำเปล่าเท่านั้น (www.Roadsafetythai.org ดุสิต สิงห์ศิริ คอลัมน์. ชุมชนเข้มแข็ง. ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 20 กรกฎาคม 2551)

2.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาในชุมชน

ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวและชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้าน ใดบ้าง

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่นจาก กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฉางข้าว กองทุน กคจ. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มอาชีพต่างๆ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำองค์กรด้านศาสนา พิธีกรรมด้านศาสนา การจักสาน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาสมุนไพร กลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชน ด้านภูมิปัญญาในชุมชน หมอแคน หมอนวดแผนไทย การทอผ้า จักสาน สตรีชาวยุ เป็นต้น ทุนทางสังคมต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็น

จุดเริ่มต้นแห่งการศึกษาเรียนรู้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวเป็นอย่างมาก

ยุทธศาสตร์ชุมชน ชุมชนบ้านโนนมะเขือ มียุทธศาสตร์ชุมชน ซึ่งมีวิสัยทัศน์คือ “ มีวิถีการช่วยเหลือตัวเอง และสมาชิกในชุมชน อยู่อย่างเอื้ออาทร มีความสงบสุข มีเอกลักษณ์ที่งดงาม ยึดมั่นในหลักศาสนา และการทำงานแบบร่วมมือกัน”

แผนงานชุมชน ชุมชนโนนมะเขือมีแผนงาน/โครงการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ปลูกไม้เศรษฐกิจในที่สาธารณะ ด้านบริการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน เช่น โครงการตรวจสอบสุขภาพประจำปี ใ้เฝ้าระวังโรคติดต่อในหมู่บ้าน กองทุนยาประจำหมู่บ้าน ลดละเลิกอบายมุข อินเทอร์เน็ตชุมชน ส่งเสริมอนุรักษ์สัตว์ 12 ครอง 14 เป็นต้น

กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน บ้านโนนมะเขือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเลี้ยงโค กองทุนหมู่บ้าน กองทุนช้างข้าว กลุ่มเลี้ยงโค กระบือ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ โครงการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ทำปลาร้าเพื่อจำหน่ายและบริโภค ลานสินค้าชุมชน กลุ่มผลิตผ้าไหมกากบัว เป็นต้น

การสืบทอดและการเรียนรู้

1.พัฒนาการการเข้ามามีส่วนร่วมของประชากรในชุมชนมีการดำเนินงานเป็นขั้นเป็นตอนต่อเนื่องมาหลายปี ตั้งแต่ปี 2532- ปัจจุบัน จนกระทั่งเกิดผลการดำเนินงานเป็นชุมชนต้นแบบปลอดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างถาวรโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว เริ่มต้นมาจากผู้นำทางศาสนาในชุมชน เมื่อปี พ.ศ.2532 ขณะนั้นประชากรในชุมชนมีจำนวน 74 ครัวเรือน สภาพทางสังคมในชุมชนขณะนั้นหลังจากว่างเว้นจากฤดูทำนาแล้ว ประชากรส่วนใหญ่ยังว่างงาน ปัญหาต่างๆในครอบครัวมีมากโดยเฉพาะอบายมุขต่างๆในชุมชน เช่น ดินสุรา ยาเสพติด ครอบครัวทะเลาะเบาะแว้ง ความรุนแรงในครอบครัว อุบัติเหตุทางการจราจร สร้างความรำคาญให้แก่ชาวบ้าน สุขภาพประชากรอ่อนแอ ปัญหาต่างๆทางสังคมในครอบครัวและชุมชนมีมากขึ้น มีการทะเลาะวิวาทในกลุ่มเด็กและเยาวชนในงานบุญต่างๆ เจ้าคณะตำบลกบินทอนมอบหมายให้กลุ่มเยาวชน จำนวน 11 คน เก็บข้อมูลด้านสถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในหมู่บ้าน พบว่าค่าใช้จ่ายในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายใน 1 ปี เป็นเงิน 306,000.-บาท ค่าใช้จ่ายในการค่าใช้จ่ายในการสูบบุหรี่เป็นเงิน 304,000.-บาท รวมค่าใช้จ่ายในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และค่าใช้จ่ายในการสูบบุหรี่ จำนวน 610,000.-บาท จึงนำข้อมูลดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการชุมชน และจากนั้นก็เผยแพร่ต่อที่ประชุมชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบและสนทนาคำปรึกษาปัญหาดังกล่าวในชุมชน (ลำพูน นววิรัช เจริญชัย คำแฝง และคณะ รายงานการวิจัย : 2551)

2.การได้รับข้อมูลข่าวสารกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกเกิดขึ้นในชุมชน จากผู้นำในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำจากวัดบ้านโนนมะเขือที่ชาวบ้านให้การเคารพศรัทธาเชื่อถือ ได้กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้น และนอกจากนั้นผู้นำในชุมชน เช่นผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านมีการให้ข้อมูลข่าวสาร

จากการประชุมหมู่บ้าน จนกระทั่งข้อมูลต่างๆถ่ายทอดให้แก่หัวหน้าครอบครัวในชุมชน และในที่สุดเกิดมีกิจกรรมโครงการต่างๆจนกระทั่งผู้นำในครอบครัวและชุมชน ประชากรทุกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถาบันครอบครัวของพวกเขาจนเกิดความแข็งแรง มีภูมิคุ้มกันภายในชุมชน

3.การมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงร่วมกันที่จะสร้างกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคมขั้นพื้นฐานในระดับชุมชน

4.การจัดตั้งกลุ่มต่างๆในชุมชน เช่นกองทุนเงินล้าน ออกกองทุนนางข้าว กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มเลี้ยงโคกระบือ กลุ่มทาลวดหนาม กลุ่มจักสาน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน สมาชิกเกือบทุกกลุ่มมักจะเป็นกลุ่มเดียวกัน

5.การเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชน โดยแต่ละคนจะเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ หลากหลายกลุ่มทำให้เกิดการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตในแต่ละกลุ่มเช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ก็เป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค กระบือด้วยเช่นกัน หรือกลุ่มเลี้ยงโค กระบือ ก็เป็นสมาชิกกลุ่ม ฌาปนกิจสงเคราะห์

- **ยุทธศาสตร์ชุมชน** ชุมชนบ้านโนนมะเจือ มียุทธศาสตร์ชุมชน ซึ่งมีวิสัยทัศน์คือ “มีวิถีการช่วยเหลือตัวเอง และสมาชิกในชุมชน อยู่อย่างเอื้ออาทร มีความสงบสุข มีเอกลักษณ์ที่ดีงาม ยึดมั่นในหลักศาสนา และการทำงานแบบร่วมมือกัน โดยมีพันธกิจคือ เสริมธุรกิจพอเพียง การพัฒนาและสร้างโอกาสให้กับชุมชน ด้านการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน ด้านการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ ด้านการบริการขั้นพื้นฐานแก่ประชากร โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ของชุมชน 5 ด้านดังนี้.- **ประเด็นยุทธศาสตร์**

- 1) เพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ การเกษตรแบบผสมผสานในหมู่บ้านกาบินอย่างเป็นรูปธรรมครบวงจร
- 2) เพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีความเป็นเลิศและมีเครือข่ายในการพัฒนา เพื่อยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นของคนในหมู่บ้าน
- 3) กำหนดแนวทางและมาตรการในการป้องกันรักษาฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าไม้ แหล่งน้ำ ดินในท้องถิ่นให้คงความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน
- 4) เพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ประสบภัยได้รับความเดือดร้อนทุกกรณีในระดับบุคคล ครอบครัวตามความเป็นจริงในพื้นที่อย่างทันเหตุการณ์
- 5) อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนทุกคน ทุกครัวเรือนได้รับบริการขั้นพื้นฐานจากภาครัฐทั้งในด้านสาธารณสุข สังคม การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามได้อย่างทั่วถึง

- **แผนงานชุมชน** ชุมชนโนนมะเขือมีแผนงาน/โครงการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ปลูกไม้เศรษฐกิจในที่สาธารณะ ด้านบริการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน เช่น โครงการตรวจสุขภาพประจำปี เฝ้าระวังโรคติดต่อในหมู่บ้าน กองทุนยาประจำหมู่บ้าน ลดละเลิกอบายมุข อินเทอร์เน็ตชุมชน ส่งเสริมอนุรักษ์สัตว์ 12 ครอง 14 เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหาองค์ความรู้โดยการถอดบทเรียน

3.1 .การเรียนรู้จากกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือกันในชุมชนค้นหาความจริงของสภาพปัญหาทางครอบครัวในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ว่าทุกข์ของครอบครัวคืออะไร ความคาดหวังของครอบครัวมีอะไรบ้างและจะหาทางแก้ไขปัญหาทางครอบครัวของพวกเขาได้อย่างไร

ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพประกอบที่ 4.13 การประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

บทเรียนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมได้มีการถอดบทเรียนจากกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยเปรียบเทียบครอบครัวโดยครอบครัวจะได้ประเด็นสภาพปัญหาที่เหมือนกัน ๆ บทเรียนถูกถ่ายทอดโดยการชี้แจงมีประธานกลุ่มและเลขากลุ่ม เปรียบเสมือนผู้นำครอบครัวสมาชิกกลุ่มที่แตกต่างกัน ด้วย – วัย – เพศ ความคิดและพฤติกรรม เมื่อรวมกันในครอบครัวทำกิจกรรมต่างๆด้วยความร่วมมือการปรึกษาหารือกัน จัดการความรู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่กระทบต่อครอบครัวและสามารถแก้ไขปัญหาได้ ตลอดจนความคาดหวังที่จะทำให้ครอบครัวเป็นไปดังใจหวัง และวิธีการแก้ไขปัญหา เช่น การพัฒนาแผนงานโครงการของชุมชนและการดำเนินงานแก้ไขปัญหาที่เป็นทักษะในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน กิจกรรมดังกล่าวเปรียบเสมือนครอบครัวต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนงานไปสู่ความ ผลจากการร่วมมือกันหาความจริงของปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวโน้มความรุนแรงของปัญหาที่มีผลกระทบต่อครอบครัวของชุมชนบ้านโนนมะเขือพบว่าปัญหาที่มีผลกระทบต่อครอบครัวของพวกเขาปัจจุบันสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหายังมีอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าจะเป็นชุมชนต้นแบบที่ชุมชนปลอดเหล้าอย่างถาวรแล้วก็ตาม บทเรียนดังกล่าวจึงเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในการป้องกันผลกระทบต่างๆที่มีต่อครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนลุกขึ้นร่วมกันจัดการกับองค์ความรู้ในปัญหาต่างๆ ของชุมชน บทเรียนจากองค์ความรู้ของประชาชนพบว่า

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

1. ปัญหาของครอบครัว (ปัญหาต่างๆที่มีผลกระทบต่อครอบครัว และแนวโน้มความรุนแรง)

ปัญหาครอบครัวจากบทเรียนของชุมชนที่สะท้อนผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น ปัญหาต่างๆมีความเห็นเหมือนกัน เช่น.- ปัญหานี้สิน- ปัญหาการทำอาชีพไม่มีหลักประกัน- ปัญหาต้องรับการดูแลหลาน- ปัญหาค่าครองชีพสูง ปัญหาลูกหลานไม่เขาเรียน- ปัญหาพ่อแม่แยกทางกัน- ปัญหายาเสพติด - หนี้สิน- ด้านการผลผลิต- แหล่งน้ำ ลูกไม่สนใจการเรียนเท่าที่ควร - ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - หนี้สิน- ลูกไม่ยอมเรียนหนังสือ พ่อ - แม่ ทะเลาะกัน - ไม่มีเงินให้ลูกเรียน - มีโรคประจำตัว - ลูกไม่เชื่อฟัง - หาเงินไม่พอใช้- หนี้สิน ยืมเงินมาประกอบอาชีพหลัก ดัดเกม ดัดเพื่อน - ภาวะการเงินมีปัญหาสนใจสามีภรรยา - การประกอบอาชีพมีรายได้ไม่สมดุล- การกิน การดูแลสุขภาพโดยขาดความรู้ สิ่งชั่วๆ (สื่อ) การไม่มีอาชีพเสริม ซึ่งปัญหาต่างๆเหล่านี้จะได้รับการแก้ไขมากขึ้นน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของทุกคนในครอบครัว ได้เรียนรู้ปัญหาร่วมกัน บางปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ในระดับครอบครัว แต่บางปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ในระดับครอบครัวเนื่องจากเป็นปัญหาในระดับโครงสร้าง ต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหามาจากทุกฝ่ายเข้าไปมีส่วนร่วม เพื่อจะทำให้ครอบครัวทุกคนเกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง

2. สาเหตุการเกิดขึ้นของปัญหา การดำรงอยู่ของปัญหาคืออะไร

จากผลการระดมความคิดเห็นของการถอดบทเรียนครอบครัวในชุมชนพบว่าสาเหตุของปัญหาทางสังคมที่กระทบต่อครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพราะ เกิดจากการวางแผนการใช้จ่าย- เกิดจากการไม่พอเพียงตามสภาพของตัวเอง เกิดจากสาเหตุปัจจัยการผลิตทางการเกษตร- เกิดจากพ่อ - แม่ ต้องไปทำงานต่างถิ่น เกิดจากการเรียนแบบตามสังคมเมืองใหญ่- เกิดจากลูกหลานหนีเรียนเพราะสภาพแวดล้อม เช่น ร้านเกม ,การ คบเพื่อนที่ไม่ดี ,ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนของร้านค้าขายเหล้า บุหรี่ อบายมุขทุกชนิด การมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ- ต้นทุนในการผลิตสูงและราคาตกต่ำ ไม่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในการเพาะปลูก สิ่งชั่วๆ (หรือสื่อต่าง ๆ)

ครอบครัวชุมชนส่วนใหญ่เสียเปรียบพวกพ่อค้าคนกลางเพราะครอบครัวสมาชิกในชุมชนไม่เป็นผู้กำหนดราคาขายผลผลิตเอง แต่ขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

3. ความคาดหวังที่อยากให้ครอบครัวเป็น

ความคาดหวังของประชากรในชุมชนวาดหวังอยากจะเป็นก็คืออยากมีงานทำประจำมีรายได้สม่ำเสมอ- พวกเขาคงต้องการมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (ปุย + ขาหม่าแมลง + น้ำมัน) ราคาถูกและผลผลิตทางการเกษตรราคาสูง- ชุมชนมีแหล่งงาน มีงานทำอยู่กับบ้านไม่ต้องทิ้งลูกไปทำงานต่างถิ่น อยากให้กาซหุงต้ม และน้ำมันเชื้อเพลิงมีราคาถูก อยากให้ลูกหลานตั้งใจเรียน- ครอบครัวมีความพร้อมหน้าพ่อ - แม่ ลูก ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลป้องกันไม่ให้มียาเสพติด- ไม่มีหนีสิน- มีรายได้เพิ่ม-มีอาชีพเสริม4. ครอบครัวอบอุ่น - ครอบครัวไม่มีหนีสิน - อยากให้ลูกเรียนจบได้ตั้งใจหวัง - อยากให้ครอบครัวอยู่พร้อมหน้าอย่างสามัคคี - อยากให้ครอบครัวห่างไกลยาเสพติด- อยากให้ครอบครัวมีอาชีพเสริม- อยากให้ครอบครัวมีรายได้มากขึ้น

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

4. ทำอย่างไรจะให้ครอบครัวเป็นไปดังใจหวัง

การแก้ไขปัญหาต่างๆให้เกิดความที่คาดหวังเอาไว้ได้แก่การส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากครอบครัวทุกคนทุกเพศวัย เช่น ครอบครัวสอนให้ทุกคนรู้จัก รู้จักเก็บออม ประหยัด ในการใช้จ่าย- รู้จักการลดลดต้นทุนในการผลิตทางการเกษตร เช่นการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การโดยการใส่ปุ๋ยชีวภาพที่ทำขึ้นเองจาก

ธรรมชาติแวดล้อมในชุมชน เช่น เศษใบไม้ ขยะ ที่มีมากในชุมชน - ให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น (พ่อ - แม่ - ลูก)- เรียนรู้วิถีการอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ใช้กำลังใจ (ให้รางวัล) เพื่อเป็นแรงจูงใจในการเรียน- ให้คำปรึกษาให้ความอบอุ่น เรียนรู้โทษรู้โทษของยาเสพติด- สร้างครอบครัวให้อบอุ่น- ถ้าแก้ไขปัญหาได้ครอบครัวต้องเป็นดังใจหวัง- ลดรายจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น หาอาชีพเสริมเอาใจใส่ให้เวลากับลูก- หันหน้าปรึกษา คุยกันอย่างมีเหตุผล หาข้อตกลงที่ดี- พ่อ - แม่ ต้องเป็นตัวอย่างให้เป็นคนในครอบครัวต้องหมั่นหาความรู้ ช่องทางการทำมาหากิน

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

สิ่งต่างๆ เหล่านี้คือสิ่งที่ครอบครัวในชุมชนได้คาดหวังเอาไว้หากแต่จะสำเร็จหรือไม่อย่างไรก็ขึ้นอยู่กับพวกเขา ครอบครัวในชุมชนของพวกเขาทุกคนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวให้เกิดขึ้น โดยทุกคนต้องมีส่วนร่วมและมีการเรียนรู้กันและกันร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ พวกเขาจึงจะสำเร็จมีครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันตามที่คาดหวังและนี่คือบทเรียนของชุมชนที่จะจัดการปัญหาที่มีผลกระทบต่อครอบครัว และเขาได้เรียนรู้มันผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมอันเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องนำไปปฏิบัติต่อไป

ขั้นตอนที่ 4. สรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สรุปบทเรียนและหามาตรการและกลไกในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวโดยการเรียนรู้ร่วมกันจากการจัดทำแผนงานโครงการและดำเนินงานตามโครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวเกิดจากผู้นำครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัวในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้จากการสรุปบทเรียนที่ผ่านมาและหามาตรการแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่พ้องกันปัญหาต่างๆ ในชุมชน โดยการร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือและจัดทำแผนงานโครงการต่างๆ และดำเนินงานตามโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการมีส่วนร่วมที่สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ ครอบครัวมีความมั่นคง สมาชิกในครอบครัวมีรายได้เลี้ยงครอบครัว หรือเป็นโครงการที่เกิดการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานที่ทำให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ การได้รับการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งแก่ครอบครัวของพวกเขาตามที่ปรารถนาจะให้เกิดขึ้น กรณีดังกล่าวชุมชนทั้ง 5 แห่ง ได้เรียนรู้และบอกกล่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการสรุปบทเรียนที่ผ่านมาอย่างเป็นรูปธรรม คือ-

ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ ๕ ตำบลการบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น เสนอโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในครอบครัวจัดทำปุ๋ยชีวภาพงบประมาณ ๕,๐๐๐.-บาท โดยชุมชนได้ดำเนินโครงการดังกล่าวจากหลักการและเหตุผลคือ ในปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ประกอบอาชีพทำนา มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีจำนวนมาก ทำให้เกิดต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตปนเปื้อนสารเคมี อันทำให้เกิดปัญหาแก๊สเกษตรและผู้ป่วยโรค มีปัญหากระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดผลกระทบต่อดินและแหล่งน้ำ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เกิดภัยธรรมชาติฝนแล้ง น้ำท่วม โรคและแมลงศัตรูพืชระบาดอย่างรุนแรงเกิดมลพิษจากการใช้สารเคมีในการเกษตรส่งผลทำให้เกิดอันตรายจากผู้ผลิตและผู้บริโภค ปัญหาต่างๆเหล่านี้นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น หากไม่มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างทันด่วนที ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ชุมชนจึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพขึ้น ทำให้ปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค มีการร่วมมือกันของสมาชิกในครอบครัวอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัตถุประสงค์ 1.เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและผลผลิตทางการเกษตร 2.ลดต้นทุนการผลิตในเรื่องปุ๋ยเคมี 3.เพื่อฟื้นฟูทางสภาพนิเวศวิทยา ปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการปลูกพืช 4.หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี อันอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อในระยะสั้นและระยะยาว 5.เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพอย่างถูกต้องและเหมาะสม เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมาย จำนวน 102 ครัวเรือน โดยวิธีการจัดอบรมให้แก่ครอบครัวสมาชิกในชุมชน

ภาพประกอบที่ 4.14 การสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ภาพประกอบการสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ ครอบครัวเกษตรกรในชุมชน เข้าใจการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพ 102 ครั้วเรือน สามารถลดต้นทุนการผลิตครั้วเรือนละ 2,000.-บาท ลดอัตราการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีแก่เกษตรกรในครั้วเรือน 3 เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในครอบครัว ผู้นำและสมาชิกในครอบครัวร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตได้ไร่ละ 15-30 เปอร์เซ็นต์ เป็นอย่างน้อย และเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรทั่วไป

บทสรุปของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งนี้ เป็นการนำบทเรียนที่ได้จากการถอดบทเรียนการประชุมเชิงปฏิบัติการนำมาสู่บทสรุปปัญหาแนวโน้มของปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อครอบครัวอย่างไร ซึ่งทุกคนที่เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และจุดประกายในการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว โดยการจัดทำโครงการให้ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดการธรรมชาติต่างๆรอบตัวในครอบครัวนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว จึงเกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดการจัดทำโครงการปุ๋ยชีวภาพเกิดขึ้น และนำไปใช้ในการลดต้นทุนในการผลิตแทน ปุ๋ย ยากฆ่าแมลง ที่เป็นสารเคมี นำมารักษาดิน น้ำ ตามระบบธรรมชาติ ให้เกิดขึ้นในชุมชนจากการมีส่วนร่วมหลังจากได้รับความสำเร็จจากการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ชุมชนปลอดเหล้าอย่างถาวรแล้ว

ภาพประกอบการสรุปบทเรียนชุมชน บ้านโนนมะเขือ หมู่ ๕ ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

ขั้นตอนที่ 5. สนทนากลุ่มย่อยครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดมีรูปธรรม (Best practice)

ชุมชนคัดเลือกครอบครัวที่ปฏิบัติที่ดีที่สุดเป็นแบบอย่างในชุมชนได้เป็นครอบครัวที่มีความเข้มแข็งอบอุ่น โดยชุมชนได้สร้างเกณฑ์วัดครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันที่เป็นรูปธรรมขึ้นจากนั้นนำมาสนทนากลุ่มถอดบทเรียนโดย เป็นกิจกรรมการ สนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม (Best practice) ชุมชนฯละ 5 ครอบครัว โดยชุมชนคัดเลือก ตัวอย่างครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการสนทนากลุ่มย่อย และชุมชนเสนอโครงการเพื่อเป็นแบบฝึกหัดสนทนากลุ่มย่อยครอบครัว

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม ในการที่จะป้องกัน แก้ไขปัญหาต่างๆในครอบครัวของของสมาชิกในชุมชน โดยการยกตัวอย่างครอบครัวครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม(Best practice) ชุมชนละ 5 ครอบครัวซึ่งในแต่ละชุมชนมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งโดยชุมชนบ้านโนนมะเขือใช้หลักเกณฑ์ดังนี้.-สมาชิกในครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ บ้านที่อยู่อาศัย มีความมั่นคง แข็งแรง และสะอาด สมาชิกในบ้านทำกิจกรรมด้านศาสนาด้วยกัน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งสมาชิกในครอบครัว ใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ตลอดเวลาสมาชิกในครอบครัวยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น โดยมีครอบครัวที่คัดเลือกเป็นครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี เป็นตัวอย่าง เช่น.- **ครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดที่เป็นรูปธรรม (Best practice)**

- 1.นางฉวีวรรณ เวียงขวัญ เลขที่ 16 หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น
- 2.นายทองสุข ไหลหลั่ง เลขที่86 หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น
- 3.นางแก้ว ญาติปอ เลขที่ 57 หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น
4. นางจุมศรี สุ่วัญ เลขที่ 85 หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น
- 5.นายบุญมี คำอ่อน เลขที่ 81 หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

1.กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัวในชุมชนบ้านโนนมะเขือ โดยตัวแทนชุมชน จากครอบครัวที่ดีที่สุด 5 ครอบครัว ได้สะท้อนให้เห็นว่าเกิดจาก ผู้นำครอบครัวและสมาชิกทุกคน ต้องลงมือปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างทุกด้าน เช่นการปรึกษาหารือกันในครอบครัว ศึกษาเรียนรู้ของผู้นำครอบครัว ความคิดวิสัยทัศน์ การสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวของครอบครัว เพื่อนบ้านประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต สอนลูกโดยการลงมือกระทำทำให้เขาเห็นคุณค่าในการประกอบอาชีพ และเวลาสำคัญในการดำเนินชีวิต การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกับชุมชน

ภาพประกอบที่ 4.15 การสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิถีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว

ในการสนทนากลุ่มครอบครัวที่เป็นตัวอย่างในชุมชน เยาวชนและครอบครัวได้สะท้อนว่าเนื่องจากฐานะทางบ้านไม่ค่อยดี พ่อแม่ต้องทำงานหนักหาเลี้ยงครอบครัวสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งพวกเขาในฐานะสมาชิกก็มีความรู้สึกกังวลสารพัดมารดาที่ทำงานหนักเพื่อดูเขาทุกคนในครอบครัว จำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือบิดา มารดา ทั้งด้านอาชีพ การหารายได้และความเป็นอยู่ในครอบครัวโดยไม่นิ่งเฉย

ในการสนทนากลุ่มครอบครัวต้นแบบที่เป็นรูปธรรมในความสำนึกในกตัญญูรู้คุณของบิดา มารดา ผู้ปกครองที่เลี้ยงดู อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข แล้วยังมีผลประโยชน์ของครอบครัวที่เขาจะได้รับในด้านความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ดีขึ้น เช่นการตรงต่อเวลาในการประกอบอาชีพและความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า

สิ่งที่เยาวชนได้สะท้อนออกมาจากเวทีการสนทนากลุ่มผู้ที่ถูกคัดเลือกให้เป็นครอบครัวที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดีสมควรเป็นตัวอย่างเพื่อถอดบทเรียนครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นความเหมือนกันในแนวคิดของเด็กและเยาวชนจากการถอดบทเรียนจากการประชุมเชิงปฏิบัติการในเวทีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นความสำนึกในความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ อันเป็นของความเจริญงอกงามทางจิตใจของเด็กและเยาวชน บทเรียนที่พวกเขาให้ไว้เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมผลักดันให้ครอบครัวในชุมชนประพฤติปฏิบัติตามอันเป็นพื้นฐานทางจิตใจที่มั่นคงในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในครอบครัวของชุมชนต่อไป ในอนาคตข้างหน้าพวกเขาก็จะเป็นคนดีมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีสืบทอดต่อไป

3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว

ได้แก่ความลุ่มหลงและการขาดสติในการท่องเที่ยวไปกับเพื่อนฝูง ทำให้บางครั้งเป็นการใช้เวลาว่างที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ครอบครัว สื่อสารมวลชน เช่นรายการโทรทัศน์บางครั้งก็ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว เช่นรายการโทรทัศน์ เกี่ยวกับการรู้ตน เด็กและเยาวชนชอบการรู้ตนเมื่อหนึ่งการรู้ตนเล็กจึงช่วยเหลือพ่อแม่เป็นต้น

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

กระบวนการสนทนากลุ่มได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวและสมาชิกถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตของครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม การสนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่ชุมชนคัดเลือกเป็นครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ๕ ครอบครัว นับว่ามีความสอดคล้องกับการถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จัดกิจกรรมในเดือนที่ผ่านมา ส่วนในเรื่องของการดำเนินการขออนุมัติโครงการที่สร้างการเรียนรู้และการสืบทอดความเป็นรากเหง้าของครอบครัวและชุมชน ได้ผ่านทางกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในครอบครัวให้เกิดการจัดการกับขยะในครอบครัวโดยใช้การเรียนรู้การกำจัดขยะโดยจัดทำปุ๋ยชีวภาพ ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมในชุมชน ให้ครอบครัว เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างวินัยการกำจัดขยะและการส่งเสริมการจัดทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของดินและน้ำในไร่นาของตนเอง ต่อไป

4. แนวทางแก้ไข

- ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องสอนบุตรหลาน โดยการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตรหลาน โดยการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่บังคับให้ลูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว

- ครอบครัวสมาชิกต้องรักษาผลประโยชน์ในครอบครัว เช่นการตรงต่อเวลาต่อลูกค่าในการค้าขาย กรณีการค้าขาย (ครอบครัวของน้องโจ้ ทำเส้นขนมจีนส่งขายในชุมชนตามชุมชนต่างๆ)

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิถีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

ขั้นตอนที่ 6 การดำเนินโครงการและติดตามผล

เป็นการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินโครงการและประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชนว่าครอบครัวในปัจจุบันมีความภูมิคุ้มกันทางสังคมมากน้อยเพียงใด อะไรเป็นตัวชี้วัดการค้นหาลักษณะตัวชี้วัดความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวว่าความสำเร็จในการจัดทำแผนงานโครงการ ความสำเร็จโดยมีเกณฑ์ชี้วัดที่สะท้อนความเป็นสถาบันครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมืออย่างไรบ้าง เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาต่างๆในครอบครัว สาเหตุ ความคาดหวังที่จะให้ครอบครัวของตนเองมีความสุขร่วมกันได้อย่างไร สมาชิกในครอบครัวเกิดการระดมความคิดเห็นในการหาเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันมีภูมิคุ้มกัน

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวในชุมชน

ชุมชนโนนมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น ดำเนินการโครงการผ่านความร่วมมือในการเรียนรู้ กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในครอบครัวเกี่ยวกับการคำนึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพวกเขาเช่นต้นไม้ ใบหญ้า ขยะต่างๆในชุมชน พวกเขาจะมีวิธีการสร้างประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเหล่านี้นำมาเป็นใช้ในครอบครัวได้อย่างไรโดยสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยชีวภาพใช้ในการเกษตรของตนเองโดยให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วม

ผลการประชุมดังกล่าวได้ เสนอโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในครอบครัวจัดทำปุ๋ยชีวภาพงบประมาณ ๕,๐๐๐.-บาท โดยชุมชนได้ดำเนินโครงการดังกล่าวจากหลักการและเหตุผลคือ ในปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ประกอบอาชีพทำนา มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีจำนวนมาก ทำให้เกิดต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตปนเปื้อนสารเคมี อันทำให้เกิดปัญหาแก่ตัวเกษตรกรและผู้บริโภค มีปัญหากระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดผลกระทบต่อดินและแหล่งน้ำ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เกิดภัยธรรมชาติฝนแล้ง น้ำท่วม โรคและแมลงศัตรูพืชระบาดอย่างรุนแรงเกิดมลพิษจากการใช้สารเคมีในการเกษตรส่งผลทำให้เกิดอันตรายจากผู้ผลิตและผู้บริโภค

ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น หากไม่มีการแก้ไขปัญหอย่างทันท่วงที ในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว ชุมชนจึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพขึ้น ทำให้ปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค มีการร่วมมือกันของสมาชิกในครอบครัว อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัตถุประสงค์ 1. เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและผลผลิตทางการเกษตร 2. ลดต้นทุนการผลิตในเรื่องปุ๋ยเคมี 3. เพื่อฟื้นฟูทางสภาพนิเวศวิทยา ปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการปลูกพืช 4. หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี อันอาจก่อให้เกิดผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว 5. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพอย่างถูกต้องและเหมาะสม เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายจำนวน 102 ครัวเรือน โดยวิธีการจัดอบรมให้แก่ครอบครัวสมาชิกในชุมชน

ภาพประกอบที่ 4.16 การจัดทำโครงการทำปุ๋ยชีวภาพของชุมชนโนนมะเขือ หมู่ ๕ ต.กาบิน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ ครอบครัวเกษตรกรในชุมชน เข้าใจการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพ 102 ครัวเรือน สามารถลดต้นทุนการผลิตครัวเรือนละ 2,000.-บาท ลดอัตราการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีแก่เกษตรกรในครัวเรือน 3 เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในครอบครัว ผู้นำและสมาชิกในครอบครัวร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตได้ไร่ละ 15-30 เปอร์เซ็นต์ เป็นอย่างน้อย และเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรทั่วไป

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้ครอบครัวเกษตรกรมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การฟื้นฟู รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นอย่างดีโดยมีการจัดอบรมครอบครัวสมาชิกในชุมชน เข้าร่วมอบรม จำนวน 102 ครัวเรือน จะเห็นได้ว่าโครงการดังกล่าวมีส่วนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตที่สร้างรายได้จากการอยู่รอดตามธรรมชาติเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการใช้ปุ๋ยชีวภาพสำหรับทำนา ปลูกพืช สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ภาพประกอบการจัดทำโครงการทำปุ๋ยชีวภาพของชุมชนโนนมะเขือ หมู่ ๕ ต.กาบิน

ผลการดำเนินงาน

1. ผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการของชุมชนที่ผ่านมา
มีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 100 คนในชุมชนมีความคิดเห็นที่แตกต่าง เนื่องจากไม่เข้าใจโครงการและขาดการประชาสัมพันธ์
2. สิ่งที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามโจทย์วิจัย ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้.
ในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการครั้งนี้ทำให้ประชากรในชุมชนทราบถึงปัญหาต่างๆของตนเองและร่วมหาวิธีป้องกันคนในชุมชน ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง
3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมโครงการ
 - ขาดการประชาสัมพันธ์ ประชาชนในชุมชนขาดความเข้าใจในโครงการ ขาดความร่วมมือเพราะไม่เข้าใจโครงการและการทำโครงการไม่ต่อเนื่อง
4. ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
 - ประชาสัมพันธ์เพิ่มเติม พูดคุยกับประชาชนในชุมชนให้เข้าใจโครงการ หาแรงจูงใจให้ประชาชนสนใจมากขึ้น
5. บทเรียนการทำโครงการครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครอบครัวและชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชนได้อย่างไร
 - ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจในโครงการก็สามารถนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยตนเอง
 - ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้โอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกันกระตุ้นคิดสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในชุมชนเรียนรู้ถึงผลกระทบทางธรรมชาติต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในชุมชน

ภาพประกอบความร่วมมือจัดทำโครงการทำปุ๋ยชีวภาพของชุมชนโนนมะเขือ หมู่ ๕ ต.กาบิน

ผลการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว อย่างน้อยมันได้กระตุ้นแนวคิด การสร้างจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมของประชากรในครอบครัวและชุมชน ให้เห็นว่าปัจจุบัน ครอบครัวของพวกเขาได้รับผลกระทบต่อสภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด ถึงเวลาแล้วที่ชุมชนของพวกเขาจะต้องเอาใจใส่ต่อสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นพืช อากาศ น้ำ ดินในไร่นาการเกษตรที่เขาทำกินอยู่ หากผลการดำเนินงานถูกกระตุ้นให้พวกเขาได้เกิดการพัฒนาทั้งทางความคิดและการกระทำที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่งหากแต่เป็นพวกเขาทุกคนในครอบครัวเรียนรู้และร่วมมือร่วมใจกันรักษาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ด้านดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ มิให้ถูกทำลายด้วยสารเคมีและสารพิษตกค้างเจือปน บทเรียนในกิจกรรมนี้มันเกิดขึ้นจากจิตสำนึกของประชากรในชุมชน แม้มันจะเป็นกิจกรรมอันน้อยนิด แต่มันคือประกายไฟที่จะลุกลามทางความคิดไปสู่ครอบครัวและชุมชนอื่นๆต่อไป หลังจากที่เขาได้พัฒนาการในการทำกิจกรรมชุมชนปลอดเหล้าสำเร็จมาแล้ว จนกระทั่งมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น

ปัจจัยภายในครอบครัว

1. ปัจจัยที่เกิดจากภายในครอบครัว เช่น ผู้นำครอบครัวพ่อ – แม่และสมาชิกทุกคน ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. จิตสำนึกของผู้นำครอบครัวและสมาชิกครอบครัวทุกคนในการร่วมมือกันปกป้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวในครอบครัว
3. ผู้นำครอบครัวสั่งสอนบุตรหลานให้ทุกคนในครอบครัวกล้าคิดกล้าทำแสดงออกและมีความรักความสามัคคีต่อกันและผู้นำประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครอบครัว

4.ครอบครัวทุกคนต้องเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนชนบทที่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ทำให้ครอบครัวมีส่วนร่วมกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจัยภายนอก

- ผู้นำชุมชนเอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัวให้โอกาสครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างในชุมชน

- ผู้นำได้กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว
- ผู้นำได้สร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัวของผู้นำและสมาชิกในครอบครัว

เช่น โครงการชุมชนปลอดเหล้าถาวร

- หน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชนภาคประชาชนในชุมชน เช่น สถานีอนามัยสนับสนุน

กิจกรรมต่าง ๆ

3.ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวชุมชนชนบท

- แผนงานโครงการ ที่มีมาจากภายนอกชุมชนให้ชุมชนปฏิบัติตาม มักทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือในการขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ

- เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เกิดการบริโภคนิยมและอยากได้โดยการขาดความเท่าทัน ส่งผลกระทบบที่ดีต่อครอบครัวเป็นเหตุทำให้เกิดแรงจูงใจทำให้ขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางครอบครัว

- เงื่อนไขด้านเวลาในการประกอบอาชีพบางครอบครัวต้องรีบในการประกอบอาชีพ สมาชิกในครอบครัวต่างรับภาระและบทบาทหน้าที่อย่างเร่งรีบทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่พร้อมหน้า เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในครอบครัว

โดยสรุปภาพรวมพบว่าปัญหาต่างๆ

1.ปัญหาที่ชุมชนครอบครัวแก้ไขได้ด้วยตนเอง ปัญหาครอบครัว เด็กและเยาวชน สิ่งแวดล้อม วิธีแก้ไข เช่น จัดอบรมครอบครัว (พ่อ - แม่ - ลูก)

2. ปัญหาอุปสรรคที่ชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง เช่น แหล่งการฝึกอาชีพ ทุนในการประกอบอาชีพต่างๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงาน อาศัยหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้ สร้างการเรียนรู้ การศึกษาอบรม เป็นต้น

4..แนวทางที่จะแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านโนนมะเขือ

- ในเวทีถอดบทเรียนสะท้อนว่าพวกเขาพยายามลดต้นทุนในการผลิตทางการเกษตร เช่น การลดปุ๋ยเคมี และสารพิษปราบศัตรูพืช

- ผู้นำครอบครัวและสมาชิกให้ความอบอุ่นแก่ครอบครัวอย่างเท่าเทียมกัน อบรมลูกหลานให้ถูกต้องสร้างจริยธรรมให้ครอบครัว และ ชุมชน - คุยกันหาข้อตกลงที่มีเหตุผล - ไม่เรียนไกลบ้าน - พุดคุย

หาเหตุผล ให้ลูกเชื่อฟัง ยกตัวอย่างให้ลูกเห็นทั้งสองด้าน - หาวาชีพเสริม จัดอบรมครอบครัว (พ่อ - แม่ - ลูก)

- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงาน- ผู้ปกครองกับนักเรียนต้องประสานกันตลอดเวลา

- ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องสอนบุตรหลานโดยการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร หลาน โดยการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไม่บังคับให้ลูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว

- ทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลรักษาสุขภาพ เช่นการรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ออกกำลังกายหมั่นตรวจสุขภาพ จากการสังเกตรวมชนมีความตื่นตัวเรื่องอาหารที่ปราศจากสารพิษ รับประทานอาหารพื้นบ้าน ตามฤดูกาลที่มีผัก ปลา พืชผัก ที่ปลูกกินเอง ปราศจากสารพิษ

- ครอบครัวสมาชิกต้องรักษาผลประโยชน์ในครอบครัว เช่นการตรงต่อเวลาต่อลูกค้าในการค้าขาย กรณีการค้าขาย ด้านการสร้างรายได้อยากให้หาแหล่งเงินทุนที่ไม่มีดอกเบี้ย

จะเห็นได้ว่าจากบทเรียนจากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน นั้นมันเกิดขึ้นมาและพัฒนาการมานานแล้วผ่านความเด่นชัดที่ได้จากกิจกรรมต่างๆที่หลากหลายอันเป็นบทเรียนให้แก่ครอบครัวและชุมชน เช่นผู้นำสังเกตสภาพปัญหาสภาพแวดล้อมต่างๆในชุมชน ปัญหาที่พบ จนกระทั่งร่วมกันแก้ไขปัญหาก็กระทบต่อชุมชน บทเรียนของการมีส่วนร่วมยังผ่านกิจกรรมที่หลากหลายที่เกิดขึ้นจากเดิม และกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ใหม่ เช่น การค้นหาความจริงทุกข์ของครอบครัวคืออะไร สุขคืออะไร ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นเขามีวิธีการแก้ไขอย่างไร จนกระทั่งบทเรียนจากการสนทนากลุ่มที่เป็นครอบครัวตัวอย่างที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี จนกระทั่งเกิดเป็นโครงการ กิจกรรมดำเนินการร่วมกันและบทสรุปของชุมชนโนนมะเขือ มันเป็นกิจกรรมที่จุดประกายให้เกิดขึ้นจากตัวพวกเขาเอง โดยชุมชนของชุมชน และเพื่อชุมชน และบทสรุปของการเรียนรู้ก็คือทักษะชีวิตที่จะเกิดขึ้นแก่ตัว ครอบครัวชุมชนของเขาเอง และภูมิคุ้มกันก็จะเกิดขึ้นจนกระทั่งเป็นครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งสืบไป

4. ชุมชนบ้านหินสูงหมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี

กระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านคูเมืองที่ผ่านมามีขั้นตอนและแนวทางดังนี้.-

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ที่ผ่านมามีเกิดจากผู้นำและสมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การตั้งถิ่นฐานครอบครัว และเครือญาติ สภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชน แหล่งอาชีพ ทางเกษตร ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและจารีตการสืบทอดความเป็นมาในชุมชน จากการศึกษาชุมชน พบว่า.-

สภาพทั่วไปและความเป็นมาของชุมชน

1. การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน

ภาพประกอบทางเข้าหมู่บ้านหินสูง หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสรินธร

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีนายพรานเนื้อชื่อ เสริม สมบูรณ์ ซึ่งมีความชำนาญในการเดินป่า เป็นผู้ค้นพบแห่งนี้ซึ่งเดิมเป็นหมู่บ้านร้าง ต่อมามีคนย้ายเข้ามาอาศัยทำกินประมาณ 6 ครัวเรือน เมื่อปีพ.ศ.2505 ทางราชการได้สร้างเขื่อนสิรินธร ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนเมื่อปี 2513 จึงมีชาวบ้านย้ายมาจากบ้านฝางลุ่มและฝางเทิง ตำบลฝางคำเข้ามาอยู่จำนวนมาก ซึ่งในขณะนั้นขึ้นบ้านทุ่งหนองบัว ต่อมาเมื่อพ.ศ.2518 จึงได้แยกหมู่บ้านชื่อบ้านหินสูง ทิศเหนือจดภูถ้ำน้อย ทิศใต้จดภูสุวรรณ ทิศตะวันออกจดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันตกจด ถนนสายยุทธศาสตร์ อ.บุญทริก – ช่องเม็ก เนื้อที่ 10,000. ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 1,300.-ไร่ พื้นที่ทำนา 8,000.-ไร่ พื้นที่ทำไร่ 500 ไร่ ทำสวน 500 ไร่ ป่าชุมชน 4 แห่งเนื้อที่ 200 ไร่ แหล่งน้ำสาธารณะ 2 แห่ง คลองชลประทาน 14 ไร่ เป็นแอ่งกระทะมีภูเขาล้อมรอบ มีครัวเรือนจำนวน 228 ครัวเรือน ประชากรมีจำนวน 983 คน เป็นชาย 441 คน หญิง 452 คน อาชีพหลักคือ ทำนา 180 ครัวเรือน ทำไร่ 20 ครัวเรือนทำสวน 20 ครัวเรือน เลี้ยงสัตว์ 80 ครัวเรือน รับจ้างทั่วไป 80 ครัวเรือน รายได้เสริมคือจักสาน 50 ครัวเรือน สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนอยู่ในหุบเขาซึ่งชัยภูมิล้อมรอบด้วยภูเขาซึ่งเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านต้องเข้าตามช่องเขา เป็นชุมชนที่อยู่รอยต่อตะเข็บชายแดนไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สภาพการตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณชายเขาพื้นที่เป็นแอ่งกระทะล้อมรอบด้วยภูเขายังมีความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำ เป็นทั้งบริเวณที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาและที่ดอนชายเขา ทำเลบางส่วน เหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และบริเวณป่าไม้บนภูเขาเหมาะแก่การเก็บของป่าพืชผัก ประเภทต่างๆ

ภาพประกอบที่ 4.17 การประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสรินธร

2.ลักษณะเด่นของชุมชน

จุดแข็ง 1. มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 2. หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ 3. ชาวบ้านมีความสามัคคี 4. มีปราชญ์ชาวบ้าน 5. มีผู้นำที่เข้มแข็ง 6. ชุมชนมีอาชีพหลากหลาย

จุดอ่อน 1. ชาวบ้านขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี 2. คนในหมู่บ้านได้รับการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

โอกาส 1. หมู่บ้านอยู่ติดชายแดน 2. หน่วยงานของรัฐส่งเสริมผลักดันให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

อุปสรรค 1. หมู่บ้านอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก 2. เกิดภัยธรรมชาติ 3. การติดต่อสื่อสารด้านการโทรคมนาคมไม่สะดวก

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร

3.ความมั่นคงด้านครอบครัว

- ชุมชนบ้านหินสูง ประชากรในชุมชนมีครัวเรือน 228 ครัวเรือน ประชากร 983 คน เป็นชาย 441 คน หญิง 452 คน ครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายที่มีคนหลากหลายวัยอยู่รวมกันแบบดั้งเดิมน้อยลงแต่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติยังมีความสัมพันธ์ที่ดีอย่างเหนียวแน่น สังเกตการรวมตัวของครอบครัวเครือญาติในประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน ทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเอื้ออาทรกันและกัน แม้ว่าในยามสงบพวกเขาจะต่างคนต่างอยู่ แต่ในยามที่เกิดปัญหาต่างๆในชุมชน จะช่วยกันดูแลครอบครัวชุมชนเป็นอย่างดี ปัจจุบันสมาชิกในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปมา ตามวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวชนบทที่เริ่มมีวิถีชีวิตแบบกึ่งชนบทและกึ่งเมืองมากขึ้น โดยเฉลี่ยในครอบครัวมีสมาชิกจำนวน 3-5 คน

4.ด้านสุขภาพในชุมชน

- ในชุมชนบ้านหินสูงประชากรส่วนใหญ่เข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข เนื่องจากมีสถานีนอนมัยตำบลช่องเม็ก เป็นหน่วยงานให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชากรในท้องถิ่น และยังมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในชุมชน เป็นตัวแทนเจ้าหน้าที่คอยติดต่อประสานงานและติดตามความเคลื่อนไหวปรากฏการณ์เพื่อเฝ้าระวังโรคติดต่อต่างๆอย่างมีคุณภาพในการเฝ้าระวังและติดตามรายงานการระบาดของโรคและการประชาสัมพันธ์

ป้องกันให้ประชากรได้ระมัดระวังและดูแลตนเอง ครอบครัว ประชากรในชุมชนจึงเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุขเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 99

5.ด้านการศึกษา

- ชุมชนบ้านหินสูงปัจจุบันมีโรงเรียนในระดับประถมศึกษาจากชั้นประถมปีที่ 1-6 ทำการสอนนักเรียนในระดับพื้นฐาน และมีสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนในอำเภอสิรินธรเข้าร่วมเผยแพร่ความรู้ของประชากรในชุมชน ปัจจุบันชุมชนยังมีผู้อ่านหนังสือไม่ออก ในชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนติดชายแดน จึงมีผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่หลากหลาย การศึกษาแม้จะมีโรงเรียนประถมในชุมชนเรียนรู้อย่างทั่วถึงทุกครอบครัว แต่ก็ยังมีคนปรากฏรุ่นเก่าที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ยังมีอยู่

6.ด้านเศรษฐกิจและรายได้

- อาชีพหลักคือ ทำนา 180 ครัวเรือน ทำไร่ 20 ครัวเรือน ทำสวน 20 ครัวเรือน เลี้ยงสัตว์ 80 ครัวเรือน รายได้เสริมคือจักสาน 50 ครัวเรือนรับจ้างทั่วไป 80 ครัวเรือน สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน เป็นชุมชนที่อยู่รอยต่อตะเข็บชายแดนไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สภาพการตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณชายเขาพื้นที่เป็นแอ่งกระทะล้อมรอบด้วยภูเขายังมีความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำ เป็นทั้งบริเวณที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาและที่ดอนชายเขา ทำเลบางส่วน เหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และบริเวณป่าไม้บนภูเขาเหมาะแก่การเก็บของป่า มีรายได้จากการเกษตร 4,000.-บาท/ครัวเรือน/ปีมีรายได้นอกภาคการเกษตร 4,000.-บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้เฉลี่ยประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2550) 18,000.-บาท /คน/ปี ครัวเรือนยากจน (ต่ำกว่าเกณฑ์ รายได้ไม่ถึง 23,000.-บาท/คน/ปี) จำนวน 50 ครัวเรือน

7.ด้านแหล่งอาหาร

- แหล่งอาหารของประชากรในชุมชนจะมีแหล่งอาหารที่มาจากธรรมชาติทั้งพืชผักท้องถิ่นที่มาจากป่าและแหล่งน้ำตามธรรมชาติในชุมชนคือ และกุ้งหอย ปู ปลา ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และอาหารที่มาจากตลาดสดโดยมีรถเร่ขายอาหารประเภทต่างๆในชุมชน

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัย บ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร

8.วิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวปัจจุบัน

- การดำเนินชีวิตของประชากรในชุมชนมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานตามฮีต 12 คอง 14 เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ย้ายมาจากบ้านฝั่งโขง เป็นชุมชนชาวอีสานทั่วไปที่ สืบทอดกันมาอย่างมี

เอกลักษณ์ นอกจากนั้นประชากรชายแดนยังมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวลาวและชาวไทยในชุมชน โดยการแต่งงานของประชากรในชุมชน ดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 2. การประชุมเปิดศักยภาพชุมชนวิจัย

2.1 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกของครอบครัวในการพิจารณาปัญหาและที่จะจัดการกับปัญหาผ่านองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชน

เนื่องมาจากผลของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาจากหลายปีก่อน จนกระทั่ง ณ วันนี้สถาบันครอบครัวในชุมชนได้ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวในชุมชน จากวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้ครอบครัวในชุมชนชนบทเริ่มมอหาลู่ทางต่างๆที่จะสร้างอาชีพและรายได้สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว ในชุมชนชนบทจึงพบว่าบางชุมชนประชากรที่อยู่วัยแรงงานออกหางานทำยังต่างถิ่น ทั้งบุตรหลานให้ผู้สูงอายุเลี้ยงดู บางครั้งก่อให้เกิดวาทกรรมทางการพัฒนาต่างๆ เช่น การล่มสลายของครอบครัวและชุมชน ความแตกแยกในครอบครัว โดยยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกที่แท้จริงถึงสาเหตุและที่มาของปัญหาโดยการมองคุณภาพรวมและการเหมาเอาว่าครอบครัวชุมชนชนบทล่มสลายโดยยังไม่มีผลวิจัยอ้างอิงถึงความล่มสลายเป็นอย่างไรซึ่งข้อเท็จจริงมันคือวิถีชีวิตครอบครัวในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปต่างหาก การเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของครอบครัวในชุมชนชนบทมองเห็นได้ชัดเจนของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้น จากกิจกรรมตามประเพณี พิธีกรรมต่างๆในชุมชนในแต่ละเดือน ครอบครัวในชุมชน ยังมีพลังที่จะพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนของพวกเขา โดยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ครอบครัว ชุมชน เครือญาติ สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของครอบครัวตั้งอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและการสืบทอดที่ยังดำรงอยู่และพัฒนาการไปตามเวลา

ชุมชนบ้านหินสูงหมู่ที่ 5 เป็นชุมชนชนบท ที่ห่างไกลจากตัวเมือง 100 กิโลเมตร เป็นชุมชนชนบทชายแดนไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีช่องทางผ่านไปชายแดนลาว เป็นชุมชนที่เสี่ยงต่อการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่นการลักขโมย หรือการค้ามนุษย์ การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เป็นชุมชนที่อยู่ติดชายแดนมีเทือกเขากั้นเป็นแอ่งกระทะ แต่วิถีการดำเนินชีวิตในชุมชนมีความสงบเรียบร้อย ตามวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนชนบททั่วไปโดยยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีตสิบสองครองสิบสี่ เป็นชุมชนที่เทคโนโลยียังเข้าไม่ถึง เช่น โทรศัพท์ การติดต่อไม่สะดวก ถนนในชุมชนเป็นดินลูกรัง เนื่องจากอยู่เชิงเขาการดำเนินชีวิตในชุมชน จึงอาศัยการเก็บหาของป่า เป็นรายได้เสริมนอกจากการทำนาบนที่ราบในชุมชน การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนบ้านหินสูง ไม่ค่อยแตกต่างจากชุมชนชนบทอีสานมากนัก ผู้นำครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวเกิดการเรียนรู้ในการจัดการกับปัญหาต่างๆในครอบครัวผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์การดำเนินชีวิต สภาพความเป็นอยู่ จากสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน สิ่งแวดล้อมชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชน ครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวร่วมกันในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวของตนเองผ่านการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของชุมชนและภายนอกชุมชน ที่เป็นผลมาจากพัฒนาการทางการพัฒนาชุมชนที่

ผ่านมาจากอดีต ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน พวกเขาจะต้องเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวของพวกเขาให้ดำรงอยู่ต่อไป

2.2 ผู้นำและสมาชิกมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียร่วมกันในชุมชนจากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ผ่านกิจกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน แผนงาน โครงการต่างๆในชุมชน เช่น.-

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนหินสูงด้านบุคคล เช่น นายสุวรรณ ใบทอง เด่นด้านจำหน่ายวัตถุดิบ นายวันดี อ่างเงิน เด่นด้าน กลุ่มหน่อไม้อัดป๊อป นายแถลง กองชัย เด่นด้านออกแบบเครื่องใช้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในครัวเรือน นายไพ นนทศิริ เด่นด้านยิงปืนได้ทุกชนิดทั้งที่มีแต่ขามือไม่มี เป็นต้น ทุนทางสังคมด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มหน่อไม้อัดป๊อป กลุ่มทำข้าวกล้อง จักสาน เลี้ยงสุกร ไม้กวาด กองทุนหมู่บ้าน ด้านประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การลงแขกดำนา บุญช่าชะ เลี้ยงบ้านเลี้ยงผีปู่ตา

ชุมชนบ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอกุดสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนบ้านหินสูงได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว จากการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่น การมีวิสัยทัศน์ชุมชน ยุทธศาสตร์ชุมชน การจัดทำแผนชุมชน กล่าวคือได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงในชุมชน จากการเรียนรู้ในการจัดทำยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ ที่เกิดจากชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน จากนั้นก็นำไปปรับใช้ในครอบครัวของตนเอง ซึ่งยุทธศาสตร์ของชุมชนบ้านหินสูง โดยมีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ชุมชน คือ.-

ยุทธศาสตร์ชุมชน “วิสัยทัศน์(สิ่งที่ชุมชนมุ่งหวังอยากให้เป็นในอนาคต) คือเอกลักษณ์ที่ทำกิน ความเข้มแข็งของชุมชน”

พันธกิจ (สิ่งที่ชุมชนต้องร่วมมือกันทำเพื่อให้หมู่บ้านเป็นไปตามที่มุ่งหวัง)

1. ทำฝ่ายชะลอน้ำมากและเพียงพอกับความต้องการ
2. ส่งเสริมอาชีพ
3. ปลอดภัยเสพติด
4. ตั้งกฎระเบียบในการรักษาป่าชุมชน
5. ลดอบายมุข
6. ปลุกพืชไร่กินได้

ประเด็นยุทธศาสตร์ (เรื่องต่างๆที่ชุมชนจะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์)

1. พัฒนาศักยภาพชีวิตชุมชน
2. พัฒนาสิ่งแวดล้อม
3. พัฒนาเกษตรกรรมชุมชน/เศรษฐกิจชุมชน
4. พัฒนาสังคมชุมชน/พัฒนาจิตใจ
5. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง
6. ยุทธศาสตร์เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

- **แผนงานชุมชน** เป็นแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนแผนงาน โครงการของชุมชน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ประปาหมู่บ้าน ไฟฟ้าสาธารณะและวัสดุ ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ด้านเศรษฐกิจ อดหนุนองค์กรอาชีพต่างๆในชุมชนลำพัฒนา สร้างงานให้เกิดในชุมชน ผักสวนครัวรั้วกินได้ ส่งเสริมอาชีพจักสานตระกล้า เลี้ยงโคพื้นเมือง หน่อไม้อัดปิ้ง เลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาตะเพียน โครงการด้านกีฬาต้านยาเสพติด ภูมิปัญญา ชุมชนผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการ ด้อยโอกาส เป็นต้น

- กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนหินสูง ที่เป็นป่าเขาในชุมชนที่มีอยู่ เช่น กลุ่มหน่อไม้ อัดปิ้ง กลุ่มทำข้าวกล้อง จักสาน เลี้ยงสุกร ไม้กวาด กองทุนหมู่บ้าน กองทุน กข.คจ.

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เกิดขึ้นและพัฒนารวมตลอดของการตั้งชุมชน จึงขึ้นอยู่กับมีส่วนร่วมของครอบครัวทุกคนได้เรียนรู้ที่จะอยู่รอดในชุมชน ตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ให้การเรียนรู้การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนหินสูงซึ่งเป็นชุมชนชายแดนระหว่างประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและไทย ภูเขา แหล่งน้ำและป่าไม้จึงเปรียบเสมือนบทเรียนรู้ให้ครอบครัวของพวกเขาอยู่รอดมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี

- **การสืบทอดและการเรียนรู้** ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา สมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้และสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของครอบครัว ผ่านการอบรม การขัดเกลาของบรรพบุรุษของพวกเขาสืบทอดมา ดำรงอยู่แม้ปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ครอบครัวยังมีการสืบทอดยังไม่เกิดการสูญสลายไปของประเพณีและวัฒนธรรมแต่อย่างใด

ขั้นตอนที่ 3. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหาองค์ความรู้โดยการถอดบทเรียน

3.1 การเรียนรู้จากกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือกันในชุมชนค้นหาความจริงของสภาพปัญหาทางครอบครัวในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและแนวโน้มความรุนแรงที่กระทบต่อครอบครัวและชุมชน ว่าทุกข์ของครอบครัวคืออะไร ความคาดหวังของครอบครัวมีอะไรบ้าง และจะหาทางแก้ไขปัญหาทางครอบครัวของพวกเขาได้อย่างไร

บทเรียนของชุมชนบทเริ่มต้นจากการประชุมเชิงปฏิบัติการการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านหินสูงบทแรกคือการร่วมมือกันค้นหาความจริงของปัญหาที่มากมายในปัจจุบันอันเกิดมาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีปัญหาทางสังคมมากมาย เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและป้องกันไม่ให้ปัญหาเหล่านั้นมากระทบต่อครอบครัวของเขาได้ด้วยการร่วมมือกันศึกษากลไกที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆเหล่านั้น จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวที่แข็งแกร่ง ผลจากการระดมความคิดสะท้อนปัญหาให้พวกเขาเห็นว่าปัญหาที่มีผลกระทบต่อบริษัทและแนวโน้มความรุนแรงที่จะกระทบต่อครอบครัวของเขามีหลากหลายปัญหา เช่น

ภาพประกอบที่ 4.18 การประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

1. ปัญหาของครอบครัว

จากกิจกรรมการถอดบทเรียนในครั้งนี้ทำให้เขาได้เรียนรู้ว่าบางครอบครัวขาดผู้นำของครอบครัว ไม่มีความอบอุ่นในครอบครัว บางครอบครัวมีการหนี้สินมากมายสิ้นพัน ความยากจนของครอบครัว เนื่องจากขาดรายได้ ขาดการมีงานทำ ขาดทุนประกอบอาชีพ- บางครอบครัวมีปัญหาของการเกษตร เช่น ทำนาไม่ได้ผลผลิต - ข้าวเสียหาย - ราคาพืชผลตกต่ำ - ราคาปุ๋ยแพง เป็นต้น- ครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอ รายจ่ายมากกว่ารายได้- ประชากรกลุ่มวัยทำงานในชุมชนว่างงาน - ไม่มีทุนการศึกษาต่อให้แก่บุตรหลานทำให้ขาดโอกาสเรียนรู้และการพัฒนาสมาชิกในครอบครัวพวกเขา ขณะที่ชุมชนของพวกเขาเป็นชุมชนชายแดนการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์จึงมีสูงทำให้เกิดปัญหาประชากรในชุมชนบางรายในครอบครัวมีปัญหาด้านการทะเบียนบุคคล (บัตรประจำตัวประชาชน) นอกจากนั้นประชากรในชุมชนยังไม่มีงานทำเพื่อสร้างรายได้- ทุนการศึกษา- ปัญหารอยต่อระหว่างชายแดนเป็นทางผ่านในการลักลอบกระทำความผิดในอาชญากรรมด้านต่างๆ เช่น ยาเสพติด + การพนัน- ผู้นำครอบครัวบางคนยังขาดความรู้ในการแสวงหารายได้สร้างรายได้แก่ครอบครัวให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี- จึงทำให้ ขาดรายได้ เป็นต้น

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

2. สาเหตุของปัญหา

ชุมชนหินสูงยังได้ร่วมมือร่วมแรงใจกันระดมปัญหาสาเหตุที่มาของปัญหาต่างๆพบว่า.- ผู้นำอพยพไปทำงานต่างจังหวัดชั่วคราว เพราะมีหนี้สินมากครอบครัวจึงต้องห่างกันทำให้ขาดความอบอุ่น- หนี้สินมากไม่มีรายได้เพียงพอที่จะนำมาชำระหนี้ เพราะไม่มีงานทำในหมู่บ้านขาดทุนทรัพย์ที่จะทำการประกอบอาชีพ สินค้าที่ผลิตขึ้นมาในชุมชนได้ราคาที่ตกต่ำ. ขาดทุนทรัพย์ที่จะนำมาเป็นทุนในการประกอบอาชีพนอกจากนั้นรายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย ขาดน้ำทำการเกษตร ด้านต้นทุนทางการเกษตรสูง รายได้ต่ำ การย้ายถิ่นฐาน (บุคคลต่างด้าว)- ครอบครัวมีความยากจนเนื่องจากไม่มีที่ทำกิน- ครอบครัวขาดความอบอุ่น (ผู้นำ)- การว่างงาน- ขาดการอบรมการสื่อสาร- ความสามัคคีในครอบครัว สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

3. ความคาดหวังของครอบครัว

ประเด็นแห่งความคาดหวังของครอบครัวพบว่า อยากมีกลุ่มเสริมอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ขอทุนสนับสนุนโครงการต่างๆเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มหัตถกรรมรากไม้ดอกไม้ประดิษฐ์ ยังขาดเงินงบประมาณในการสนับสนุนในการจัดซื้ออุปกรณ์- กลุ่มจักสานทำจาก ก้านมะพร้าว เช่นจักสานตะกล้า กลุ่มจักสาน ต้องการตลาดที่มั่นคง และแหล่งทุนทรัพย์ที่เข้าถึงง่าย สนับสนุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน และอื่น ๆ กลุ่มจักสานยังต้องการให้ราคาสินค้าที่ผลิตในชุมชนขายได้ราคาที่มาตรฐาน และให้มีอาชีพที่มั่นคงในชุมชน- ต้องการให้รัฐบาลและการไฟฟ้ายื่นมือช่วยเหลือในเรื่องการศึกษาและอาชีพในชุมชน- รัฐบาลให้สิทธิในการขึ้นทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชนแก่ประชากร- และการจัดสรรที่ทำกินให้แก่ราษฎร ผู้นำครอบครัวต้องมีความรัก ความสามัคคี- ส่งเสริมกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆให้หลากหลายทางเลือก

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

4. แนวทางแก้ปัญหา

การร่วมกันถอดบทเรียนของครอบครัวในชุมชนบ้านหินสูงต่อประเด็นแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่มอาชีพต่างๆพบว่า หัตถกรรมการประดิษฐ์รากไม้ดอกไม้ขาดทุนทรัพย์ในการส่งเสริมการผลิตและการพัฒนาคุณภาพฝีมือให้ได้มาตรฐานสากล และแหล่งตลาดที่ถาวร การดำเนินการของกลุ่มจึงเป็นไปตามมีตามเกิด ในการประดิษฐ์นี้จึงอยากให้ทุกภาคส่วนส่งเสริม ทุนทรัพย์ วิชาการ อุปกรณ์เครื่องมือการผลิต เรื่องความถูกต้อง ของกลุ่มมีกลุ่มคัดแต่่งไม้ ปัญหาของกลุ่มจักสาน คือ การตลาด จึงอยากให้ทางภาครัฐ หรือเอกชนเข้าไปให้การ ช่วยเหลือในการส่งเสริมการตลาดด้วย- ปัญหาขาดแหล่งน้ำในหมู่บ้านจึงขอให้รัฐบาลช่วยเหลือ. อยากให้มีความรู้โดยการเรียนรู้ในชุมชน ให้มีกองทุนส่งเสริมอาชีพในชุมชน- อยากให้มีพ่อค้ารับซื้อสินค้าในชุมชนตลาดในราคาที่มาตรฐาน- รัฐช่วยเหลือ-ในการหาช่องทางในการประกอบ หาที่ทำกิน-ประชาชนให้ความร่วมมือกับทางรัฐ- มีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนโดยส่งเสริมการจัดหาห้องสมุดและ ที่อ่านหนังสือพิมพ์- และส่งเสริมให้เกิดมีงานทำในชุมชน

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

ภาพประกอบรับประทานอาหารร่วมกันหลังจากเสร็จภารกิจการถอดบทเรียนครอบครัว

อย่างไรก็ตามแนวทางต่างๆที่ชุมชนได้ถอดบทเรียนออกมาโดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมหาแนวทางแก้ไข ปัญหาได้นั้น ทุกอย่างจะมีความสำเร็จได้เกิดจากความร่วมมือร่วมแรงกันในการแก้ไขปัญหในระดับครอบครัว ไม่สามารถจะแก้ไขได้สำเร็จโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจกัน ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระกัน และกัน เหมือนกับที่พวกเขาได้หันหน้าปรึกษาหารือกันในวันนี้ผลก็จะทำให้เกิดความสำเร็จต่อการเป็นครอบครัว มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งต่อไป

ขั้นตอนที่ 4. สรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สรุปบทเรียนและหามาตรการและกลไกในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวโดยการเรียนรู้ร่วมกันจัดทำแผนงานโครงการและดำเนินงานตามโครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวเกิดจากผู้นำครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัวในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้จากการสรุปบทเรียนที่ผ่านมาและหามาตรการ แนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหารู้เท่าทันปัญหาต่างๆในชุมชน โดยการร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือและจัดทำ แผนงานโครงการต่างๆและดำเนินงานตามโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการมีส่วนร่วมที่สร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ ครอบครัวมีความมั่นคง สมาชิกในครอบครัวมีรายได้เลี้ยงครอบครัว หรือเป็นโครงการที่เกิดการศึกษาการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานที่ทำให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ การได้รับการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อ การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งแก่ครอบครัวของพวกเขาตามที่ปรารถนาให้เกิดขึ้น กรณีดังกล่าว ชุมชนทั้ง 5 แห่ง ได้เรียนรู้และบอกกล่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการสรุปบทเรียนที่ผ่านมาอย่างเป็นรูปธรรม คือ-

ชุมชนบ้านหินสูง หมู่ที่ ๕ ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร เป็นพื้นที่ติดต่อประเทศลาว ประชาชนมี ความยากจน มีปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ จึงทำให้ประชาชนไปทำงานรับจ้างยังต่างถิ่นเพื่อหารายได้ให้กับ ครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านหินสูงจึงได้มีการสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในปัญหาต่างๆที่ได้ถอดบทเรียนไปแล้ว จึงได้มีมาตรการและกลไกในการป้องกันแก้ไขปัญหาดังเพื่อสร้าง การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน จึงได้จัดทำโครงการ

ฝึกอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชน ในงานจัดทำหัตถกรรมและการจักสานในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับราษฎรในหมู่บ้าน โดยผ่านทางกลุ่มจักสานบ้านหินสูง ซึ่งได้จัดตั้งมาก่อนแล้ว เพื่อส่งเสริมอาชีพ และรายได้ให้กับครอบครัว เป็นการต่อยอดการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวให้มีความรักความอบอุ่น และไม่ต้องออกไปหางานทำยังต่างจังหวัดและเป็นการปลูกจิตสำนึกให้รักในภูมิปัญญาท้องถิ่นและถ่ายทอดให้แก่ลูกหลาน โดยขอ มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับราษฎรในหมู่บ้าน เพื่อเกิดความสามัคคีในชุมชน และแก้ปัญหาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของราษฎร

ภาพประกอบที่ 4.19 การสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

วิธีการดำเนินงานตามโครงการ คือ ประชุมปรึกษาหารือการหามาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆทางสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน และวางแผนร่วมกันกับสมาชิกกลุ่มในชุมชน วางแผนร่วมกันกับสมาชิกกลุ่มในชุมชน และจัดทำโครงการของบประมาณมาดำเนินการจัดอบรม งบประมาณ 5,000.-บาท

ภาพประกอบที่ การสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ภาพประกอบการสรุปบทเรียนชุมชน บ้านหินสูง หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร

ขั้นตอนที่ 5. สนทนากลุ่มย่อยครอบครัว

การเรียนรู้การประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชน จากกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาเพื่อวิเคราะห์ครอบครัวที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวของตนเองและเป็นแบบอย่างเพื่อการสนทนากลุ่มย่อยบทเรียนของกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวของพวกเขา โดย เป็นกิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม (Best practice) ชุมชนๆ ละ 5 ครอบครัว โดยชุมชนคัดเลือก ตัวอย่างครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการสนทนากลุ่มย่อย และชุมชนเสนอโครงการเพื่อเป็นแบบฝึกหัดสนทนากลุ่มย่อยครอบครัว ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม ในทางที่จะป้องกัน แก้ไขปัญหาต่างๆในครอบครัวของสมาชิกในชุมชน โดยการยกตัวอย่างครอบครัวครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม (Best practice) ชุมชนละ 5 ครอบครัวซึ่งในแต่ละชุมชนมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งโดยแต่ละชุมชนใช้หลักเกณฑ์ดังนี้.-ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สมาชิกในบ้านทำกิจกรรมด้านศาสนาด้วยกัน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งสมาชิกในครอบครัว ใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ตลอดเวลาสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นอย่างดี สมาชิกในครอบครัวมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกับเพื่อนสมาชิกในชุมชน

ครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดที่เป็นรูปธรรม (Best practice)

- 1.นายหนูพิน แก้วดี เลขที่ 11 หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร
- 2.นายเที่ยง พันโชติ เลขที่ 25 หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร
- 3.นายคำเผย พงษ์พันธ์ เลขที่ 18 หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร
- 4.นายดอน ชุมชัย เลขที่ 71 หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร
- 5.นายคำพันธ์ สมบูรณ์ เลขที่ 97 หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร

5.2 การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัวในชุมชนจากประเด็นการสนทนากลุ่มย่อยกรณีครอบครัวที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวที่ดีที่สุดเป็น

รูปธรรมในชุมชน 5 ครอบครัว พบว่าเกิดจาก ผู้นำครอบครัวเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดี โดยเป็นตัวอย่างในการประกอบอาชีพที่สุจริต ขยันขันแข็ง กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกโดยการปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างการที่สมาชิกในครอบครัวของพวกเขาได้แก่บุตรหลานในครอบครัว ที่ผู้ปกครองเลี้ยงดูมาให้ความสำคัญที่ดีต่อการช่วยเหลือ การแบ่งเบาภารกิจของครอบครัว เช่น การช่วยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เลี้ยงดูน้อง ทำความสะอาดบ้านเรือน ทำกับข้าว ช่วยแบ่งเบาภาระทางบ้านที่พ่อแม่ยากจนช่วยทำนา ค้าขายโดยไม่มีการอายในการประกอบอาชีพ เป็นต้น เมื่อครอบครัวมีพื้นฐานที่เข้มแข็งแล้วครอบครัวก็จะมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง ต่อไป

ภาพประกอบที่ 4.20 การสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

5.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว

- บทเรียนในการสนทนากลุ่มย่อยครอบครัวที่มีแนวปฏิบัติที่ดีพบว่า เศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี พ่อแม่ต้องทำงานหนัก จึงอยากช่วยเหลือพ่อแม่ซึ่งทำงานหนักเพื่อลูกให้เกิดการแบ่งเบาภาระให้พ่อแม่มีความสุขมากขึ้น ส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนจะมีความรู้สึกสำนึกที่ดีในการช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจของพ่อแม่

- ความต้องการให้ครอบครัวของตนเองมีวิถีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทุกคนในครอบครัวจึงต้องมีความสามัคคีและช่วยเหลือครอบครัวตามศักยภาพของตนเอง และความสำนึกในความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดา ผู้ปกครองที่เลี้ยงดู อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข

5.4 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว ได้แก่ความไม่กล้าพูดคุยกับพ่อแม่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย

กระบวนการสนทนากลุ่มได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวและสมาชิกถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตของครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม การสนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่ชุมชนคัดเลือกเป็นครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมนับว่ามีความสอดคล้องกับการถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จัดกิจกรรมในเดือนที่ผ่านมา ส่วนในเรื่องของการดำเนินการขออนุมัติ โครงการที่สร้างการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพจักสานให้แก่ครอบครัว เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในครอบครัวชุมชนบ้านหินสูงทำให้เกิดการสรวรรายได้เสริมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

5.5 แนวทางแก้ไข

- ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องส่งเสริมให้ลูกเกิดการเรียนรู้ในการแยกแยะสิ่งไหนที่ดี สิ่งไหนไม่ดีให้เกิดการคิดวิเคราะห์แยกแยะนำแต่สิ่งที่ดีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
- ความไม่กล้าของเด็กและเยาวชน พ่อแม่เป็นเพื่อนของลูกได้เกือบทุกเรื่องมีความเป็นเพื่อนได้จึงอยากให้ลูกหลานสามารถปรึกษาหารือได้ทุกเรื่อง และกล้าปรึกษากับพ่อแม่
- พ่อแม่ผู้ปกครองควรเฝ้าระวังไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆแก่สมาชิกในครอบครัว

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและติดตามผล การดำเนินโครงการที่กระทบต่อครอบครัวของตน

ภาพประกอบที่ 4.21 การจัดทำโครงการหัตถกรรมจากสานตระกล้าบ้านหินสูง หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก

1. การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว นอกจากเรียนรู้ผ่านสภาพสิ่งแวดล้อมทั่วไปในชุมชน ครอบครัว เครือญาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบ และทุนทางสังคมต่างๆที่มีอยู่ การเรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆของครอบครัวในชุมชนแล้ว การมีส่วนร่วมในการหากลไกในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อรู้เท่าทันปัญหาต่างๆเป็นการป้องกันตนเองให้เกิดภูมิคุ้มกันทางต่อสภาพปัญหาต่างๆในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกลไกต่างๆขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนที่พวกเขาเห็นว่าเป็นการต่อยอดและมีประโยชน์สำหรับพวกเขามากที่สุด ชุมชนบ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสินรินธร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่ติดต่อประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประชาชนมีความยากจน มีปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ จึงทำให้ประชาชนไปทำงานรับจ้างยังต่างถิ่นเพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านหินสูงจึงได้มีการสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในปัญหาต่างๆที่ได้ถอดบทเรียนไปแล้ว จึงได้มีมาตรการและกลไกในการป้องกันแก้ไขปัญหาดังเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน จึงได้จัดทำโครงการฝึกอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชน ในงานจัดทำหัตถกรรมและการจักสานในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับราษฎรในหมู่บ้าน โดยผ่านทางกลุ่มจักสานบ้านหินสูง ซึ่งได้จัดตั้งมาก่อนแล้ว เพื่อส่งเสริมอาชีพ และรายได้ให้กับครอบครัว เป็นการต่อยอดการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวให้มีความรักความอบอุ่น และไม่ต้องออกไปหางานทำยังต่างจังหวัดและเป็นการปลูกจิตสำนึกให้รักในภูมิปัญญาท้องถิ่นและถ่ายทอดให้แก่ลูกหลาน โดยขอ มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับราษฎรในหมู่บ้าน เพื่อเกิดความสามัคคีในชุมชน และแก้ปัญหาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของราษฎร

ภาพประกอบการจัดทำโครงการหัตถกรรมจากสานตระกล้าบ้านหินสูง หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก

วิธีการดำเนินงานตามโครงการ คือ ประชุมปรึกษาหารือการหามาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆทางสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน และวางแผนร่วมกันกับสมาชิกกลุ่มในชุมชน วางแผนร่วมกันกับสมาชิกกลุ่มในชุมชน และจัดทำโครงการของงบประมาณมาดำเนินการจัดอบรม งบประมาณ ๕,๐๐๐.-บาท

ผลการดำเนินงานพบว่า.-

การดำเนินกิจกรรมตามโครงการการจักสานหัตถกรรมในครัวเรือน กลุ่มจักสานในชุมชนได้ดำเนินการต่อยอดโดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัวสมาชิกโดยการจัดอบรมเรื่องการพัฒนาฝีมือและตลาดขายในการสานตระกล้าเพื่อเป็นสินค้าใน ครัวเรือน สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน และป้องกันไม่ให้ประชากรในชุมชนอพยพไปประกอบอาชีพยังต่างถิ่น เพื่อป้องกันการถูกล่อลวง ค่าขายมนุษย์ สมาชิกในครอบครัวของกลุ่มได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดี สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาฝีมือในการจักสาน เพื่อส่งไปขายเป็นรายได้และจัดทำขึ้นใช้ในครอบครัวของตนเองลดรายจ่ายและลดภาวะโลกร้อน โดยสมาชิกเข้าร่วมอบรมจำนวน 32 คน ประชากรในชุมชนมีความเต็มใจและมีความสนใจในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการพัฒนาฝีมือผลิตภัณฑ์ให้เกิดความสวยงามเป็นที่ต้องการของตลาด

-วิธีการดำเนินงาน โดยการจัดอบรมครอบครัวกลุ่มจักสานในชุมชนให้มีการพัฒนาฝีมือในการจักสานและการตลาดขาย เพื่อการสืบทอดและการสร้างรายได้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วม จำนวน 32 ครอบครัว ได้เข้ารับการอบรมเรียนรู้ในการพัฒนาฝีมือจักสานตระกล้าในครอบครัว

- ปัญหาและอุปสรรคคือ งบประมาณในการจัดซื้อวัตถุดิบในการผลิตแพงขึ้น การสื่อสารและคมนาคมไม่สะดวกเพราะชุมชนอยู่ติดกับชายแดนไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

-บทเรียนในการจัดทำโครงการสะท้อนให้เห็นว่า ในครอบครัวและชุมชน ได้ร่วมกิจกรรมอันเป็นการส่งเสริมและการสืบทอดหัตถกรรมด้านการจักสานในครอบครัว ให้เกิดการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ พัฒนาฝีมือให้เกิดรายได้ในครอบครัว ไม่ต้องอพยพไปขายแรงงานยังต่างถิ่น ทำให้ไม่ถูกล่อลวง เป็นการต่อยอดกลุ่มอาชีพที่เป็นทุนทางสังคมในชุมชนที่มีอยู่ ในชุมชนให้ได้เกิดการพัฒนาอาชีพเสริมสร้างรายได้และสามารถพัฒนา

เป็นอาชีพหลักได้ในอนาคต หากได้รับการสนใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ มีภูมิคุ้มกันทางสังคมในครอบครัวที่ดีและยั่งยืน

ภาพประกอบการจัดทำโครงการหัตถกรรมจากสานตระกล้าบ้านหินสูง หมู่ 5 ตำบลช่องเม็ก

การเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการและติดตามผลการดำเนิน โครงการและประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชนว่าครอบครัวในดังกล่าวเพื่อจะได้ทราบว่าปัจจุบันครอบครัวในชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคมมากน้อยเพียงใด อะไรเป็นตัวชี้วัดการค้นหาหลักเกณฑ์ตัวชี้วัดความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวว่าความสำเร็จในการจัดทำแผนงานโครงการ มีความสำเร็จโดยมีเกณฑ์ชี้วัดที่สะท้อนความเป็นสถาบันครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมีอย่างไรบ้าง เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาต่างๆในครอบครัว สาเหตุ ความคาดหวังที่จะให้ครอบครัวของตนเองมีความสุข ร่วมกันได้อย่างไร สมาชิกในครอบครัวเกิดการระดมความคิดเห็นในการหาเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันที่ดี

บทเรียนในกิจกรรมของการดำเนิน โครงการและการติดตามผลการดำเนินงานของชุมชนบ้านหินสูง จะเป็นการฝึกประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดทักษะของการเรียนรู้ วิเคราะห์ผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้น ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการเป็นอย่างไร มาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวทุกคนหรือไม่ ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรมตามโครงการมาด้วยความสมัครใจที่เป็นความต้องการจริงหรือไม่ หรือมาจากการบังคับ ผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขเป็นอย่างไร สิ่งที่ชาวชุมชนหินสูงมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการจึงเป็นการเรียนรู้ที่สร้างทักษะในการค้นหาความสำเร็จและปัญหาที่จะนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาครอบครัวและชุมชนและท้ายสุดก็จะนำไปสู่ความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่งในอนาคต

7.การเรียนรู้และค้นหาศักยภาพต่างๆที่มีอยู่ในครอบครัว

การเรียนรู้ในการจัดทำโครงการและดำเนิน โครงการทำให้เกิดการเรียนรู้และค้นหาศักยภาพต่างๆที่มีอยู่ในครอบครัว และชุมชนถึงศักยภาพที่มีอยู่เหล่านั้นให้ปรากฏทั้งศักยภาพทางด้านฝีมือ หัตถกรรมด้านต่างๆ ศิลปะ การแสดงออกด้านต่างๆ ความรู้ความคิดในประเพณีพิธีกรรมต่างๆ การดำเนินโครงการ การร่วมติดตามผลการดำเนิน โครงการโดยชุมชนจึงเกิดการค้นพบความสามารถของประชากรในชุมชนด้านต่างๆในชุมชน

สามารถดึงขึ้นมาพัฒนาศักยภาพให้ปรากฏ เช่น หัตถกรรมช่างฝีมือ ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน หมอลำ หมอแคน ช่างต่างๆ มากมายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมชุมชน ต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า หัตถกรรมของชุมชน ผลผลิตของชุมชน นำไปสู่สินค้า OTOP ต่อไปในอนาคต

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวของชุมชนบ้านหินสูง

ปัจจัยภายใน

1. ด้านผู้นำและสมาชิกในครอบครัวทุกคน มีน้ำใจต่อกันมีความรักความสามัคคีมีปัญหาแล้วหันหน้าพูดคุยกัน
2. ผลประโยชน์ของครอบครัว เช่น ความต้องการให้ครอบครัวมีชีวิตที่ดี การได้รับการยอมรับจากชุมชน
3. การประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำในครอบครัวผู้นำครอบครัวมีความเอื้อเฟื้อ มองการไกล
4. ผู้นำครอบครัว เช่น สามี ภรรยา ยอมรับให้เกียรติกันและกันและเชื่อฟังเหตุผลของกันและกัน
5. สมาชิกในครอบครัวร่วมกันเรียนรู้ความประหยัด อุดม วางแผนการใช้จ่าย
6. ผู้นำครอบครัวสอนบุตรหลานโดยการประพฤติเป็นแบบอย่างแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ครอบครัวอบอุ่น (ของนางดอกจัน ใบทอง)
7. บางครอบครัวยังไม่มีทะเบียนบ้านทะเบียนบัตรประชาชนอยากให้มีการยอมรับให้มีการจดทะเบียนบ้านและทะเบียนประชาชน
8. เป็นพ่อแม่ที่ดีมีบทบาทในการสร้างสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
9. เงื่อนไขทางรายได้ของครอบครัว เช่น รายได้น้อยต้องอาศัยการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่สำคัญในปัจจุบันของชุมชนบ้านหินสูงคือ วัดและ โรงเรียน ที่มีความใกล้ชิดกับบุตรหลานและผู้ปกครอง และวัดยังมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชุมชน ยังเป็นที่พึ่งทางใจของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความรักความอบอุ่น และ วัดโรงเรียนยังมีบทบาทสูงในการ กระตุ้นครอบครัวในชุมชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

- นอกจากนั้นยังมีผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดี เข้มแข็งเข้าถึงสมาชิกในชุมชนทุกครัวเรือนทำให้เกิดการพบปะกัน

- หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ อื่น ๆ สนับสนุนทางด้านวิชาการด้านการเงินและวัสดุในกามีส่วนร่วม การสร้างภูมิคุ้มกันทางครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

- ส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ เช่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน การศึกษาและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ต่อสมาชิกของครอบครัวและชุมชน
- ครอบครัวและชุมชนต่างร่วมกันสอดส่องดูแลเพื่อปกป้องสมาชิกในชุมชน เช่นการร่วมกันเฝ้าระวังปัญหาต่าง ๆ ไม่ให้กระทบต่อครอบครัวในชุมชน โดยการบอกต่อเมื่อพบเห็นสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นในชุมชน
- กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มหัตถกรรมเครื่องประดับจากดอกไม้ กลุ่มออมทรัพย์ มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีส่วนร่วมทำให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว
- ผลประโยชน์ของครอบครัวในชุมชนที่ทำให้ครอบครัวมีความสุขทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

ประเด็นต่างๆเหล่านี้ ล้วนเป็นตัวกระตุ้นแนวคิด สร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวตลอดเวลาที่ผ่านมาโดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงประเพณี พิธีกรรมและเรียนรู้จากการประชุมและทำกิจกรรมกลุ่มอาชีพและกลุ่มทางสังคมต่างๆตลอดปี

3.ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวชุมชนบ้านหินสูง

- ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆอันเป็นสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวเกิดขึ้นก็คือประชากรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ต้องรีบขวนขวายในการประกอบอาชีพ
- เงื่อนไขด้านเวลาทำงานหนักแต่ผลตอบแทนต่ำ ขาดรายได้ที่เพียงพอทำงานไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป ทำให้ขาดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน
- เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เกิดช่องว่าง(Gap) ระหว่างครอบครัวทำให้ขาดการปรึกษาหารือกัน เป็นสาเหตุของการขาดความอบอุ่น ขาดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันวิธีการประกอบอาชีพของประชากรในชุมชนที่มีอาชีพพึ่งธรรมชาติทำให้รายได้ต่ำ ต้องเร่งรีบทำให้เกิดการจากผู้นำในครอบครัว ขาดการปฏิสัมพันธ์กันในครอบครัว ขาดการส่งเสริมกระตุ้นอาชีพที่หลากหลาย การขาดปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวขาดการกระตุ้นแนวคิดและสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
- ที่ดินทำนาทำสวนขาดการพัฒนาการผลิตสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว -ขาดการกระตุ้นส่งเสริม
- ขาดแคลนเทคโนโลยีที่ทันสมัยเนื่องจากชุมชนอยู่ห่างไกล เช่นคลื่นโทรศัพท์ติดต่อกันยากลำบาก ถนนยังเป็นถนนลูกรัง การไปมาในฤดูฝนยากลำบาก เป็นต้น

4.แนวทางแก้ไขของชุมชนบ้านหินสูง

- ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มีการอบรมวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ และแนวทางสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนได้เรียนรู้ในการทำงานอาชีพที่หลากหลายเป็นทางเลือกสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น โดยจัดให้มีการอบรม พร้อมกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่เป็นจริง

- มีแผนงานโครงการที่ทำให้ประชากรในชุมชนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ละเลิกอบายมุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และเกิดการยอมรับกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เช่นการอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ

ครอบครัวที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม

- ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องส่งเสริมให้ลูกเกิดการเรียนรู้ในการแยกแยะสิ่งไหนที่ดี สิ่งไหนไม่ดีให้เกิดการคิดวิเคราะห์แยกแยะนำแต่สิ่งที่ดีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

- ความไม่กล้าของเด็กและเยาวชน พ่อแม่เป็นเพื่อนของลูกได้เกือบทุกเรื่องมีความเป็นเพื่อนได้จึงอยากให้ลูกหลานสามารถปรึกษาหารือได้ทุกเรื่อง และกล้าปรึกษากับพ่อแม่

- พ่อแม่ผู้ปกครองควรเฝ้าระวังไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆแก่สมาชิกในครอบครัว

5.ชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดงดง จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชนบ้านเวียงเกษม เกิดจากการปรึกษาหารือและการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมของครอบครัวตั้งแต่ที่ตั้ง สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน เครือญาติ ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น ครอบครัวทุกคนต้องเรียนรู้สภาพครอบครัวตนเอง จากการสนทนาเบื้องต้นและศึกษาชุมชนพบว่า-

เรียนรู้สภาพทั่วไปและความเป็นมาของชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดงดง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่ราบประกอบด้วยอาคารบ้านเรือน เนื่องจากติดกับเทศบาลเมืองเดชอุดม มีพื้นที่อาศัยทั้งสิ้น 500 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 750 ไร่ ทิศเหนือ จดศูนย์การคำ ทิศใต้จดหมู่บ้านเขมเจริญ หมู่ 3 ทิศตะวันออกจดบ้านกุดหวาย ทิศตะวันตกจด บ้านทุ่งไทรงาม ทำนาปีละ 1 ครั้ง ในชุมชนมีครัวเรือน 233 ครัวเรือน ประชากร 1,264 คน เป็นชาย 581 คน หญิง 683 คน ปัจจุบันมีประปา 2 แห่ง มีผู้ใช้น้ำประปา 233 ครัวเรือน มีวัด 1 แห่ง มีไฟฟ้า 233 ครัวเรือน มีโทรศัพท์มือถือ 333 เครื่อง หอกระจายข่าว 1 แห่ง อาชีพหลักของประชากรคือ ทำนา 45 ครัวเรือน ค้าขาย 46 ครัวเรือน เลี้ยงหมู 15 ครัวเรือน โคกระบือ 22 ครัวเรือน หอกระจายข่าว 1 แห่ง ศาลากลางบ้าน 1 แห่ง สนามกีฬาประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง กองทุนหมู่บ้าน 1 แห่ง ร้านค้าของเบ็ดเตล็ด 5 แห่ง (ส่วนตัว ร้านค้าชุมชน 1 แห่งกลุ่มอาชีพ 1 กลุ่ม

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประวัติศาสตร์ชุมชนได้สะท้อนบทเรียนชุมชนจากเอกสารและการบอกเล่าของชุมชนสะท้อนให้เห็นชุมชนได้รวบรวมความเป็นมาของชุมชนตนเองคือแต่ก่อนมา ที่ตั้งหมู่บ้านเวียงเกษมปัจจุบันนี้ เป็นบ้านร้างมีชื่อเดิมว่า บ้านบาก ไม่ทราบที่ตั้งขึ้นเมื่อใด มีผู้รู้บางท่านบอกว่า ตั้งขึ้นพร้อม ๆ กับ บ้านเมืองเก่า ต.เมืองเดช

ต่อมาบ้านบากได้ร้างลงเนื่องจากก้นคันรน้ำใช้ เพราะตั้งอยู่เนินสูงมาก ประชาชนได้อพยพ ไปอยู่ที่บ้านเมืองเก่า และบ้านหนองแสงบ้าง

เมื่อปี พ.ศ.2489 มีนายเสข คงนิล กับภรรยา ชื่อ นางเครื่อง คงนิล ได้ย้ายมาจากบ้านตลาดมาจับจอง บ้านร้างทำไร่อ้อย และแบ่งที่ดินส่วนหนึ่งไว้สร้างวัด มีเนื้อที่ 58 ไร่เศษ และในปี พ.ศ.2492 มีประชากรบ้าน เทพา อ.ม่วงสามสิบ อพยพมาอยู่บ้านบาก (บ้านเวียงเกษมในปัจจุบัน) เพิ่มอีกหลายครอบครัว ในปี พ.ศ.2493 นายอำเภอเดชอุดมชื่อ นายคุ้ม สุวรรณภู และกำนันชื่อ นายบุญมา บุญอนันต์ ได้มอบหมายให้ นายเสข คงนิล เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองแสง หมู่ 12 ปกครองดูแลบ้านบาก และได้ร่วมกับชาวบ้านเปลี่ยนชื่อจากบ้าน บากเป็น บ้านเวียงเกษม

ผู้นำในการจัดตั้งหมู่บ้าน ประกอบด้วย นายเสข คงนิล กับภรรยาชื่อ นางเครื่อง คงนิล และ ประชากรที่อพยพมาจากบ้านเทพา อ.ม่วงสามสิบ หลายครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนายลี เกษมบุตร ครอบครัวของนายสิงห์ เกษมบุตร ครอบครัวของนายที สิงห์แสน ครอบครัวของนายสอน โพธิ์แก้ว และ ครอบครัวของนายสา ดวงแก้ว เป็นต้น จากอดีตถึงปัจจุบันมีผู้นำหมู่บ้าน จำนวน 9 คน ปัจจุบันนาย พรหม สุวรรณ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

1.ลักษณะเด่นของชุมชน

ลักษณะเด่นของชุมชนด้านเศรษฐกิจสังคมของชุมชน เช่น วิสาหกิจชุมชนร้านค้าชุมชนรวมใจเวียงเกษม ธนาคารชุมชน มีสมาชิกนำเงินมาฝากทั้งฝากเพื่อเรียก และฝากประจำ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีสมาชิกจำนวน 210 คน หุ้นขึ้นต่ำหุ้นละ 10 บาท กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มออมทรัพย์เด็ก กองทุนสวัสดิการชุมชน ร้านค้าชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีหนองสิม เป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ มีกฎระเบียบการใช้หนองน้ำสาธารณะผู้นำด้านภูมิปัญญา

1. ด้านศาสนา – นายพิน ทวีชัย
2. ด้านหมวดวางแผนโบราณ – นายบุญ เรือนใสแก้ว
3. ด้านดนตรีพื้นเมือง (เป่าแคน) – นายอ่อนสา ไผะเทศ

ภาพประกอบที่ 4.22 การประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัยบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดุสิต

2.ความมั่นคงด้านครอบครัว

ในชุมชนมีครัวเรือน 233 ครัวเรือน ประชากร 1,264 คน เป็นชาย 581 คน หญิง 683 คน ครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ส่วนครอบครัวขยายมีน้อยลง โดยเฉพาะในครอบครัวมีสมาชิกจำนวน 3-5 คน ครอบครัวส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย 46 ครัวเรือน รองลงมาคือหลักทำการเกษตร 45 ครัวเรือน นอกจากนั้น มีอาชีพเลี้ยงสัตว์และรับจ้างและการให้บริการต่างๆ ครอบครัวได้รับการขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้และการสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีและกฎระเบียบและจารีต ของสังคมอีสานผ่านบรรพบุรุษและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งพิธีกรรมทางศาสนาและทางสังคมต่างๆ

3.ด้านสุขภาพในชุมชน : ชุมชนเวียงเกษม

ประชากรในชุมชนเข้าบริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐานร้อยละ 100 นอกจากนั้นยังมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ดำเนินการร่วมประสานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการให้คำแนะนำในการบริการด้านสุขภาพ และเฝ้าระวังโรคติดต่อในชุมชน

4. ด้านการศึกษา

ชุมชนบ้านเวียงเกษมอยู่ติดกับเขตเมือง มีสถานศึกษาหลายแห่ง ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในขั้นพื้นฐาน ประชากรในชุมชนเข้าถึงการบริการทางการศึกษาจากรัฐ และประชากรในชุมชนร้อยละ 99 อ่านออกเขียนได้

5.ด้านเศรษฐกิจและรายได้

ชุมชนเวียงเกษมหลักของประชากรคือ ทำนา 45 ครัวเรือน ค้าขาย 46 ครัวเรือน เลี้ยงหมู 15 ครัวเรือน โคกระบือ 22 ครัวเรือน มีกลุ่มอาชีพที่หลากหลายในชุมชน เช่นกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เด็ก กองทุนร้านค้าชุมชน

6.ด้านแหล่งอาหาร

ชุมชนมีแหล่งอาหารตามฤดูกาล มีหนองลิมเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีการออกกฏระเบียบการใช้หนองน้ำร่วมกัน เป็นแหล่งอาหารตามฤดูกาล มีพืช ผัก พื้นบ้าน กุ้ง หอย ปู ปลา ตามฤดูกาล นอกจากนั้นยังพึ่งพิงในระบบตลาดซึ่งมีการจำหน่ายอาหารสด แห่ง ประเภทผักสด เนื้อ ปลา เครื่องอุปโภคบริโภค ทำให้ชุมชนสะดวกสบายตามวิถีการดำเนินชีวิตสมัยใหม่

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัยบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดงขุด

7.วิธีการดำเนินชีวิตในครอบครัวปัจจุบัน

วันขึ้นปีใหม่ จัดกิจกรรมในเดือนมกราคมของทุกปี โดยทำบุญตักบาตร ณ วัดเวียงเกษม

วันสงกรานต์ จัดกิจกรรมในวันที่ 13 – 15 เดือนเมษายนทุกปี โดยทำบุญตักบาตรและรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ

วันเข้าพรรษา จัดกิจกรรมในวันเข้าพรรษาในเดือนกรกฎาคมคือ ทำบุญตักบาตร ถวายเครื่องสังฆทานแด่พระภิกษุสงฆ์

วันออกพรรษา จัดกิจกรรมทำบุญในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และกิจกรรมประเพณีอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวมา

ประเพณีบุญข้าวประดับดิน จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 โดยถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์และทำบุญให้กับบรรพบุรุษญาติพี่น้องที่ล่วงลับ โดยเขียนชื่อสกุล และทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ

ประเพณีทำบุญข้าวสาก จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี โดยทำบุญถวายข้าวปลาอาหารให้กับพระภิกษุสงฆ์ และห่อข้าวปลาอาหารไปห้อยติดกับต้นไม้โดยมีความเชื่อว่าให้คนที่ตายไปแล้วมารับเอาอาหารไปกิน

ภาพประกอบการประชุมเปิดตัวชุมชนวิจัยบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดงขุด

ขั้นตอนที่ 2. การประชุมเปิดศักยภาพชุมชนวิจัย

2.1 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกของครอบครัวในการในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นและจัดการกับองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชน

เนื่องจากผลของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาจากหลายปีก่อน จนกระทั่ง ณ วันนี้สถาบันครอบครัวในชุมชนได้ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวในชุมชนการสืบทอดวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวในชุมชนปัจจุบันยังดำรงอยู่ มีการพัฒนาการยังไม่มี การล่มสลายของครอบครัวและชุมชนแต่อย่างใด แม้ว่าวิถีชีวิตในชนบทเริ่มต่างคนต่างอยู่ในแบบเมืองใหญ่แต่นั้นเป็นเพียงช่วงขณะ เมื่อถึงเวลาเทศกาล ตามประเพณี หรือพิธีกรรมต่างๆ ชุมชนเครือข่ายก็จะมาร่วมกัน แบ่ง

เบาการะและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีเพราะว่าในชุมชนจะเป็นที่รู้จักกันทั้งหมดเป็นเครือญาติร่วมสายโลหิต การเกี้ยวพาราสี การเป็นเครือญาติร่วมชุมชน เป็นต้น การที่ผู้นำและสมาชิกในครอบครัวเรียนรู้เท่าทันปัญหาต่างๆ ในครอบครัวมีการร่วมกันพิจารณาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถหาแนวทางป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเรื่อยมา เช่น ความแตกแยกในครอบครัว ด้วยการมีแนวทางวิเคราะห์

ความเป็นมาถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา การเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของครอบครัวในชุมชนชนบทมองเห็นได้ชัดเจนของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้น จากกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ยังมีพลังที่จะพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนได้อย่างดี

ชุมชนเวียงเกษม เป็นชุมชนที่ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 60 กิโลเมตร แต่ติดกับเขตเทศบาล ตำบลเมืองเดชเป็นชุมชนชนบทกึ่งเมือง มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบเมืองเนื่องจากชุมชนอยู่ใกล้ตัวเมืองเดชอุดม การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวในชุมชนเกิดจากการเรียนรู้และการพัฒนาจากกิจกรรม การพัฒนาครอบครัวและชุมชนที่หลากหลาย จากกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎระเบียบ และจารีต ที่ครอบครัวในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติเป็นต้นมา ชุมชนดังกล่าวไม่แตกต่างไปจากสังคมชนบททั่วไปในชุมชนชนบทอีสาน วิถีการดำเนินชีวิต การสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกัน จึงเกิดจากการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลายที่ชุมชนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน พิธีกรรมต่างๆ ได้สร้างความสำคัญต่อการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังได้เรียนรู้ต่อความสำคัญที่ดีต่อครอบครัวผ่านงานเทศกาลต่างๆ เช่น การจัดบุญผ้าป่าสามัคคีช่วงสงกรานต์ ปีใหม่ หรือเทศกาลตามประเพณี 12 เดือน การเรียนรู้ชวนขยายหาอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวในชุมชน การยึดมั่นในประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ พัฒนาการการเรียนรู้ในชุมชนเรื่อยมาผ่านการจัดกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร สมาคมต่างๆ ที่ลงไปจัดในชุมชน จนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวชุมชนเวียงเกษม จนมีชื่อเสียงจากกองทุนธนาคารชุมชน และร้านค้าชุมชน สหกรณ์ออมทรัพย์ประเภทต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

2.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์การผ่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนผ่านมาเป็นอย่างไร

ชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดงขุด

ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวและชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้หลากหลายจากกิจกรรมที่มาจากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น.-

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนบ้านเวียงเกษมเป็นชุมชนที่พัฒนาการมาจากสังคมชนบทที่วิถีการดำเนินชีวิตในชุมชนยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีต 12 ครอง 14 ชุมชนพัฒนาการจากภูมิปัญญา รากเหง้าของสังคมชนบทพัฒนาการเรื่อยมาเป็นถึงชนบทกึ่งเมือง จึงส่งสมทุนทางสังคมที่หลากหลายด้าน เช่น ด้านบุคคลมีอาสาสมัครกลุ่มต่างๆ มีปราชญ์ชาวบ้าน มีภูมิปัญญาทางสังคมด้านอาชีพ ด้านเศรษฐกิจ ด้าน

ศิลปะการแสดง เช่น เป่าแคน การนวดแผนโบราณ พิธีกรรมทางศาสนา กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กองทุนร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เด็กและร้านค้าชุมชน เป็นต้น

กลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฉาบปูนกิจสงเคราะห์ กลุ่มออมทรัพย์เด็ก กองทุนสวัสดิการ ชุมชน ร้านค้าชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีหนองสิม ผู้นำด้านภูมิปัญญา มีกฎระเบียบการใช้หนองน้ำสาธารณะ

การสืบทอดและการเรียนรู้ ด้านรากเหง้าและภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น

1. ด้านศาสนา – นายพิน ทวีชัย
2. ด้านหมอนวดแผนโบราณ – นายบุญ เรือนใสแก้ว
3. ด้านดนตรีพื้นเมือง (เป่าแคน) – นายอ่อนสา ไพกะเพศ

2.3 การเรียนรู้ของสมาชิกจากการมีส่วนร่วมในการมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันโดยการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน ชุมชน แผนงาน/โครงการต่างๆของชุมชน

ชุมชนบ้านเวียงเกษม เป็นชุมชนที่มีทิศทางของการพัฒนาที่ชัดเจนเหมือนกับชุมชนต่างๆในภาคอีสาน ที่ปัจจุบันมีทิศทางของการพัฒนาครอบครัวและชุมชนที่ชัดเจนผ่านกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และยุทธศาสตร์ชุมชน กล่าวคือ-

ยุทธศาสตร์ การพัฒนาชุมชน

วิสัยทัศน์

- 1) ทุกครอบครัวในหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น มีอาชีพเสริม พึ่งพาตนเองได้
- 2) ทุกครอบครัวในหมู่บ้านอยู่อย่างปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 3) ชุมชนมุ่งหวังอยากให้เป็นหมู่บ้านปลอดอบายมุขและยาเสพติด

พันธกิจ

- 1) ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกคนในชุมชนต้องมีความรักสามัคคีกัน
- 2) หมั่นประชุมระดมความคิดเห็น ความต้องการของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 3) ทุกครอบครัวในหมู่บ้านต้องมีระบบ

ประเด็นยุทธศาสตร์

- 1) ฝึกอบรมให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพให้แก่กลุ่ม
- 2) สร้างแหล่งเงินกู้ให้เข้มแข็งในหมู่บ้าน ด้วยระบบการออมสัจจะ
- 3) ผู้นำต้องโปร่งใสเสียสละ มีคุณธรรม ทำงานเป็นตัวอย่าง
- 4) ส่งเสริมสนับสนุนทุก ๆ ครอบครัวให้ทำตนเป็นอยู่ตามทฤษฎี เศรษฐกิจพอเพียง

แผนงานชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน/โครงการที่เกิดจากชุมชนมีหลายด้านเช่น โครงการทางด้านเศรษฐกิจ การอบรมส่งเสริมอาชีพคนว่างงาน สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมอาชีพชนบทไทย กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ บัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต เป็นต้น แผนงานชุมชนต่างๆเหล่านี้ได้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

จากกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการจัดทำวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ชุมชน แผนงานชุมชน ที่ผ่านมามีทำให้เกิดการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวในชุมชน ทำให้ประชากรในชุมชนได้เรียนรู้จุดอ่อน จุดแข็ง สภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของครอบครัวและชุมชน ประสิทธิภาพเป็นมาของครอบครัว และชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนให้เกิดขึ้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเกิดขึ้นจากยุทธศาสตร์ของชุมชนดังกล่าวด้วย

ขั้นตอนที่ 3. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหาองค์ความรู้โดยการถอดบทเรียน

3.1.การเรียนรู้จากกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือกันในชุมชนค้นหาความจริงของสภาพ ปัญหาทางครอบครัวในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ว่าทุกข์ของ ครอบครัวคืออะไร ความคาดหวังของครอบครัวมีอะไรบ้างและจะหาทางแก้ไขปัญหาทางครอบครัวของพวกเขา ได้อย่างไร

จากภาพรวมของปัญหาและแนวโน้มความรุนแรงที่มีผลกระทบต่อครอบครัวชุมชน บ้านเวียงเกษม หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองเดช อำเภอดงดง จังหวัดอุบลราชธานี สะท้อนให้เห็นว่า.-

1. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่นการติดเหล้า บุหรี่ของผู้ปกครอง ครอบครัว เช่น บุตรหลาน เยาวชน การ ทะเลาะวิวาทกันในครอบครัว และในเด็กและเยาวชน , การศึกษาไม่ใส่ใจในการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับบุตรหลานติดยาเสพติด , การติดเทคโนโลยีสมัยใหม่ , ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง ครอบครัวขาดความสามัคคี, ปัญหาหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้ได้- ปัญหาหนี้สิน , ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย, รายได้น้อย- ครอบครัวไม่สามัคคี, หาเงินไม่พอใช้, บางครอบครัวขาดผู้นำครอบครัวเช่นขาดพ่อ , ขาดแม่ ทะเลาะวิวาทในครอบครัว ดิดการพนัน ติดเหล้า ไม่มีเวลาให้ครอบครัว. ลูกหลานสอนไม่ได้ ให้อายเลี้ยงหลาน (ไม่ส่งค่าเลี้ยงดู) รายได้ไม่พอใช้จ่าย- เหล้า, ไม่ทำงาน , หนีเรียน , ชอบสนุก ทะเลาะกัน , ความขัดแย้ง , ผู้ปกครองตามใจ ผิดใจกัน , แย่งแฟน ขาดความอบอุ่น , พ่อกับแม่ทำแต่งงานทิ้งลูกหลานให้, ปู่, ย่า, ตา, ยาย

ภาพประกอบที่ 4.23 การประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

ด้านสังคม

1.สภาพแวดล้อมในครอบครัวการเก็บขยะไม่เป็นที่เป็นทางทำให้ส่ง กลิ่นเหม็นและกลิ่นเห็นจากคอก สัตว์เช่น เลี้ยงหมู (จิ้งหมี)2. เพื่อนบ้านใกล้กันไม่ถูกกัน3. บุตรหลานในครอบครัวติดเกม4.เด็กและเยาวชนมั่วสุม ขับรถมอเตอร์ไซด์ตอนกลางคืนเสียงดัง5.การทะเลาะวิวาทในหมู่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเทศกาลงานบุญ ประเพณีต่างๆ เด็กและเยาวชนมีการทะเลาะวิวาทตีกันทะเลาะวิวาท (มีงานบุญ)1. ครอบครัวมี รายได้ไม่เพียงพอ ต่อการใช้จ่ายที่สูงขึ้นในปัจจุบัน ขณะที่มียาได้น้อย2. บุตรหลานไม่ช่วยงานครอบครัว

3. สมาชิกในครอบครัวบางคนสุขภาพไม่สมบูรณ์ ในครอบครัวมีบุตรหลานวัยเยาวชน วัยรุ่นบางกลุ่มติดสิ่ง เสพ ติดอบายมุขชนิดต่างๆ เช่น เหล้า บุหรี่ ยาเสพติดประเภทต่างๆ 5. บุตร หลาน ไม่เอาใจการศึกษาเล่าเรียน 6. ผู้ปกครอง ทำตัวอย่างไม่เหมาะสมแก่บุตรหลาน เช่นดื่มเหล้า สูบบุหรี่7. ผู้ใหญ่ในครอบครัวไม่สนใจทำบุญ ทำนุบำรุงศาสนาเท่าที่ควร

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนของครอบครัวชุมชนเวียงเกษม หมู่ 11

เศรษฐกิจ

1.ปัจจุบัน ข้าวของราคาแพงขณะที่ครอบครัวมีรายได้น้อยหรือขาดรายได้2.ครอบครัวสมาชิกในชุมชนมี หนี้สินมาก เช่นหนี้ธนาคาร ธ ก ส. หนี้สินอื่นๆนอกระบบ3. ครอบครัวยังมีความยากจน มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อ รายจ่าย ไม่พอกินพอใช้

2.สาเหตุที่เกิดปัญหาครอบครัว

ปัจจุบันค่าแรงต่ำค่าครองชีพสูงไม่มีความสมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย เด็กและเยาวชนถูกชักชวนไปในทางที่ผิด เช่น เพื่อนชวนไปในทางที่ผิด - อ้างว่าคิดงานการบ้านทางโรงเรียน - ครอบครัวไม่อบอุ่นเพียงพอ - ภาวะสุขภาพของสมาชิกในครอบครัวเช่น สุขภาพเด็กไม่สมบูรณ์ มีโรคประจำตัว ขาดการออกกำลังกายหรือการออกกำลังกายไม่สม่ำเสมอ บางครั้งสมาชิกในครอบครัวพักผ่อนไม่เพียงพอ ถูกเพื่อนชักจูงตามค่านิยมที่ผิด ๆ - พ่อ - แม่ ไม่ค่อยมีเวลาดูแลใกล้ชิด - พ่อ - แม่ แยกทาง - ไม่สามัคคีกัน - ขาดผู้นำครอบครัว เช่น พ่อ - แม่ เสียชีวิต - พ่อ - แม่ ไม่เข้มงวด - เพื่อนชวนไปเล่นอย่างอื่นที่สนุกสนานกว่าเรียนหนังสือ - เบื่อโรงเรียน ใช้เวลาส่วนมากอยู่กับเพื่อนฝูงมากกว่าอยู่ครอบครัว - ไม่ให้โอกาส สมาชิก ในครอบครัวปรึกษาหารือ- คิ่มสุรา - ไม่สนใจในการรับฟังปัญหา ของสมาชิกในครอบครัว ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการหาเงินเลี้ยงครอบครัว - ขาดปัจจัยต่าง ๆ พอที่จะบำรุงวัด - เข้าใจผิดว่า แก่ชรา มาก ๆ จึงจะไปทำบุญ - ไม่เลื่อมใสในศาสนาของตัวเอง. ทะเลาะวิวาทในครอบครัว พ่อ - แม่ คบชู้ - พ่อ - แม่ ไม่เข้าใจกัน- กินเหล้า- เงินไม่พอใช้ ดัดการพนัน (หวย , ไพ่ , มวย , ไฮโล) หาเพื่อนคลายเครียด-เด็กและเยาวชนมี เวลาว่างมากเกินไปจึงหันไป คิ่มเหล้า สูบบุหรี่ตามเพื่อน ไปตามเพื่อน (วัยรุ่น) - เข้าสังคม เครียด เกิดปัญหาในครอบครัว. ไม่มีเวลาให้ครอบครัวทำงานกลับคำ พ่อ - แม่ ไปทำงานต่างจังหวัดหนี้อยจากการทำงาน ลูกหลานสอนไม่ได้- ลูกไม่ทำการบ้าน- ไม่เชื่อฟัง เลี้ยงพ่อ - แม่ ผู้ปกครอง- พ่อแม่แยกทางกัน ลูกกำพร้า. รายได้ไม่พอใช้จ่าย- ใช้จ่ายเกินกำลัง หากคนเดียวเลี้ยงครอบครัว- ซื้อทุกอย่างที่อยากได้ ไม่มีงานท ให้ขายเลี้ยงหลาน (ไม่ส่งค่าเลี้ยงดู) - หากินไม่พอใช้- พ่อ - แม่ ทำงานหาเงิน

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

3.ความคาดหวังอยากให้ครอบครัวเป็น

1. ครอบครัวสมาชิกมีอยากให้ครอบครัวมีรักใคร่ - สามัคคีกันอย่างอบอุ่น 2. อยากมีรายได้พอใช้จ่ายในครอบครัว

3. อยากมีสุขภาพแข็งแรงทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข 4. อยากมีบุตรหลานเชื่อฟัง เคารพคำสั่งสอนของพ่อแม่ผู้ใหญ่มาก 5. อยากมี พ่อ - แม่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ยึดถือ หลักธรรมะของศาสนา 6. อยากมี พ่อ - แม่ เอาใจใส่ต่อครอบครัว อย่างดี- ไม่ดื่มเหล้า , ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

,

4. ครอบครัวในฝัน

ในประเด็นความคาดหวังของครอบครัวที่หวังไว้คือ 1.ให้นำพาคนคิดเหล้าไปรักษา 2.ให้สามี , ภรรยาเข้าใจซึ่งกันและกันให้บุตรหลานมีการศึกษา หัวหน้าครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างที่ดี. คู่ครองซื่อสัตย์ , รักเดียวใจเดียว 2.สมาชิกทุกคนในครอบครัว อยู่ดีมีสุข , ไม่มีโรคภัย (สุขภาพดี) 3. ไม่มีหนี้สิน 4. อยากมีรถ , มีบ้าน , ที่ทำมาหากินเป็นหลักแหล่ง 5. ครอบครัวมีรายได้ดี (ข้าวยาคดี) 6. ครอบครัวอุดมสมบูรณ์ (พออยู่ , พอกิน) 7. ถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล 8. ครอบครัวรักกัน (อบอุ่น) 9. อยากให้สมาชิกในครอบครัวเป็นคนดีของสังคม 10. อยากให้ลูกหลานมีการศึกษา

ทำอย่างไรจึงจะได้มีครอบครัวตามคาดหวัง

1. ให้ครอบครัวยึดหลักธรรมะ ศีลธรรม คุณธรรม ในการปกครองครอบครัว 2. ควรหันหน้าเข้าหากัน พูดคุยให้กระตุนแนวความคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่กันในการที่มุ่งขยันให้ความขยันทำงาน ประหยัด อดออม – ลดละเลิกอบายมุขทั้งหลายทั้งปวง 3.สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในด้านสุขภาพของสมาชิก เช่น กินอาหารที่เป็นประโยชน์ ครบ 5 หมู่ -สมาชิกในครอบครัวมีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ – รู้จักใช้เวลาเป็นประโยชน์และรู้จักการพักผ่อนให้เพียงพอ 4. ใช้หลักธรรมะ อบรม ด้วยความเหมาะสม เช่น พูดจาไพเราะน่าฟัง - หมั่นอบรม ให้รางวัลตามโอกาส - ประพฤติตัวให้เป็นที่ดีเคารพศรัทธา- ผู้นำครอบครัวรู้จักยกย่องชมเชยสมาชิกในครอบครัว 5. ผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัว(พ่อ แม่)พาสมาชิกในครอบครัวเช่นบุตรหลานไปทำบุญที่วัด - ฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัดให้บ่อย ๆ แล้วนำมาปฏิบัติเป็นกิจวัตร 6. ผู้นำครอบครัวส่งเสริมการแสดงออกของบุตร หลานในทางที่ดี และสมาชิกในครอบครัวรู้จักยกย่องชมเชยพ่อแม่ - สมาชิกในครอบครัวควรเรียนรู้และ เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่บ้าง , เคารพพ่อแม่ - ในครอบครัวให้มีความเคารพสิทธิซึ่งกันและกันเพราะในครอบครัวมีความแตกต่างกันและกัน ทั้งความคิดและพฤติกรรมที่แตกต่าง จึงให้ผู้นำครอบครัวและสมาชิกมีการเรียนรู้และเคารพสิทธิกันและกัน การสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการทำงานสร้างอาชีพให้เกิดรายได้ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ส่งศึกษาเล่าเรียน ซื่อสัตย์ต่อกัน . พ่อ - แม่ อบรมสั่งสอน มีศีลธรรมประจำครอบครัว ปลุกพืชผักปลอดสารพิษทานเอง ช่วยกันทำมาหากิน ขยันทำงานเก็บออม หันมาปรึกษากัน . ใช้จ่ายพอเพียง

ภาพประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการกิจกรรมการถอดบทเรียนครอบครัว

5..แนวทางแก้ปัญหา

1. ครอบครัวและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมวันเด็กในชุมชนบ้าง กระจายการจัดงานลงไปถึงชุมชน
2. มีการส่งเสริมกิจกรรมกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ (สัปดาห์ ละ 1 วัน)3. ในชุมชน มีกลุ่มปรึกษาแนะนำ
ครอบครัวที่ประสบปัญหาต่างๆแก่กันและกันโดยความเอื้ออาทรต่อกันและกันในชุมชน4. มีธนาคารกองทุน
หมู่บ้าน (มีแล้ว)5. ส่งเสริมกลุ่มอาชีพสตรี(กลุ่มแม่บ้าน) เช่น - ปลุกเห็ด ซื่อขยะ (มีแล้ว) น้ำยาล้างจาน (มีแล้ว)-
เลี้ยงไก่เนื้อ (มีแล้ว) เลี้ยงปลา เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว

2.การสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการทำงานสร้างอาชีพให้เกิดรายได้ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย2. ส่งศึกษาเล่า
เรียน. ซื่อสัตย์ต่อกัน4. พ่อ - แม่ อบรมสั่งสอน5. มีศีลธรรมประจำครอบครัว6. ปลุกพืชผักปลอดสารพิษทานเอง7.
ช่วยกันทำมาหากิน8. ขยันทำงานเก็บออม9. หันมาปรึกษากัน10. ใช้จ่ายพอเพียง

ขั้นตอนที่ 4. สรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สรุปบทเรียนและหามาตรการและกลไกในการสร้างภูมิคุ้มกัน
ทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวโดยการเรียนรู้ร่วมกันจากการจัดทำแผนงานโครงการและดำเนินงานตาม
โครงการ

ภาพประกอบที่ 4.24 การสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวเกิดจากผู้นำ
ครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัวในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้จากการสรุปบทเรียนที่ผ่านมาและหามาตรการ
แนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ทันปัญหาต่างๆในชุมชน โดยการร่วมคิดร่วมปรึกษารื้อและจัดจัดทำ

แผนงานโครงการต่างๆและดำเนินงานตามโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการมีส่วนร่วมที่สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ ครอบครัวมีความมั่นคง สมาชิกในครอบครัวมีรายได้เลี้ยงครอบครัว หรือเป็นโครงการที่เกิดการศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานที่ทำให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ การได้รับการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งแก่ครอบครัวของพวกเขาตามที่ปรารถนาจะให้เกิดขึ้น กรณีดังกล่าวชุมชนทั้ง 5 แห่ง ได้เรียนรู้และบอกกล่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการสรุปทบทวนที่ผ่านมาอย่างเป็นรูปธรรม คือ-

ภาพประกอบการสรุปทบทวนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำโครงการ

ชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม เสนอโครงการบูรณาการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยการอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน งบประมาณ 5,000.-บาท

ภาพประกอบการสรุปทบทวนชุมชน บ้านเวียงเกษม หมู่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม

ขั้นตอนที่ 5. สนทนากลุ่มย่อยครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม

เป็นกิจกรรมการ สนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีและเป็นรูปธรรม Best practice ชุมชนๆละ 5 ครอบครัว โดยชุมชนคัดเลือก ตัวอย่างครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวในชุมชน โดยการสนทนากลุ่มย่อย และชุมชนเสนอโครงการเพื่อเป็นแบบฝึกหัดสนทนากลุ่มย่อยครอบครัว

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม ในทางที่จะป้องกัน แก้ไขปัญหาต่างๆในครอบครัวของสมาชิกในชุมชน โดยการยกตัวอย่างครอบครัวครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม(Best practice) ชุมชนละ 5 ครอบครัวซึ่งในแต่ละชุมชนมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็งโดย

ชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ 11 ใช้หลักเกณฑ์ดังนี้.-สมาชิกในครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สมาชิกในบ้านทำกิจกรรมด้านศาสนา ร่วมกัน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง สมาชิกในครอบครัว ใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ตลอดเวลาสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นอย่างดี สมาชิกในครอบครัวมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตกับเพื่อนสมาชิกในชุมชน โดยคัดเลือกครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดที่เป็นรูปธรรม (Best practice)

- 1.นางสงวน ลาสิงห์หาญ เลขที่ 85 หมู่ที่ 11 ต.เมืองเดช
- 2.นายพิน ทวีชัย เลขที่ 73 หมู่ 11 ต.เมืองเดช
- 3.นางฉวีวรรณ ศรีพรรณนา เลขที่ 132 หมู่ 11 ต.เมืองเดช
- 4.นายประเสริฐ สีนวล เลขที่ 66 หมู่ที่ 11 ต.เมืองเดช
- 5.นายเขียวขอน สุทธิ เลขที่ 90 หมู่ 11 ต.เมืองเดช

ภาพประกอบที่ 4.25 การสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

5.2 กระบวนการสนทนากลุ่มได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวและสมาชิก 5 ครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวที่ดีและเป็นรูปธรรม (Best practice) สามารถถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตของครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม การสนทนากลุ่มย่อยจากครอบครัวที่ชุมชนคัดเลือกเป็นครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมนั้นว่ามีความสอดคล้องกับการถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จัดกิจกรรมในเดือนที่ผ่านมา ส่วนในเรื่องของการดำเนินการขออนุมัติโครงการที่สร้างการเรียนรู้ในการบูรณาการการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ให้แก่ครอบครัว เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในครอบครัวชุมชนบ้านเวียงเกษมทำให้เกิดการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกร่วมกันในครอบครัวสมาชิกในชุมชนให้ร่วมกันตระหนักและใส่ใจกันในครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งแก่ครอบครัวและชุมชนจากประเด็นการสนทนากลุ่มย่อยกรณีครอบครัวที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวที่ดีที่สุดเป็นรูปธรรมในชุมชน 5 ครอบครัว พบว่าเกิดจาก ผู้นำครอบครัวประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิก สมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคีที่ดีต่อกัน ประพฤติตนเป็นคนดีใส่ใจในภารกิจต่างๆของพ่อแม่ ช่วยเหลือพ่อแม่โดยทำหน้าที่ของ

ตนเองให้ดีที่สุด มีการปรึกษาหารือเอาใจใส่ต่อกันและกัน วัยรุ่นประตัวที่ดีไม่เป็นที่หนักใจของพ่อแม่ หัวหน้าครอบครัวเป็นต้น

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว
จากสมาชิกเยาวชน 5 ครอบครัว (น้องศิริชัย, น้องวิชุดา, พนิดา, อนุธิดา และประวีณา) สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกในครอบครัวต้องมีความหวัง ผลประโยชน์ที่ดีของครอบครัวคือครอบครัวเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับในชุมชน มีความเข้าใจในสมาชิกครอบครัว การให้กำลังใจกันและกัน การยอมรับความคิดเห็นที่ต่างกัน พึ่งพิงผลของกัน และมีความเข้าใจในสมาชิกที่ต่างกันของแต่ละคนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ความไม่กล้าพูดคุยกับพ่อแม่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ความไม่เข้าใจกันกับช่องว่างระหว่างวัย การเป็นคนขี้เกียจ ความทอดหยของสมาชิก เงื่อนไขด้านเวลา การขาดความเอาใจใส่ต่อกัน

4. แนวทางแก้ไข

-ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องให้กำลังใจแก่สมาชิกในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต้องไม่ขี้เกียจ ขยันขันแข็งแบ่งเบาภาระของครอบครัว สมาชิกในครอบครัว ให้กำลังใจกันและกัน สร้างความหวังให้เกิดขึ้นแก่สมาชิก ความอดทนอดกลั้น สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในครอบครัว

-สมาชิกในครอบครัวที่เป็นวัยรุ่นไม่ซิงสุกก่อนห้าม ตั้งใจเรียน ประพฤติตนมีระเบียบวินัย ไม่เที่ยวเตร่กลางคืน ไม่ติดยาเสพติดหลีกเลี่ยงจากอบายมุข ต้องขยันขันแข็งช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น ช่วยเหลือทำงานบ้านแบ่งเบาภาระที่มีอยู่ของครอบครัวโดยไม่ขี้เกียจ ก็จะถือได้ว่ามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

ขั้นตอนที่ 6 การดำเนินการตามโครงการและติดตามผล

การเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินโครงการและประเมินศักยภาพของครอบครัว และชุมชนว่าครอบครัวในปัจจุบันมีความภูมิคุ้มกันทางสังคมมากน้อยเพียงใด อะไรเป็นตัวชี้วัดการค้นหา หลักเกณฑ์ตัวชี้วัดความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวว่าความสำเร็จในการจัดทำแผนงานโครงการ ความสำเร็จโดยมีเกณฑ์ชี้วัดที่สะท้อนความเป็นสถาบันครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมีอย่างไรบ้าง เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาต่างๆในครอบครัว สาเหตุ ความคาดหวังที่จะให้ครอบครัวของตนเองมีความสุข ร่วมกันได้อย่างไร สมาชิกในครอบครัวเกิดการระดมความคิดเห็นในการหาเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่จะสะท้อนให้เห็น ความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันมีภูมิคุ้มกัน

ชุมชนบ้านเวียงเกษมหมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชุมชนชนบทที่ ใกล้กับเทศบาลเมืองเดชอุดม มีวิถีการดำเนินชีวิตกึ่งเมือง กึ่งชนบท กล่าวคือชุมชนอยู่ติดกับเขตเทศบาลเมืองเดช อุดม แต่วิถีการดำเนินชีวิตยังมีความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน จะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆตาม ประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ เป็นประจำทุกเดือนในรอบปี อย่างไรก็ตามแม้ว่าชุมชนยังรักษาคงความเป็นชนบท ไว้อย่างมั่นคงแต่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อครอบครัวในชุมชนใน ปัจจุบันอย่างมากมาย จากวิถีความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนที่เรียบง่าย กลายมาเป็นแข่งขัน เร่งรัดในการ ทำงานเพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว ทำให้ครอบครัวที่ยังมีความเปราะบางเริ่มอ่อนแอ ขณะที่ครอบครัวบาง ครอบครัวมีความเข้มแข็งก็มีภูมิคุ้มกันที่ต่อการเปลี่ยนแปลง จากการที่ชุมชนเวียงเกษม ได้เปิดศักยภาพ ชุมชนวิจัยในปี 2554 ชุมชนได้สะท้อนปัญหาความทุกข์ของครอบครัว ความสุขของครอบครัว ความคาดหวัง ต่างๆพบว่า ปัญหาครอบครัวเริ่มเป็นปัญหาที่มีผลกระทบที่เด่นชัดมากขึ้น มีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น จึง ได้มีการจัดทำโครงการบูรณาการวิจัยกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการป้องกันและ แก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างมีกระบวนการการเรียนรู้และการสร้างทักษะให้เกิดขึ้นในครอบครัว เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีให้แก่ครอบครัวในชุมชน 2. วัตถุประสงค์ 2.1 เพื่อให้

ครอบครัวในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางครอบครัวที่จะเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

2.2 เพื่อสร้างทักษะในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวให้สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองในครอบครัวและชุมชน 2.3 เพื่อกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชน

ภาพประกอบที่ 4.26 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของเด็กและเยาวชนชุมชนเวียงเกษม

ผลการดำเนินงานพบว่า.- การดำเนินกิจกรรมตามโครงการบูรณาการทางสังคมโครงการอบรมครอบครัวเด็กและเยาวชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนเวียงเกษม โดยชุมชนมีมติร่วมกันในการดำเนินโครงการโดยจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยมติร่วมกันให้ทุกครอบครัวที่มีบุตรหลานเยาวชน เข้าไปมีส่วนร่วม จำนวน 80 คน ในการจัดกิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา ระหว่างวันที่ 14-15 กรกฎาคม 2554

-วิธีการดำเนินงานโดยการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการ ระหว่างโรงเรียน และผู้ปกครองครอบครัวเด็กและเยาวชน ตลอดจนเจ้าอาวาส วัดเวียงเกษม เข้าร่วมประชุมและมีมติในที่ประชุมให้บุตรหลาน ให้บุตรหลานในแต่ละครอบครัวที่เป็นนักเรียน เข้าร่วมกิจกรรม เข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี

- ปัญหาและอุปสรรคคือ งบประมาณน้อยทำได้กิจกรรมเดียว แนวทางแก้ไขจึงต้องหางบประมาณจากด้านอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วยเพื่อรองรับกิจกรรมที่หลากหลาย

-บทเรียนในการจัดทำโครงการสะท้อนให้เห็นว่า ในครอบครัวและชุมชน ได้ร่วมกิจกรรมอันเป็นการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงานให้ครอบครัวเด็กและเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความสำนึกต่อการมีส่วนร่วมของครอบครัวที่มีต่อชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนกล้าแสดงออกในกิจกรรมที่ดีของครอบครัวและชุมชน มีความร่วมมือที่ดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความร่วมมือ ครอบครัวชุมชนเกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี

ภาพประกอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของเด็กและเยาวชนชุมชนเวียงเกษม

ภาพประกอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของเด็กและเยาวชนชุมชนเวียงเกษม

ผลการดำเนินงานจัดทำโครงการทั้ง 5 ชุมชน จากการสังเกตวิธีการดำเนินงานพบว่าชุมชนส่วนใหญ่จะ
ใช้แนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชนที่ผ่านการดำเนิน
กิจกรรมจากการเรียนรู้ตามขั้นตอนต่างๆ โดยมีกลุ่มประชากรเข้าร่วมจะเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยผู้นำ พ่อ
แม่ ลูก มาร่วมดำเนินงาน นับเป็นการเรียนรู้การกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว แม้ว่า
งบประมาณจะน้อย แต่มันได้สอนให้เกิดการเรียนรู้และทักษะแนวคิดในการนำไปประยุกต์ใช้ในครอบครัวเพื่อ
กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ทำให้สมาชิกครอบครัวรู้จักบทบาท
และทำหน้าที่ของตนเอง เกิดความสัมพันธ์ภาพที่ดี ครอบครัว ความรัก ความอบอุ่น ความร่วมมือ ความสามัคคี
ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมต่อครอบครัวได้อย่างเข้มแข็ง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวชุมชนเดียงเกษม

ปัจจัยภายในครอบครัว

- ผู้นำมีความประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว
- ผู้นำในครอบครัวมีความรักความสามัคคีให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว
- ผู้นำครอบครัวสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักเป็นคน ประหยัด อดทน อดออม โดยผ่านการอบรมสั่งสอนของชุมชน
- ผู้นำครอบครัวสอนให้สมาชิกในครอบครัวสืบทอดภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตและอาชีพต่างๆ ที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
- สมาชิกในครอบครัวได้รับการปลูกฝังในการเสียสละเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
- สมาชิกในครอบครัวรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองแบ่งเบาภาระของหัวหน้าครอบครัว ช่วยกันสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว รู้จักประหยัดและลดรายจ่าย
- สมาชิกในครอบครัวมีความสนใจและใส่ใจต่อสืบทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆ เช่น อาชีพทอผ้า การแสดงต่างๆ
- ทูทางเศรษฐกิจในครอบครัว อาชีพต่างๆ ที่ทำมาหากิน
- ทูทางสังคมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและจารีต ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในครอบครัว

ผลประโยชน์ในครอบครัว ที่ครอบครัวจะได้รับคือความรัก ความสามัคคี ความอบอุ่นที่ดีต่อกันในครอบครัว ครอบครัวมีรายได้ ครอบครัวได้รับการยอมรับในชุมชน

ปัจจัยภายนอกครอบครัว

- ผู้นำในชุมชนมีวิสัยทัศน์, มีความเข้มแข็ง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกในครอบครัว
- ผู้นำในชุมชนเป็นแบบอย่างในการเสียสละเพื่อส่วนร่วม
- ผู้นำในชุมชนมีศักยภาพและความพร้อมที่จะให้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกของครอบครัวในชุมชน
- หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสนับสนุนทั้งทางวิชาการงบประมาณ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม
- แผนงานที่เกิดจากชุมชนและโครงการที่ชุมชนมีความต้องการมักเกิดการมีส่วนร่วมที่ดี
- ทูทางเศรษฐกิจที่เป็นผลผลิตจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน เช่น กองทุนทางสังคมอื่นๆ กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้ากองทุน ธนาคารชุมชน

- ผลประโยชน์ของครอบครัวในชุมชน ที่ทำให้ครอบครัวสมาชิกในชุมชนเป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง มีวิถีชีวิตที่ดี ปราศจากทุกข์ในครอบครัว และชุมชนทำให้เกิดเป็นครอบครัวและชุมชนที่มีมูลค่าเพิ่มที่สะท้อนคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี มีชื่อเสียง และมีภูมิคุ้มกันทางสังคมในครอบครัวที่เข้มแข็ง

3. ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวชุมชนบ้านเวียงเกษม

- เงื่อนไขด้านเวลาที่เร่งรีบทำให้สมาชิกในครอบครัวขาดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน
- ขาดการส่งเสริมการรวมกลุ่มในกิจกรรมด้านอาชีพต่างๆ เช่น การฝึกอาชีพเสริมในครัวเรือน การฝึกอาชีพด้านต่างๆ ให้เกิดรายได้
- เงื่อนไขทางการศึกษา ยังมีประชากรบางครอบครัวที่ไม่รู้หนังสือ ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ ในชุมชน
- ผู้นำครอบครัวไม่สนใจปลูกฝังสมาชิกให้เกิดการสืบทอดอาชีพต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
- สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องเร่งรีบประกอบอาชีพ ทุกคนในครอบครัวต่างมีบทบาทภารกิจแตกต่างกัน ขาดความสนใจในการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดี

4. แนวทางแก้ปัญหาชุมชนบ้านเวียงเกษม

1. ครอบครัวและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมวันเด็กในชุมชนบ้าง กระจายการจัดงานลงไปถึงชุมชน
2. มีการส่งเสริมกิจกรรมกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ (สัปดาห์ ละ 1 วัน)
3. ในชุมชน มีกลุ่มปรึกษาแนะนำครอบครัวที่ประสบปัญหาต่างๆ แก่กันและกัน โดยความเอื้ออาทรต่อกัน และกัน ในชุมชน
4. ส่งเสริมให้เกิดการออมในชุมชนทุกระดับโดยให้มีธนาคารกองทุนหมู่บ้าน (มีแล้ว)
5. ส่งเสริมกลุ่มอาชีพสตรี(กลุ่มแม่บ้าน) เช่น - ปลูกเห็ด ซื่อขยะ (มีแล้ว) น้ำยาล้างจาน (มีแล้ว) - เลี้ยงไก่เนื้อ (มีแล้ว) เลี้ยงปลา เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว

ความเหมือนและความต่างของ 5 ชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน ของ 5 ชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวมาจากการพัฒนาการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวและชุมชน และแนวทางจากการถอดบทเรียนของชุมชนเกี่ยวกับการเรียนรู้ในแนวทางในการเรียนรู้เกี่ยวกับการค้นหาความจริงของครอบครัวว่าอะไรคือความสุข ทุกข์ของครอบครัวจะมีแนวทางการป้องกันอย่างไร จะเห็นได้ว่าชุมชน 5 แห่ง มีแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัว เหมือนกันในแต่ละด้าน ดังนี้ .-

ความเหมือนกันในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งมีดังนี้.-

1. การเรียนรู้ปรึกษาหารือกันจากกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ มีพัฒนาการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนมาจากการพัฒนาทางสังคมและชุมชนมานาน จากการกระตุ้น

แนวคิด การสร้างจิตสำนึกในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน โดยผู้นำในชุมชนมีการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกให้แก่สมาชิกในชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ ครู ผู้นำชุมชนและหัวหน้าครอบครัวได้มีส่วนกระตุ้นให้ครอบครัวได้รับทราบเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางสังคมต่างๆ ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ได้เกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของครอบครัวและป้องกันปัญหาต่างๆอย่างรู้เท่าทันสามารถที่จะดำรงอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่สืบทอดกันมา

2. การเรียนรู้ของผู้นำครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน จากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของครอบครัว เครือญาติ ชุมชนท้องถิ่น ผ่านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆในครอบครัวและชุมชนตามกิจกรรมประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่และการสืบทอดประเพณี พิธีกรรม กลุ่มอาชีพต่างๆที่ปฏิบัติกันมาสืบทอดต่อกันมา

3.การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการจัดทำกิจกรรมต่างๆจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เช่นยุทธศาสตร์ชุมชน / แผนงาน โครงการต่างๆที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชน เกิดทักษะในการดำเนินกิจกรรมนำมาสู่การสร้างสรรค์ครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันทางครอบครัวที่ดี

4.สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมค้นหาความจริงของปัญหาต่างๆที่กระทบต่อครอบครัวในชุมชน สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในการเรียนรู้ค้นหาความจริงของปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหของครอบครัวการสรุปบทเรียนปัญหา และหากลไกในการป้องกันปัญหาโดยการจัดทำโครงการ บทเรียนดังกล่าวเป็นแนวทางเบื้องต้นในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

5.การเรียนรู้ที่จะติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการกิจกรรมต่างๆในชุมชนทำให้ครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

6.การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชน จากกิจกรรมต่างๆทำให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชน

7.การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และค้นหาศักยภาพของครอบครัวในชุมชน นำศักยภาพของครอบครัวขึ้นมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชน

8. เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งมีความเหมือนกันในด้านเวลา เศรษฐกิจ ความสำคัญรู้คุณค่าของสมาชิกในครอบครัว

9.ชุมชนทั้ง 5 แห่งมีเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง โดยสมาชิกในครอบครัวของพวกเขาให้มีสุขภาพที่ดี มีการศึกษา มีความเป็นอยู่ที่เป็นหลักแหล่ง มีงานทำสร้างรายได้ให้เกิดประโยชน์ทั้งจากอาชีพหลักคือทำนาทำไร่ การรับจ้างทั่วไป และแสวงหางานทำยังต่างถิ่น ล้วนเป็นการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับครอบครัวเกิดขึ้น ดำรงอยู่ พัฒนาการต่อไป และสืบทอดความเป็นอยู่และอาชีพต่อไป

ความต่างกันในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถานครอบครัวในชุมชน 5 แห่งมีดังนี้:-

1. ด้านกิจกรรมที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว 5 ชุมชน ที่ผ่านมามีความแตกต่างกันของแต่ละชุมชนในจุดเด่น เช่น.- ครอบครัวชุมชนบ้านโนนมะเขือเป็นชุมชนปลอดเหล้าถาวรแต่กว่าจะได้ประกาศเป็นชุมชนปลอดเหล้าถาวร ชุมชนโดยเฉพาะพระผู้นำต้องเรียนรู้สภาพแวดล้อมรอบตัวของชุมชน ปัญหาต่าง ๆ นำปัญหาไปปรึกษาหารือกับชุมชน เกิดเป็นกิจกรรมโครงการปลอดเหล้าถาวรในเวลาต่อมา เป็นต้น ขณะที่ชุมชนบ้านเวียงเกษม เป็นชุมชนที่มีจุดเด่นด้านธนาคารชุมชน และชุมชนหัวดอน เป็นชุมชนเด่นด้านกลุ่มออมทรัพย์ และชุมชนบ้านคูเมือง จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านการออมทรัพย์ และชุมชนหินสูงเป็นชุมชนชนบทที่มีความเป็นอยู่ที่พอเพียง เป็นต้น

2. สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันตามบริบทของชุมชน ชุมชนที่อยู่ใกล้เขตเมืองวิถีชีวิตความเป็นอยู่อาจจะเร่งรีบไม่เหมือนกับชุมชนที่อยู่ไกลเมืองที่มีวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติมากกว่า เช่น ชุมชนบ้านหินสูง และชุมชนบ้านโนนมะเขือ และชุมชนบ้านเวียงเกษม อาจแตกต่างจากชุมชนคูเมือง ชุมชนหัวดอน ซึ่งอยู่ใกล้เมืองในด้านความรวดเร็วการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

3. ความแตกต่างทางสภาพภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมของครอบครัว ประวัติความเป็นมาของชุมชน ภาวะเปื้อนชุมชน จารีตประเพณีของครอบครัว มีความแตกต่างกันในชุมชนระหว่างชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง เช่น ชุมชนบ้านหินสูง ชุมชนบ้านโนนมะเขือ และชุมชนบ้านเวียงเกษม กับชุมชนที่อยู่ไกลเมือง เช่นชุมชนบ้านหัวดอน กับชุมชนบ้านคูเมืองทั้ง 5 ชุมชนดังกล่าวจึงมีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวให้เกิดขึ้น ดำรงอยู่ พัฒนาการ มาแตกต่างกัน เป็นต้น

4. ความแตกต่างทางศักยภาพของแต่ละครอบครัวในชุมชน มีความแตกต่างกันในเรื่องของการเรียนรู้ การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวเกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี หลักวิธีการอบรมสั่งสอนการยึดถือปฏิบัติการสืบทอดของแต่ละครอบครัวในชุมชน จะมีความแตกต่างกันในระหว่างศักยภาพทางครอบครัวของชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง เช่นชุมชนคูเมือง กับชุมชนบ้านหัวดอน และชุมชนที่อยู่ไกลเมือง อย่างชุมชนบ้านหินสูง ชุมชนบ้านหัวดอน และชุมชนบ้านเวียงเกษม เป็นต้น

5. ความแตกต่างทางศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว การสร้างรายได้ การหารายได้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีมีความแตกต่างกัน เช่น ชุมชนใกล้เมืองมักจะมี การหารายได้เสริมที่หลากหลายจากการรับจ้าง ส่วนชุมชนที่ไกลเมืองอาจหารายได้จากของป่าซึ่งใช้เวลามากแต่รายได้ไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไปตลอดทั้งวัน เป็นต้น

6. ความแตกต่างจากการเข้าถึงทางเทคโนโลยีและการสื่อสารอาจมีความแตกต่างกันเช่นชุมชนหินสูง เทคโนโลยีการสื่อสารยังมีปัญหาอุปสรรค การสื่อสารจึงเกิดปัญหา ขณะที่ชุมชนใกล้เมืองมีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย เช่นมีโทรศัพท์พื้นฐานตามศักยภาพของครอบครัว มีอินเทอร์เน็ตใช้ มีโทรศัพท์มือถือ การติดต่อสื่อสารไปมาสะดวกกว่าชุมชนไกลเมืองซึ่งมีพาหนะเข้าออกพื้นที่เป็นช่วงเวลา เท่านั้น เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 4.27 รายงานความก้าวหน้าการวิจัยสู่เวทีสาธารณะ เมื่อ 15 กันยายน 2554

ภาพประกอบรายงานความก้าวหน้าการวิจัยสู่เวทีสาธารณะ เมื่อ 15 กันยายน 2554

จากบทเรียนของการศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 ชุมชนสรุปโดยภาพรวมพบว่าการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบทของจังหวัดอุบลราชธานี เกิดจากการเรียนรู้การกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว สมาชิกในชุมชนชนบท ตามแนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้.-

1. การเรียนรู้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมปรึกษาเรียนรู้สภาพครอบครัว เครือญาติ ทำให้เกิดความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมปรึกษาปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหาดังๆ สมาชิกขยันขันแข็งสร้างรายได้ สมาชิกแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรู้หน้าที่ รับผิดชอบของตนเอง เช่น เป็นแม่ เป็นสามี เป็นลูกที่อยู่ในวัยเรียน ตั้งใจเรียน ไม่ติดยาเสพติดเป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องเรียนรู้สภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบการควบคุมทางสังคมในชุมชนหล่อหลอมเป็นครอบครัวในชุมชนเพื่อเป็นเบ้าหล่อหลอมความเป็นจิตวิญญาณแห่งครอบครัวและชุมชนให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง

2. การเรียนรู้การมีส่วนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำและสมาชิกในครอบครัวผ่านกิจกรรมจากทุนทางสังคมที่หลากหลายทั้งทุนทางสังคมด้านตัวบุคคล ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี การจัดการความรู้ที่หลากหลายในชุมชนผ่านกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม ทุนทางสังคมต่างๆ

3. การเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการพิจารณาสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและกิจกรรมที่เกิดจากชุมชน เช่น ยุทธศาสตร์ชุมชน แผนงาน/โครงการต่างๆในชุมชน ที่มีผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

4. สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมค้นหาความจริงของปัญหาต่างๆที่กระทบต่อครอบครัวในชุมชน สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในการเรียนรู้ค้นหาความจริงของปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหของครอบครัว

5. การเรียนรู้ที่จะดำเนินงานตามโครงการกิจกรรมต่างๆในชุมชนติดตามประเมินผลการทำให้ครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

6. การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชน จากกิจกรรมต่างๆทำให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชน

7. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และค้นหาศักยภาพของครอบครัวตนเองและนำศักยภาพของครอบครัวออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นผลผลิตมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชนด้านต่างๆและมีความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกในชุมชน

ด้านเชิงปริมาณพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นโครงการวิจัย การศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี จากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 250 คนพบว่า.-

ภูมิหลังทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง ร้อยละ 48.40 เป็นเพศชายร้อยละ 48.0 ด้านอายุผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 250 คน ส่วนใหญ่มีอายุ 41-60 ปีขึ้นไป จำนวน 58.4. รองลงมา 21-40 ปี จำนวน 60 คน ร้อยละ 24 ไม่ระบุ จำนวน 20 คน ร้อยละ 8 รองลงมา อายุ 61-80 ปี จำนวน 15 คน ร้อยละ 4 อายุ 0-20 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ ร้อยละ 3.6 ส่วนสถานภาพการสมรส จำนวน 188 ราย ร้อยละ 75.2 เป็นโสด จำนวน 237 ราย ร้อยละ 14.8 ไม่ระบุ จำนวน 25 รายร้อยละ 10 ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่จบประถมศึกษา จำนวน 148 ราย ร้อยละ 59.3 รองลงมา มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 29 รายคิดเป็นร้อยละ 11.6 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 25 รายคิดเป็นร้อยละ 10 เป็นต้น สถานภาพของครอบครัวส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 187 ราย คิดเป็นร้อยละ 74.8 รองลงมาเป็นสมาชิกครอบครัวผู้อาศัยจำนวน 56 ราย คิดเป็นร้อยละ 22 ด้านสถานภาพในชุมชนส่วนใหญ่มีสถานภาพในชุมชน เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำต่างๆ ในชุมชนจำนวน 95 คน ร้อยละ 38 รองลงมาไม่มีสถานภาพ จำนวน 118 คน ร้อยละ 47.2 สำหรับด้านอาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกร จำนวน 166 ราย คิดเป็นร้อยละ ร้อยละ 66.4 รองลงมาคืออาชีพค้าขาย จำนวน 27 รายร้อยละ 10.8 และอื่นๆ จำนวน 25 ราย ร้อยละ 10 รับจ้าง จำนวน 24 ราย ร้อยละ 9.6 ในด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆในชุมชนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน

จำนวน 176 ราย ร้อยละ 70.4 ไม่เป็นสมาชิก จำนวน 50 ราย ร้อยละ 20 ไม่ระบุ จำนวน 10 ราย ร้อยละ 4 และกลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 250 ทุกคนมีบ้านอาศัยเป็นของตนเอง จำนวน 109 ราย คิดเป็นร้อยละ 43.6 ไม่มี จำนวน 18 ราย ร้อยละ 7.2 ไม่ระบุ จำนวน 10 ราย ร้อยละ 4 ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน พบว่า 250 ราย พบว่า จำนวน 109 อาศัยมาตั้งแต่ 21-40 ปี ร้อยละ 43 รองลงมา 41-60 ปี จำนวน 88 ราย ร้อยละ 35.2 0-20 ปี จำนวน 38 ราย ร้อยละ 15.2 ไม่ระบุ 15 ราย ร้อยละ 6 ด้านรายได้ 2001 -3000 บาทต่อเดือน มีจำนวน 106 ราย ร้อยละ 42.4 รองลงมา ไม่ระบุรายได้ จำนวน 48 ราย ร้อยละ 19.2 รายได้ 1000 -2000 บาทต่อเดือน จำนวน 44 ราย ร้อยละ 17.6 มากกว่า 3001 จำนวน 25 ราย ร้อยละ 10 .

ด้านเชิงปริมาณพบว่า.-กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท : กรณีศึกษาชุมชนชนบท 5 แห่ง ในจังหวัดอุบลราชธานี ความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวของพวกเขาตามขั้นตอนต่างๆ 5 ขั้นตอน อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมที่ดีมาก ทั้งหมดจำนวน 12 ข้อ คือการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไปในครอบครัวและชุมชน เช่น ภูมิศาสตร์ชุมชนประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น ครอบครัวเครือข่ายขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบชุมชน ($\bar{X}$ 3.69) ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์ข่าวสารและเปรียบเทียบความเป็นอยู่ของครอบครัวในปัจจุบันแล้วเห็นว่าครอบครัวเริ่มมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัว ($\bar{X}$ = 3.44)การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไปในครอบครัวและชุมชน เช่น ภูมิศาสตร์ชุมชนประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น ครอบครัวเครือข่ายขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบชุมชน(3.77มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อครอบครัว ป้องกันไม่ให้เกิดภัยในครอบครัว เช่น การสอดส่องดูแลบุตรหลาน การให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว (3.78) กลุ่มปัญหาเหล่านี้ท่านเห็นว่าปัญหาต่างๆ ในครอบครัวของท่านปัจจุบันอยู่ในระดับใด ($\bar{X}$ = 3.77)ท่านเห็นว่าในครอบครัวของท่านในปัจจุบันมีจุดเด่นมากกว่าจุดด้อย เช่น มีเศรษฐกิจที่ดี ($\bar{X}$ = 3.78) ผู้นำครอบครัวให้ความรักความอบอุ่นและเอาใจใส่ต่อสมาชิกครอบครัวในระดับที่ดีมาก ($\bar{X}$ = 3.73)การเข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัวเช่นการสืบทอดอาชีพ แบ่งเบาภาระในครอบครัว เช่นการทำงานช่วยเหลือครอบครัว การเข้าร่วมประเพณีกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน($\bar{X}$ = 3.74)การมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคมที่จะเกิดขึ้นแก่ครอบครัวโดยการสอดส่องดูแลเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อครอบครัวเพื่อความปลอดภัยต่อครอบครัว ($\bar{X}$ = 3.56)การสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เช่น การส่งเสริมรายได้ในครอบครัวมีการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ให้แก่สมาชิกในครอบครัวในระดับใด($\bar{X}$ = 3.32)ท่านฝึกให้สมาชิกในครอบครัวมีการออมทรัพย์และการใช้จ่ายอย่างประหยัดและเก็บออมมากขึ้นเพียงใด ($\bar{X}$ = 3.48)ร่วมกันติดตามประเมินผลสภาพปัญหาทางสังคมต่างๆ ที่กระทบต่อครอบครัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงการดำรงอยู่ การผ่านไปของปัญหาและการย้อนกลับมาของปัญหาทางสังคมที่กระทบต่อครอบครัว ($\bar{X}$ = 3.27) ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวโดยร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เป็นการแบ่งเบาภารกิจของหัวหน้าครอบครัว เช่น การทำงานบ้านช่วยเหลือพ่อแม่ การไปประกอบพิธีกรรมทาง

ศาสนาแทน การไปร่วมกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ ($\bar{X} = 3.26$) ท่านมีส่วนร่วมกับครอบครัวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อครอบครัว ป้องกันไม่ให้เกิดภัยในครอบครัว เช่น การสอดส่องดูแลบุตรหลาน การให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว ($\bar{X} = 3.32$)

โดยสรุปภาพรวมความคิดเห็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวในชุมชนทั้งประเด็นหลัก จำนวน 12 ข้อ พบว่าอยู่ในระดับที่ดี มาก

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชากรในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชน อยู่ในระดับการมีมาก คือ.- **1.ร่วมปรึกษาหารือกันครอบครัวเกี่ยวกับความเข้าใจสถานการณ์ทางสังคมต่างๆ** เช่น 1. การมีส่วนร่วมในการฝึกหัด เรียนรู้เข้าใจสถานการณ์ทางภูมิศาสตร์ทั่วไปของครอบครัวและชุมชน ประวัติท้องถิ่นประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในครอบครัวและชุมชนในระดับที่ดีมาก ($\bar{X} = 3.54$) 2. การมีส่วนร่วมในครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมครอบครัวโดยการจัดการความรู้กับสถานการณ์ปัญหาที่ครอบครัวเผชิญอยู่โดยการเป็นหูเป็นตาในการสอดส่องดูแลภัยต่างๆ ไม่เกิดกับครอบครัว ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.64$) 3. มีส่วนร่วมในครอบครัวการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาในครอบครัวเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันในครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.56$) 4. ท่านมีส่วนร่วมกับครอบครัวในการพัฒนาครอบครัวให้เข้มแข็ง เช่นการแบ่งเบาภารกิจต่างๆ ของครอบครัวช่วยงานบ้าน การไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน ร่วมภารกิจทางด้านศาสนา ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.70$) **2.ร่วมพิจารณาสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นและผลกระทบต่อครอบครัว** 2.1 มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่กระทบต่อครอบครัวของท่านว่าปัญหาใดรุนแรงจะจัดการแก้ปัญหาได้ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.47$) 2. 2. มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการนำเสนอความเป็นไปได้ของกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวเพียงใด เช่นการลงทุนหารายได้ การประกอบอาชีพสร้างรายได้ ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.53$) 2. 3. มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการแก้ไขหรือทบทวนกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวต่อครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.61$) 2. 4. มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการนำเสนอแนวทางของกิจกรรมในครอบครัวเพื่อแก้ไขปัญหของครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.91$) **3.ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัว**

3.1 ท่านมีส่วนร่วมกับสมาชิกในครอบครัวในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ สมาชิกในครอบครัวจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.29$) 3.2. มีส่วนร่วมกับครอบครัวโดยการออกแรงทำกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.44$) เช่น การเรียนรู้การแก้ปัญหาภายในครอบครัว 3.3 มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวเช่น การทำความสะอาดบ้าน การไปทำกิจกรรมทางศาสนาในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.51$) 3.4 มีส่วนร่วมกับครอบครัวโดยการให้คำแนะนำสมาชิกในครอบครัวมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นในครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.51$) **4.ร่วมตัดสินใจกับครอบครัว** 4.1. มีส่วนร่วมตัดสินใจกับครอบครัวในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.42$) 4.2. มีส่วนร่วมในการคัดเลือกจัดกิจกรรมของคนในครอบครัว เช่น

การเลือกอาชีพ กิจกรรมประเพณี ศาสนา เกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งแก่ครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.57) 4.3. มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหของครอบครัวของท่านให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.56 4.4. มีส่วนร่วมกับครอบครัวเฝ้าระวังในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นครอบครัวของในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.53)**5.ร่วมประเมินผลกิจกรรมต่างๆในครอบครัว**5.1.มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการติดตามการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตประจำวันในครอบครัวเพื่อช่วยแก้ปัญหา เช่น การติดตามดูแลเอาใจใส่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตา ยายบุตร หลาน แก้ปัญหาต่างๆที่มีผลกระทบต่อครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.66) 5.2.มีส่วนร่วมกับครอบครัวติดตามความถูกต้องเหมาะสมและความเป็นไปได้ของครอบครัวจัดทำกิจกรรมต่างๆในการแก้ไขปัญหของครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่ดีอย่างยั่งยืนในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.59) 5. 3. มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการประเมินผลกิจกรรมต่างๆที่ใช้ในการแก้ไขปัญหของครอบครัวในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.54) 5.4. มีส่วนร่วมกับครอบครัวในการรับทราบปฏิบัติกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันอย่างเอาใจใส่และให้กำลังใจกันและกันเมื่อทำงานแล้วเสร็จครบกิจกรรมในระดับดีมาก ($\bar{X}$ =3.56) สรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งของประชากรกลุ่มตัวอย่าง 250 คนเข้าไปมีส่วนร่วมตามขั้นตอน 5 ขั้นตอนเช่นการเข้าร่วมปรึกษาหารือกันในครอบครัวเกี่ยวกับความเข้าใจสถานการณ์ทางสังคมต่างๆ ร่วมพิจารณาสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นและผลกระทบต่อครอบครัว ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆในครอบครัว ร่วมตัดสินใจกับครอบครัว.ร่วมประเมินผลกิจกรรมต่างๆในครอบครัว อยู่ในระดับที่ดีมาก

ภาพประกอบรายงานความก้าวหน้าการวิจัยสู่เวทีสาธารณะ เมื่อ 15 กันยายน 2554

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนจากผลการศึกษา สังเกต การสนทนากลุ่ม การสรุปบทเรียน พบว่า.-

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนบ้านหัวดอน

ปัจจัยภายในครอบครัว

- ผู้นำและสมาชิกในครอบครัว มีจิตสำนึกในการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวเกิดจากกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ในชุมชนที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันผู้นำมีการส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

- ผู้นำหรือสมาชิกมีการสืบทอดอาชีพต่างๆ เช่น การแสดงออกผ่านทางศิลปะการแสดงต่าง ๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว

- ผู้นำครอบครัวได้แก่พ่อ – แม่ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว มีความรัก ความสามัคคีต่อสมาชิกในครอบครัวอบรมสั่งสอนให้ครอบครัวโดยการประพฤติตนเป็นตัวอย่างในการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัวและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำครอบครัวเป็นคนดีมีคุณธรรม ผู้นำครอบครัว เช่น สามี ภรรยา ยอมรับให้เกียรติกันและกันและเชื่อฟังเหตุผลของกันและกัน

- ผู้นำในครอบครัวประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยการประพฤติเป็นตัวอย่าง เช่น รักครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ประหยัด อดทน ขยัน อดออมเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก มีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อชุมชน

ผู้นำครอบครัวพ่อ – แม่ ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นพ่อแม่ที่ดีมีบทบาทในการสร้างสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

- ผู้นำในครอบครัวมีความรักความสามัคคีให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัวมีความประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว

- ผู้นำครอบครัวสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักเป็นคน ประหยัด อดทน อดออม โดยผ่านการอบรมสั่งสอนของชุมชน ครอบครัวมีความประหยัด อดออม วางแผนการใช้จ่าย สอนให้รู้จักประกอบอาชีพ

- ผู้นำครอบครัวสอนให้สมาชิกในครอบครัวสืบทอดภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตและอาชีพต่างๆที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

- สมาชิกในครอบครัวได้รับการปลูกฝังในการเสียสละเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน- สอนบุตรหลานโดยการประพฤติเป็นแบบอย่างแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ครอบครัวอบอุ่น (ของนางดอกจัน ไบทอง)

- สมาชิกในครอบครัวประพุดิตนเป็นคนดีมีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวโดยการประพุดิตแต่สิ่งที่ดีมีจิตใจที่เสียสละเป็นคนเอื้ออาทรในหมู่สมาชิกของครอบครัว มีน้ำใจต่อกันมีความรักความสามัคคีมีปัญหาแล้วหันหน้าพูดคุยกัน

- สมาชิกได้รับการขัดเกลาเกิดความรู้สึกสำนึกในกตัญญูรู้คุณของบิดา มารดา ผู้ปกครองที่เลี้ยงดู อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข เยาวชนและครอบครัวได้สะท้อนว่าความสงสารบิดามารดาที่ทำงานหนักเพื่อลูก ความสำนึกในกตัญญูรู้คุณของบิดา มารดา ผู้ปกครองที่เลี้ยงดู อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข

- สมาชิกในครอบครัวขาดการยอมรับจากชุมชนและสังคม เช่น บางครอบครัวยังไม่มีทะเบียนบ้าน ทะเบียนบัตรประชาชนอยากให้มีการยอมรับให้มีการจดทะเบียนบ้านและทะเบียนประชาชน เป็นต้น

- จิตสำนึกของผู้นำครอบครัวและสมาชิกครอบครัวในการร่วมมือกันปกป้องแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว ผู้นำครอบครัวตั้งสอนบุตรหลานให้ทุกคนในครอบครัวกล้าคิดกล้าทำแสดงออกและมีความรักความสามัคคีต่อกัน

- สมาชิกในครอบครัวมีความสนใจและใส่ใจต่อสืบต่อต่อภูมิปัญญาด้านต่างๆ เช่น อาชีพทอผ้า การแสดงต่างๆ ครอบครัวมีความประหยัด อดออม วางแผนการใช้จ่าย การสืบทอดอาชีพตั้งแต่บรรพบุรุษ

- ครอบครัวยึดถือประเพณี ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเป็นนิสัยและเป็นแกนหลักในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวในชุมชน

- ผลประโยชน์ที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข ความสามัคคี สามัคคี เกิดการยอมรับในชุมชน กระตุ้นให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการมีส่วนร่วม เช่น อยากให้ลูกหลานเป็นคนดี ประพุดิตนเป็นประโยชน์แก่สังคม ผลประโยชน์ร่วมกันของครอบครัวมีส่วนทำให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว

- เงื่อนไขทางรายได้ของครอบครัว รายได้น้อยต้องอาศัยการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

- เศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี พ่อแม่ต้องทำงานหนัก จึงอยากช่วยเหลือพ่อแม่ซึ่งทำงานหนักเพื่อลูกให้เกิดการแบ่งเบาภาระให้พ่อแม่มีความสุขมากขึ้น

ด้านเชิงปริมาณพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว ด้านปัจจัยภายในครอบครัว อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมที่ดีมาก คือ ผู้นำในครอบครัว เอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว เช่น สร้างระเบียบวินัยในครอบครัว การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การเคารพสิทธิของสมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวมากน้อยเพียงใด ($\bar{X} = 4.00$) ผู้นำครอบครัวแจ้งข่าวสาร ข้อมูลที่ได้รับจากการประชุมหมู่บ้านมาพูดคุยให้สมาชิกรู้ข่าวสารของสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อครอบครัวและวิเคราะห์การรับรู้ข่าวสารทางสื่อต่างๆ ($\bar{X} = 3.54$) ผู้นำในครอบครัวคอยเฝ้าระวังและเตือนภัยที่

เกิดขึ้นจากภายนอกที่จะมีผลกระทบต่อครอบครัวตนเอง โดยคัดเตือนสมาชิกในครอบครัวให้ระมัดระวังภัยต่างๆ เช่น ยาเสพติด การค้ามนุษย์ การทะเลาะวิวาท และความรุนแรงอื่นๆ ($\bar{X} = 3.63$) ผู้นำครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนและมีส่วนร่วมในประเพณีพิธีกรรมต่างๆ กับชุมชนตามโดยหลักจารีต ฮีต สิบสองครองสิบสี่ ($\bar{X} = 3.58$) และสมาชิกมีการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวทำให้ครอบครัวมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง เช่น มีส่วนร่วมในการออมทรัพย์ การทำบัญชี ครัวเรือน การสร้างรายได้จากกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ ($\bar{X} = 3.68$) โดยสรุปทั้ง 5 ประเด็นดังกล่าวกลุ่มประชากรตัวอย่าง เห็นว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ดีมาก

ปัจจัยภายนอกครอบครัว

- ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำต่าง ๆ รวมทั้งปราชญ์ในชุมชนเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้นำครอบครัว กระตุ้นแนวคิด สร้างสรรค์ให้แก่สมาชิกในชุมชนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

- ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดี เข้มแข็งเข้าถึงสมาชิกในชุมชนทุกครัวเรือนทำให้เกิดการพบปะกันในการเสียดสีเพื่อส่วนรวม

- ผู้นำในชุมชนมีวิสัยทัศน์, มีความเข้มแข็ง - ผู้นำในชุมชนมีศักยภาพและความพร้อม
- ผู้นำชุมชนเอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัวให้โอกาสครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ในชุมชน

- ผู้นำได้กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว
- ผู้นำได้สร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัวของผู้นำและสมาชิกในครอบครัว เช่น

โครงการชุมชนปลอดเหล้าถาวร

- สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมีผลกระทบต่อครอบครัวให้เกิดการมีส่วนร่วมเข้ามาทำให้สมาชิกในครอบครัวจัดการกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคม เช่น ขยะในชุมชน

- เทคโนโลยีที่ทันสมัยก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวเสพติดโซเชียลมีเดีย การรู้เท่าทันในการใช้ ทำให้ที่กลุ่มใจของบิดามารดา เกิดการมีส่วนร่วมในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว

- กลไกที่ชุมชนได้ทำการสร้างไว้เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัว ได้แก่ สภาครอบครัวในชุมชน ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

- วัดโรงเรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ความรักความอบอุ่นความสามัคคีต่อกันในชุมชน
- หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ อื่น ๆ เช่น สถานีอนามัยสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ

สนับสนุนทางด้านวิชาการด้านการเงินและวัสดุในกำมีส่วนร่วมการสร้างภูมิคุ้มกันทางครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

- หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสนับสนุนทั้งทางวิชาการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวในชุมชน

- ส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ การศึกษาและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ต่อสมาชิกของครอบครัวและชุมชน
- สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกระตุ้นแนวคิดการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมต่าง ๆ
- การสนับสนุนทางสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวเพื่อกระตุ้นการส่งเสริมโดยการสนับสนุนวิชาการ งบประมาณต่าง ๆ ในครอบครัวและชุมชน
- ครอบครัวและชุมชนต่างร่วมกันสอดส่องดูแลเพื่อป้องกันเฝ้าระวังปัญหาต่าง ๆ ไม่ให้กระทบต่อครอบครัวในชุมชน
- ทูตทางเศรษฐกิจที่เป็นผลผลิตจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน เช่น กองทุนทางสังคมอื่นๆ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ร้านค้ากองทุน ธนาคารชุมชน
- กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มหัตถกรรมเครื่องประดับจากดอกไม้ กลุ่มออมทรัพย์ มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีส่วนร่วมทำให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว
- ผลประโยชน์ของครอบครัวในชุมชนที่ทำให้ครอบครัวมีความสุขทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน
- ผลประโยชน์ของชุมชนที่ทำให้ครอบครัวสมาชิกในชุมชนมีครอบครัวที่เข้มแข็ง เป็นสุข ปราศจากทุกข์ในครอบครัว และชุมชนมีมูลค่าเพิ่มที่ดี มีชื่อเสียง
- ผลประโยชน์จากแผนงาน โครงการนี้เกิดจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวของตัวเองมักจะไปกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเกิดประโยชน์ต่อครอบครัวของตนเองแต่ละชุมชน แผนงานที่เกิดจากชุมชนและโครงการที่ชุมชนมีความต้องการมักเกิดการมีส่วนร่วมที่ดี

ด้านเชิงปริมาณมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 250 คน พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวด้านปัจจัยภายนอกครอบครัว อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมที่ดีมากคือ กลุ่มองค์กร สมาคมชมรม ในชุมชน จากภายนอกที่เข้าไปประกอบกิจกรรมด้านการพัฒนาครอบครัวและชุมชน กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ครอบครัวและชุมชนอยู่ในระดับที่ดีมาก ($\bar{X} = 3.69$) ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ที่ทำงานในชุมชนส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ ด้านงบประมาณในการพัฒนาครอบครัวและชุมชน ($\bar{X} = 3.28$) และการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่ปรากฏ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชนเป็นบทเรียนตัวอย่างของการใส่ใจดูแลครอบครัว/ชุมชนไม่ให้เกิดปัญหาทางสังคมมากเกินไป ($\bar{X} = 3.45$) การได้รับคำแนะนำให้ความรู้จากผู้นำ เช่น ปราชญ์ ชาวบ้าน พระสงฆ์ ครู อาสาสมัครในชุมชน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในครอบครัวการประพุดติที่เป็นแบบอย่างของผู้นำชุมชน ($\bar{X} = 3.52$) การแจ้งข่าวสารจากผู้นำให้ได้รับข้อมูลต่างๆ สภาพปัญหาและเหตุการณ์ทางสังคมที่มีผลกระทบต่อครอบครัว ($\bar{X}$

= 3.49) และกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชนที่ถือปฏิบัติมาจนเป็นประเพณีและจารีตสืบทอดกันมาทำให้เกิดการหลอมรวมแนวคิดจะทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสาธารณะในชุมชน ($\bar{X} = 3.54$) โดยสรุปทั้ง 6 ประเด็นดังกล่าวกลุ่มประชากรตัวอย่าง เห็นว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ดีมาก

ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนจากการสอบถาม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ครอบครัวสามารถจัดการได้
2. ปัญหาอุปสรรคที่ครอบครัวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ครอบครัวสามารถจัดการแก้ไขได้ด้วยตนเอง

1. สภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกในครอบครัว มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบขวนขวายในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดการเอาใจใส่กันและกันต่างคนต่างทำบทบาทหน้าที่ของตนเอง ละเลยเอาใจใส่เรื่องเล็กน้อยในครอบครัว ผู้นำครอบครัวไม่สนใจปลูกฝังสมาชิกให้เกิดการสืบทอดอาชีพต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทุกคนในครอบครัวต่างมีบทบาทภารกิจแตกต่างกัน ขาดความสนใจในการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีขาดการส่งเสริมกระตุ้นอาชีพที่หลากหลาย การขาดปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว ที่ดินทำนาทำสวน ขาดการพัฒนาที่ดินและการเพิ่มผลผลิตสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว

2. ครอบครัวในชุมชนปัจจุบันต้องเผชิญกับภาวะหนี้สิน อันเนื่องมาจากสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น รายได้ต่ำของประชากรในปัจจุบัน ทุกคนต่างมุ่งสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวมากกว่าที่จะเสียสละการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

3. ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวยังมีน้อย เช่น การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสถาปัตยกรรมประ โยชน์ เช่น ถนนทางเดิน หน้าบ้านขาดการดูแลเอาใจใส่ที่จะทำความสะอาดให้สวยงาม เป็นต้น

4. ผู้นำครอบครัวขาดการกระตุ้นเอาใจใส่ต่อ ในการปลูกฝังความขยันขันแข็งในการช่วยเหลือตนเองในด้านด้านการประกอบอาชีพต่างๆ ให้แก่ครอบครัว เช่น เด็กและเยาวชนทำอาหารไม่เป็น ทอผ้าใช้เองไม่เป็น ทำการเกษตรเช่น ทำนา ทำสวน ที่เป็นเป็นอาชีพของครอบครัวไม่เป็น ยังมีการแบ่งแยกงานอาชีพระหว่างต่อทุนทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นจุดแห่งการหลอมรวมจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว เช่น ภูมิปัญญาด้านต่างๆ วัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของตนเอง เช่น การสวดสวดมนต์ การฟังเทศน์ฟังธรรม

7. สมาชิกในครอบครัวขาดความสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกของสมาชิกในครอบครัวให้ประพฤติตนตามศาสนาของตนเองและจริยธรรมตามฮีตสิบสองครองสิบสี่ เช่น เด็กและเยาวชนไม่เข้าวัด ฟังธรรม มีแต่คนแก่เข้าวัดไม่กี่คนในชุมชน

8.เงื่อนไขด้านเวลาในปัจจุบันเป็นอุปสรรคในการสร้างการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆของครอบครัวกล่าวเนื่องจากสมาชิกทุกคนต้องเร่งรีบไปปฏิบัติตามบทบาทภารกิจหน้าที่ของตน การนัดประชุมต่างๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และการแพร่ข่าวสารของผู้นำในชุมชนจึงมีข้อจำกัดที่จะทำให้ประชากรในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม

9.ประชากรในชุมชนเคยชินกับการรับของแจกของฟรี ถ้าไม่มีเงื่อนไขข้อแลกเปลี่ยนก็ไม่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชนทำให้ขาดการเรียนรู้ในการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในชุมชนด้วยความเต็มใจ

10.แนวคิดดั้งเดิมของการแยกเพศชาย หญิงทำให้เกิดการเรียนรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆน้อย เช่นการทำอาหาร การทำความสะอาดบ้าน ต้องเป็นเด็กผู้หญิง ทำให้ขาดการเรียนรู้และเท่าเทียมกัน ถ้าแนวคิดดังกล่าวหมดไปจะเป็นแนวทางให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ตัวสมาชิก ทั้งชาย หญิงดังกล่าวเป็นต้น

11.ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันในครอบครัว เช่นการรับประทานอาหารทุกวันนี้ ความพร้อมหน้ากันระหว่างครอบครัวมีน้อยลง ขาดความสนใจความเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของกันและกัน เป็นต้น

2.ปัญหาอุปสรรคที่ครอบครัวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง

ในประเด็นของปัญหาและอุปสรรคที่ครอบครัวไม่สามารถจัดการได้ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัวคือ.-

1. แผนงานโครงการ ที่มีมาจากภายนอกชุมชนให้ชุมชนปฏิบัติตาม มักทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือที่แท้จริงในการขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จหากแต่เป็นกิจกรรมที่จำต้องทำตามไม่ได้เกิดมาจากความต้องการที่แท้จริง

2. เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เกิดการบริโภค นิยมและอยากได้โดยการขาดความรู้เท่าทัน ส่งผลกระทบที่ดีต่อครอบครัวเป็นเหตุทำให้เกิดแรงจูงใจทำให้ขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางครอบครัว นอกจากนั้นยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทำให้ขาดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ขาดการมีส่วนร่วมในการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตให้สำนึกในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน

3. เงื่อนไขด้านเวลาในการประกอบอาชีพบางครอบครัวต้องรีบในการประกอบอาชีพ ทำงานหนักแต่ผลตอบแทนต่ำสมาชิกในครอบครัวต่างรับภาระและบทบาทหน้าที่อย่างเร่งรีบทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่พร้อมหน้า เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในครอบครัว วิธีการประกอบอาชีพของประชากรในชุมชนที่มีอาชีพพึ่งธรรมชาติทำให้รายได้ต่ำ แต่ไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป

4. เงื่อนไขทางการศึกษา ยังมีประชากรบางครอบครัวที่ไม่รู้หนังสือ ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยไม่หยุดนิ่งการขาดความรู้เท่าทันทำให้เกิดการปรับตัวไม่ทันตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่เกิดปัญหาต่อครอบครัวตามมา

5. ขาดการส่งเสริมการรวมกลุ่มในกิจกรรมด้านอาชีพต่างๆที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง

เช่นการฝึกอาชีพเสริมในครัวเรือน การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ การฝึกอาชีพด้านต่างๆที่ทำให้เกิดรายได้แก่ประชากรในชุมชน

แนวทางแก้ไขปัญหาลุ่มอุปสรรค

แนวทางแก้ไขปัญหาลุ่มอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

จากการสนทนากลุ่มและการถอดบทเรียน ประชุมเชิงปฏิบัติการ และสนทนากลุ่มย่อยที่ใช้วิธีที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน พบว่า.-แนวทางที่จะแก้ไขปัญหาลุ่มอุปสรรคและชุมชนพบว่า.-

1. ผู้นำครอบครัวต้องให้ความอบอุ่นแก่ครอบครัวอบรมลูกหลานให้ถูกต้อง สร้างจริยธรรมและคุณธรรมที่พึงงามให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว และ ชุมชน , - ผู้ปกครองครูกับนักเรียนในสถานศึกษาต้องประสานกันตลอดเวลา – หันหน้าเข้าหากันพูดคุยกันหาข้อตกลงที่มีเหตุผล –ดูแลการศึกษาของบุตรหลานไม่ให้ไปเรียนไกลบ้านสะดวกต่อการเอาใจใส่ดูแล - สมาชิกในครอบครัวต้องรู้จักออกกำลังกาย หมั่นดูแลรักษาสุขภาพทั้งด้านอาหาร การพักผ่อนและการออกกำลังกาย สมาชิกในครอบครัว พยายามหาเหตุผล ให้ลูกเชื่อฟัง ยกตัวอย่างให้ลูกเห็นทั้งสองด้านทั้งด้านดีและไม่ดี เช่นการเล่นเกมก่อนนอน - ผู้นำครอบครัวช่วยส่งเสริมสนับสนุนหาอาชีพหลักและเสริมให้แก่สมาชิก - จัดอบรมครอบครัวให้พ่อแม่ลูกได้พบปะปรึกษาหารือกันครอบครัวแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงาน

2. ผู้นำหรือผู้ปกครองบิดามารดา ต้องสอนบุตรหลานโดยการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตรหลาน โดยการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่บังคับให้ลูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว

3. ครอบครัวสมาชิกต้องรักษาผลประโยชน์ในครอบครัว เช่นการตรงต่อเวลาต่อลูกค้าในการค้าขาย ธรรมเนียมการค้าขายในชุมชน

4. ส่งเสริมให้มีการอบรมครอบครัวในชุมชนเรียนรู้ทักษะและ กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่เป็นจริง

5. ส่งเสริมการจัดทำแผนงาน/โครงการทำให้ประชากรในชุมชนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและทรัพยากรธรรมชาติรอบกาย ลดละเลิกอบายมุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พัฒนาคูณธรรมจริยธรรมให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเกิดการยอมรับกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เช่นการอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ

6. ผู้ปกครองบิดามารดา ต้องส่งเสริมให้ลูกเกิดการเรียนรู้ในการแยกแยะสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี ให้เกิดการคิดวิเคราะห์แยกแยะนำแต่สิ่งที่ดีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

7. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนให้กล้าแสดงออกและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในครอบครัวโดยพ่อแม่เป็นเพื่อนของลูกได้เกือบทุกเรื่องมีความเป็นเพื่อนได้ สามารถเป็นที่ปรึกษาของลูกหลานได้ทุกเรื่อง และกล้าปรึกษากับพ่อแม่

8. ผู้นำครอบครัวและสมาชิกมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆแก่สมาชิกในครอบครัวขึ้นในชุมชนในประเด็นนี้ชุมชนมีต้นทุนอยู่แล้วในการติดต่อสัมพันธ์กันเนื่องจากทุกคนในชุมชนจะรู้จักกันทั้งหมด

9. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมของครอบครัวและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมวันเด็กในชุมชนบ้าง กระจายการจัดงานลงไปถึงชุมชนในท้องถิ่นให้มากขึ้นส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเช่น มีการส่งเสริมกิจกรรมกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ (สัปดาห์ ละ 1 วัน) ในชุมชนจัดให้ มีกลุ่มปรึกษาแนะนำครอบครัวที่ประสบปัญหาต่างๆแก่กันและกันโดยความเอื้ออาทรต่อกันและกันในชุมชน

10. ด้านเศรษฐกิจในครอบครัวส่งเสริมครอบครัวให้เกิดความขยันในการประกอบอาชีพหลักของครอบครัวผู้นำถ่ายทอดอาชีพและการเรียนรู้อาชีพให้แก่สมาชิกในครอบครัว และกิจกรรมกลุ่มอาชีพสตรี (กลุ่มแม่บ้าน) เช่น - ปลุกเห็ด น้ำยาล้างจาน เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่เนื้อ เลี้ยงปลา เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว มีการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการทำงานสร้างอาชีพให้เกิดรายได้ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายโดยการจัดทำบัญชีในครัวเรือน ควรจัดให้มีแหล่งเงินทุนในการส่งเสริมอาชีพ การออมในชุมชน เช่น มีธนาคารกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันมีแล้วในบางชุมชน อยากให้หาแหล่งเงินทุนที่ครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยไม่มีดอกเบี้ย พยายามลดต้นทุนในการผลิตทางการเกษตรของครอบครัว

11. ด้านสิ่งแวดล้อมในครอบครัว ปลุกฝังให้สมาชิกครอบครัวเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เช่น ต้นไม้ ใบหญ้า การทำปุ๋ยชีวภาพใช้ใน ไร่ นา แทนปุ๋ยเคมีที่เป็นอันตรายต่อดิน น้ำ อากาศและสัตว์ การทิ้งขยะมูลฝอยให้ถูกที่ การนำขยะไปทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพ บางชุมชนจัดการขยะโดยการรับซื้อขยะไปคัดแยก ประเด็นต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่ครอบครัวสมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมสมาชิกเกิดการเรียนรู้และมีวินัยในการทิ้งขยะ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม แก่ครอบครัวในชุมชนชนบทมีพัฒนาการมานานผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์สภาพแวดล้อมของครอบครัว เครือญาติ สภาพแวดล้อมของครอบครัว การเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ กิจกรรมในชุมชนที่หลากหลายมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันมาและเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง หลากหลายทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย ภาวะสุขภาพของสมาชิก การศึกษาและเศรษฐกิจในครอบครัว เป็นต้น โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยภายนอกครอบครัว ที่จะกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการเรียนรู้ที่จะมีภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวของตนเอง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ

และนำไปสู่การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆในครอบครัว เพื่อสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งเกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่งกล้าเผชิญปัญหาในสถานการณ์ทางสังคมต่างๆที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่หยุดนิ่ง